

KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ KOMİSYONU YAYINLARI NO: 5

**ÇOCUK CİNSİYETİ NEDENİYLE
KADIN ÜZERİNDE OLUŞTURULAN
PSİKOLOJİK ŞİDDET, BAŞLIK PARASI VE
GELENEKSEL EVLİLİKLER HAKKINDA
KOMİSYON RAPORU**

MART 2011

**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ KOMİSYONU**

**Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği
Komisyonu tarafından yayınlanmıştır.**

**Bu Kitabın Dağıtımı TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu
tarafından yapılmaktadır.**

Yayın No: 5

Adres: TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu
06543 Bakanlıklar ANKARA

Tel: 0 312 420 52 98

0 312 420 54 95

Faks : 0 312 420 52 97

E-posta: kefek@tbmm.gov.tr

URL: <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/index.htm>

Hazırlayan: Gökalp İZMİR ve Aygül FAZLIOĞLU

Baskı: TBMM Basımevi, Ankara, 2011

<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/index.htm>

adresinden yayınlarımıza ulaşabilirsiniz.

ÖNSÖZ

Ülkemizde kadın ve erkek arasındaki ilişkinin temelini büyük oranda erkeği merkeze alan ataerkil toplumsal yapı geleneği oluşturmaktadır. Bu anlamda toplumun kültürel yapısı kadının hak ve özgürlükleri üzerinde etkili olmakta ve kadının toplumsal konumu “ev hanımlığı” ve “analık” gibi geleneksel rol ve statüler arasında sıkışıp kalmaktadır. Dolayısıyla gerek hane içinde gerekse hane dışında kadın bu geleneksel beklentiler nedeniyle baskılara maruz kalmakta, kendisini geleneksel evliliklerle oluşturulan aile yapıları içinde bulmakta ve bu yapı içinde de itibarını ancak “erkek çocuk sahibi” olarak kazanabilmekte ve koruyabilmektedir. Aksi halde aile içinde gereken saygı ve itibarı görmediğini düşünmekte, toplumsal yaşama katılma arzusunu yitirmekte ve bunun sorumlusunun da kendisi olduğunu düşünmektedir.

Kadınları bu konumda tutanlar erkekler olsa da çocukları yetiştiren ve onlar bu anlayışı aktaran, empoze eden yine kadınlardır. Diğer taraftan kadına yönelik bu psikolojik baskının faili erkekler gibi görünse de aslında baba, koca, ya da erkek kardeş olarak bu sürecin diğer mağduru ya da kurbanı aslında erkeklerdir.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, çocuk cinsiyeti nedeniyle kadın üzerindeki psikolojik baskı ve geleneksel evlilik uygulamaları hala görülmekte, bu alanda yapılmış ve yapılmakta olan çok sayıda araştırma bu sorunu ortaya koymaktadır. Ancak Komisyon olarak, bu çalışmanın temel çıkış noktası; erkek çocuk doğuramadığı için toplum tarafından oluşturulan psikolojik baskı ve istemediği kişi ile geleneksel evlilik yapmak zorunda kalan genç kız ve kadınların yaşadıkları sorunları, karşılaştıkları ayrımcılığı ve engelleri tespit etmek, toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde çözüm konusunda **farkındalık yaratmak** ve **yasama sürecini** harekete geçirmek olarak belirlenmiştir.

“Çocuk Cinsiyeti Nedeniyle Kadın Üzerinde Oluşturulan Psikolojik Şiddet, Başlık Parası Ve Geleneksel Evlilikler Hakkında Rapor”, “Genel Durum”, “ Ulusal ve Uluslararası Mevzuat”, “Alt Komisyon Toplantılarında Dinlenen Uzmanların Sunumları”, “Saha Çalışmaları” ve “Sonuç ve Çözüm Önerileri” olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Bu çalışmayı başta ilgili kurum ve kuruluşlar olmak üzere akademisyenler ve sivil toplum kuruluşlarının incelemesine sunarken, raporun hazırlanmasında emeği geçen Alt Komisyon Başkanı Ağrı Milletvekili Fatma Salman KOTAN, alt komisyon üyeleri, Aksaray Milletvekili İlknur İNCEÖZ, İzmir Milletvekili Canana ARITMAN, İzmir Milletvekili Şenol BAL, Ordu Milletvekili Mustafa HAMARAT ve Trabzon Milletvekili Safiye SEYMENOĞLU ile Komisyonumuz uzmanlarından Gökalp İZMİR ve Aygül FAZLIOĞLU’na katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Ayrıca saha çalışmalarında kolaylaştırıcı rol üstlenen Trabzon Valisi Sayın Dr. Recep KIZILCIK ve Şanlıurfa Valisi Sayın Nuri OKUTAN’a içtenlikle teşekkür ederim.

Güldal AKŞİT

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği

Komisyonu Başkanı

KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ KOMİSYONU ÜYELERİ

Üyenin Adı Soyadı	Komisyon Görevi
Güldal AKŞİT	Başkan
Kemalettin AYDIN	Başkanvekili
Nevin Gaye ERBATUR	Başkanvekili
Fatih ÖZTÜRK	Sözcü
Şenol BAL	Kâtip
Öznur ÇALIK	Üye
Mustafa HAMARAT	Üye
Safiye SEYMENOĞLU	Üye
Ahmet ERSİN	Üye
Cânân ARITMAN	Üye
Ahmet ORHAN	Üye
Fatma Salman KOTAN	Üye
İlknur İNCEÖZ	Üye
Ali KOYUNCU	Üye
Ahmet AYDOĞMUŞ	Üye
Özlem MÜFTÜOĞLU	Üye
Sebahat TUNCEL	Üye

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
GİRİŞ	5
I.BÖLÜM: GENEL DURUM	8
1. KADININ STATÜSÜ VE TOPLUMSAL İLİŞKİLER SİSTEMİNDEKİ YERİ	8
1.1. Kadının Karar Verme Süreçlerine Katılımı	8
1.2. Eğitim Hizmetlerine Erişim	10
1.3. Sağlık Hizmetlerine Erişim	12
1.4. Doğurganlık Düzeyi/ Erkek Çocuk İstemi	14
2. EVLİLİĞİN KURULMASI	18
2.1. Nikah	18
2.2. Boşanma.....	18
2.3. Evliliğin Ekonomisi /Başlık	19
3. EVLİLİK BİÇİMLERİ	20
3.1. Akraba Evliliği (Akraba/Kuzen)	20
3.2. Berdel (Değiş-Tokuş).....	21
3.3. Beşik Kertme	22
3.4. Levirat	23
3.5. Sorarat	23
3.6. Kan Bedeli Karşılığı Evlenme	23
3.7. Kaçarak Evlenme/Erken Yaşta Evlenme	23
3.8. Çok Eşli Evlilik(Poligami)	24
II.BÖLÜM: İLGİLİ ULUSAL VE ULUSLARARASI MEVZUAT	26
1. ULUSAL MEVZUAT	26
1.1. Anayasa	26
1.2. Türk Medeni Kanunu.....	27
1.3. Türk Ceza Kanunu	29

1.4.	Ailenin Korunmasına Dair Kanun	32
2.	ULUSLARARASI MEVZUAT	33
2.1.	CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)	33
2.2.	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	34
2.3.	Çocuk Hakları Sözleşmesi	35

III. BÖLÜM: ALT KOMİSYON TOPLANTILARINDA DİNLENEN UZMANLARIN SUNUMLARI .....

1.	Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Uzman Dr. Mustafa NURUAN	36
2.	Başkent Üniversitesi Kadın-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü Prof.Dr. Ayşe AKIN	55
3.	Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü öğretim üyelerinden Doc.Dr. N. Serpil ALTUNTEK.....	59
4.	Hacettepe Üniversitesi Nüfusu Etütleri Enstitüsü öğretim üyelerinden Dr. İlknur YÜKSEL-KAPTANOĞLU ve Doç. Dr. Banu ERGÖÇMEN	63
5.	Prof. Dr Sevil ATASOY, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Kontrol Kurulu ö. Başkanı ve İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü e. Müdürü	73

IV. BÖLÜM: SAHA ÇALIŞMASI .....

1.	TRABZON İLİ SAHA ÇALIŞMASI	76
2.	ŞANLIURFA İLİ SAHA ÇALIŞMASI.....	78

SONUÇ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ .....

**ÇOCUK CİNSİYETİ NEDENİYLE KADIN ÜZERİNDE
OLUŞTURULAN PSİKOLOJİK ŞİDDET, BAŞLIK PARASI VE
GELENEKSEL EVLİLİKLER HAKKINDA
ALT KOMİSYON RAPORU**

TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun 04.06.2010 tarihli toplantısında “**Çocuk Cinsiyeti Nedeniyle Kadın Üzerinde Oluşturulan Psikolojik Şiddet, Başlık Parası ve Geleneksel Evlilikler Hakkında Alt Komisyon**” kurulmasına karar verilmiştir.

Alt Komisyonunda görev yapacak Komisyon üyeleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

ADI VE SOYADI	UNVANI	PARTİSİ	SEÇİM BÖLGESİ
Fatma Salman KOTAN	Başkan	AK Parti	Ağrı
İlknur İNCEÖZ	Üye	AK Parti	Aksaray
Canan ARITMAN	Üye	CHP	İzmir
Şenol BAL	Üye	MHP	İzmir
Mustafa HAMARAT	Üye	AK Parti	Ordu
Safiye SEYMENOĞLU	Üye	AK Parti	Trabzon

Çalışma süresi içerisinde TBMM’de alt komisyon başkanının seçimi ve komisyon çalışma planının belirlenmesine yönelik bir toplantı, konuyla ilgili kamu kurumu temsilcilerinden, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerden gelen uzmanların dinlendiği dört (4) toplantı ve Şanlıurfa ve Trabzon illerinde de saha çalışması gerçekleştirilmiştir.

Alt Komisyon tarafından yapılan toplantılar ile bu toplantılara Alt Komisyonu bilgilendirmek üzere katılan kurum, kuruluş ve kişiler aşağıda yer almaktadır:

TOPLANTI NO/TARİHİ DİNLENEN KURUM VE KİŞİLER

1. TOPLANTI (09/06/2010) Alt Komisyon Başkanının Seçimi ve Komisyon Çalışmalarında İzlenecek Yöntem
2. TOPLANTI (25/06/2010)
  - 1) Dr.Mustafa NURUAN,
Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü,
Uzman
  - 2) Prof.Dr. Ayşe AKIN
Başkent Üniversitesi Kadın-Çocuk Sağlığı ve Uygulama Merkezi Müdürü
  - 3) Bilge TAŞ
Uçan Süpürge, Proje Asistanı
3. TOPLANTI (05/01/2011)
  - 1) Doc.Dr.N.Serpil ALTUNTEK
Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü Öğretim Üyesi
  - 2) Doç. Dr. Banu ERGÖÇMEN
Hacettepe Üniversitesi Nüfusu Etütleri Enstitüsü Öğretim Üyesi
  - 3) Dr. İlknur YÜKSEL-KAPTANOĞLU
Hacettepe Üniversitesi Nüfusu Etütleri Enstitüsü Öğretim Üyesi
4. TOPLANTI(28/01/2011)
  - 1) Prof. Dr Sevil ATASOY
Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Kontrol Kurulu ö. Başkanı ve İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü e. Müdürü

Alt Komisyonun gerçekleştirdiği saha çalışmasına ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

**SAHA ALIşMASI
TARİHİ**

**SAHA ALIşMASI YAPILAN
İLLER**

5-6/12/2010

Trabzon

2-4/01/2011

şanlıurfa

GİRİŞ

Her toplumda, her kültürde kadınlar ve erkekler toplumsal olarak farklı roller içerisinde farklı şeylere ihtiyaç duymakta, farklı bilgi ve kaynaklara ulaşım kapasitelerine sahip olmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklar ve ihtiyaçlar ülkeden ülkeye, köyden köye geleneklere ve çevre koşullarına, sosyal ve ekonomik durumlara bağlı olarak değişebilmektedir. Kalkınma bağlamında bu farklı ihtiyaç ve roller kendini sürece farklı seviye ve niteliklerde entegre olmak ve her türlü müdahaleden farklı şekillerde etkilenmek şeklinde göstermektedir.

Bilindiği gibi kalkınma literatüründe kadın ve çocuklar toplumların en dezavantajlı grupları olarak kabul edilmektedirler. Kaynaklara ve üretim faktörlerine erişim, bölüşüm ilişkileri, karar verme süreçlerine katılım, pratik gereksinimlerin karşılanması çerçevesinde cinsiyet ilişkileri değerlendirildiğinde, kadının, kaynaklara sınırlı erişimi, “görünmezliği”, güçsüzlüğü, bölüşüm ilişkilerindeki eşitsizlik, toplumda hüküm süren asimetrik güç ilişkileri, yaptığı işin erkek tarafından yapılan işe nazaran daha az değerli ve daha az saygın kabul edilmesi, üretici kaynaklara erkeğe oranla daha az erişimi, aile gelirinin kontrolünde çok az söz hakkına sahip olması; kamusal alanda yönetim ve denetim rollerini daha az oranda üstlenebilmesi anlamını taşıyan negatif ayırmıcılıktan dolayı, statüsü ve konumu ne olursa olsun kadın, erkek nüfusa göre marjinal konumda olup, yoksulluğu en fazla yaşayanıdır.

Kadınların eğitim imkanlarından yeterince yararlanamama durumu yoksulluğu kalıcılaştırmaktadır. Yoksul ailelerin eğitim için tercihleri öncelikle erkek çocukları olmaktadır. Özellikle geleneksel aile yapısında erkek çocuk yaşlılıkta dayanılacak güç aynı zamanda da soyun devamı, kız çocukları ise elde edeceği geliri dışarı götüren, kayıp aile üyesi olarak değerlendirilmektedir.

Kadınların sosyo-ekonomik kalkınma göstergeleri açısından dezavantajlı konumunun yanı sıra, kadınların insan hakları da aile içi şiddet, sosyal ve kültürel baskılar ve namus cinayetleri gibi olgular yüzünden ihlale maruz kalmaktadır. Namus cinayetleri kadınlara yönelik en sert şiddet türleri arasındadır ve genellikle sosyo-ekonomik ve insani gelişme göstergelerinin düşük olduğu bölgelerde görülmektedir. Ancak, kitlesel göçler nedeniyle bu tür olaylara büyük kentlerde de rastlanmaktadır.

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008 sonuçlarına göre Türkiye’de kadınlar geçmiş yıllara göre daha geç evlenme eğilimindedir. Ortalama ilk evlenme yaşı 25-49 yaş grubundaki kadınlar için 20.8’dir . Yine aynı yaş aralığındaki kadınların %43’ü 20 yaşından önce ve %5’i ise 15 yaşından önce evlenmiştir. İlk evlenme yaşı; kırsal, kent, bölge, gelir düzeyi, yoksulluk, eğitim, toplumsal yapıya bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bölgesel bazda Güneydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu, Doğu Karadeniz ve Batı Karadeniz ve Orta Anadolu bölgelerinde sırasıyla ilk evlenme yaşı; 19.5, 19.6, 19.8, 21.3, 20.5, 19.4 ‘dür.

Birinci derece akrabalarıyla (amca kızı-oğlu; teyze kızı-oğlu) evlenen 15-49 yaş grubundaki kadınların oranı TNSA-2008 verilerine göre %12,4’dür. Akraba evliliğinin en yüksek olduğu bölgelerde ise ilk üç sırada Güneydoğu Anadolu, (%29), Orta Anadolu, (%22) ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgeleri yer almaktadır. En düşük akraba evliliğinin olduğu bölge ise Batı Marmara bölgesidir (%3). Yine TNSA-2008 verilerine göre, geleneksel olarak kadınların evlenmesinde ekonomik bir araç olarak kullanılan başlık parası uygulaması, ülke genelinde en yüksek Ortadoğu Anadolu (%50) en düşük ise Batı Marmara Bölgesi’ndedir (%7).

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü 2006 Aile Yapısı Araştırması sonuçlarına göre ülke genelinde başlık parası uygulamasının oranı % 18’dir. Bölgelere göre başlık parası ile evlenenlerin dağılımına bakıldığında; başlık parası ile evlenenlerin en yüksek oranda Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde olduğu görülmektedir (%49). Bunu % 46 ile Ortadoğu Anadolu ve %43 ile Güneydoğu Anadolu bölgesi izlemektedir. Başlık parası uygulamasının en düşük olduğu bölgeler ise Ege (%7), Batı Marmara(%11) ve Batı Anadolu (%11) bölgeleridir. Yine söz konusu araştırma sonuçlarına göre resmi nikah olmaksızın dini nikahlı birliktelik yaşayanların oranı Türkiye genelinde % 3,7’dir. Bu oranlar bölgeler itibariyle oldukça farklılık göstermekte olup, en yüksek oran % 16,1 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde görülmektedir.

DPT tarafından 2003 yılında yapılan ve illeri sosyo-ekonomik gelişmişlik derecesine göre sıralayan araştırmaya göre, Türkiye’nin 7 bölgesi arasında Doğu, Güneydoğu ve Karadeniz bölgeleri sırasıyla 7., 6. ve 5. sırada yer almaktadır. Görüldüğü kadarıyla bu bölgelerde sosyoekonomik azgelişmişlik ile kadının düşük statüsü arasında doğrudan bir ilişki vardır. Üç bölge, kadınların sosyal yaşama katılımlarına yönelik geleneksel değerler ve tutumlar açısından Türkiye’nin aynı zamanda en

muhafazakâr bölgeleridir. Kadınlarla ilgili sosyoekonomik gelişmişlik göstergeleri de ülke ortalamalarıyla karşılaştırıldığında bu üç bölgede oranlar oldukça düşüktür.

Bu raporda geleneksel toplumsal yapı ve kurumların farklı biçimde de olsa hala etkiliğinin koruduğu az gelişmiş bölge ve yörelerde çocuk cinsiyeti nedeniyle kadın üzerinde oluşturulan psikolojik şiddet, başlık parası, geleneksel evlilikler, berdel, beşik kertmesi, kaçarak evlenme, levirat, sorarat vb. cinsiyet ayrımı açısından irdelenmekte kadın aile ve topluluk düzeyinde ele alınmaktadır.

I. BÖLÜM: GENEL DURUM

1. KADININ STATÜSÜ VE TOPLUMSAL İLİŞKİLER SİSTEMİNDEKİ YERİ

Ülkelerin kalkınmasında, kadınların toplumsal statülerinin yükseltilmesi ve kalkınmaya entegre edilmesi büyük önem taşımaktadır. Kalkınma literatüründe kadınlar ve çocuklar toplumun en dezavantajlı grupları olarak kabul edilmektedir. Kadınlar, erkeklere oranla kaynaklara daha az erişmekte/kontrol edebilmekte, kamusal hizmetlerden, istihdam ve sosyal güvenlikle daha az yararlanabilmekte, kamusal yaşama daha az katılabilmektedirler. Aile düzeyinde, topluluk düzeyinde ve ulusal düzeyde karar alma süreçlerine kadınların katılımı çok daha sınırlı kalmaktadır. Ülkemizde özellikle az gelişmiş bölgelerin geleneksel yapısı içinde, bu olumsuzluklar kadınlar açısından daha fazla öne çıkmaktadır.

1.1. Kadının Karar Verme Süreçlerine Katılımı

Bireylerin hane içinde üstlendikleri iş yükü, kararlara katılım, kaynaklardan yararlanma derecesi, hane içi konumu, yaş/cinsiyet yapılanması, akrabalık ilişkileri, otorite, üretim ve tüketim gibi ilişkilerce belirlenmektedir. Gündelik yaşamda gittikçe artan pazar ve merkez kurumlarıyla hane arasındaki ilişkinin hane reisi olan erkek aracılığıyla ile yürütülmesi, kadınların gündelik yaşamları üzerindeki denetim güçleri üzerinde olumsuz yönde etkilemektedir. Böylece kadınlar kurumsal gelişmenin dışında kalmakta, her geçen gün gündelik yaşamlarını saran yeniliklerle baş edebilme yol ve becerilerinden mahrum kalmakta, negatif ayrımcılıktan dolayı, statüsü ve konumu ne olursa olsun dezavantajlı duruma düşmektedir.

Kadının ve genç kızın, karar verme sürecine katılımını hane içi ve topluluk düzeyinde olmak üzere iki boyutta irdelemek gerekmektedir. Gerek kırsal gerekse kentsel alanda ortaya çıkan durum, kadının hane içi ve topluluk düzeyinde karar süreçlerine katılımını gelir düzeyi, eğitim, medeni durum, yaş gibi faktörler etkilemektedir. İstisnalar olmakla birlikte, zengin ve/ ya köklü bir aileden gelen kadının, özellikle hane içindeki karar verme sürecine katılımı ortalama ve yoksul aileden gelen kadına göre daha fazla

olmaktadır. Ayrıca kadının yaşının ilerlemesine paralel olarak hane içinde saygınlığı, buna bağlı olarak söz hakkı artmaktadır. Ancak kadının yaşının ilerlemesinin getirdiği bu statü değişikliği kendisinden genç kadınların hayatında (özellikle gelin ve kız torun) iyileştirici değil, aksine zorlaştırıcı bir rol oynamaktadır. Bu zorlaştırıcılığın ardındaki temel motif, genellikle yaşlı kadının kendi gençliğinde yaşadığı zorlukların aynısını gençlerin de yaşaması şeklinde ortaya çıkan isteği olabilmektedir.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2006 Aile Yapısı Araştırması sonuçlarına göre evlenmeye ilişkin gelenek ve adetlerin yerine getirilmesinde çiftlerin aileleri önemli bir role sahiptir. Ancak evliliklerin% 61'inde bireylerin kararı ve ailelerin onayının olduğu % 31'inde ise ailenin kararıyla evlendiği anlaşılmaktadır. Evlenmeye ilişkin gelenek ve adetlerin yerine getirilmesinde çiftlerin aileleri önemli bir role sahiptir

Hane içi karar verme sürecine katılımda ortak bir eğilim gözlenmekle birlikte, ataerkil aile yapılarına bağlı olarak, genellikle son sözü erkek söylemektedir. Hane içerisinde evli kadın, fikrini söyleyebildiği için çoğu zaman evin genç kızına göre daha avantajlı konumdadır. Halen birçok az gelişmiş toplumda evlilik, mevcut eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanma, hatta alışveriş yapması konusunda karar verici olan hanenin erkek üyeleridir.

Namus cinayeti olgusu bu bağlamda açıklık kazanmaktadır. Çünkü genellikle sevmediği biriyle evlenmek istemeyen genç kızın ya da zorla evlendirildiği kişiyle mutlu olmayan kadının sevdiğine kaçması şeklinde sonuçlar ortaya çıkmakta, sözde namus bahanesiyle kadın/ genç kızlar öldürülmektedir. Şüphesiz ki, bu örüntüde de bazı çözümler gözlenmekte, ancak halen hakim olan erkeğin karar verici olmasıdır.

Erkek birçok konuda son sözü söyleyen konumunda olsa da, hane içi alınan birçok kararda kadının ciddi bir katkısı olduğu kabul edilmektedir. Kırsal yoksulu kadının topluluk düzeyinde çok etkili olamaması köy güç dengesi içinde yoksulluktan kaynaklanan dezavantajlı konumdan kaynaklanmaktadır.

Kadınlar kamusal hizmetlerden daha az yararlanmakta ve kamusal yaşama daha az katılmaktadırlar. Kadınlar hane içinde yeniden üretimde (çocuk yapma, çocuk bakımı, aile sağlığı, evi geçindirme, konut yapımı) ve üretimde (kullanım ve satış için üretilen ürünler) önemli rol ve sorumluluklar üstlenmekte neredeyse bu rol ve sorumluluklar kadınların var olma nedeni olarak görülmektedir

Kadınlar topluluğa yönelik rollerde de -cenaze, düğün, yol, cami yapımı (imece) vb. işler- kısıtlı da olsa işlevler üstlenmektedir. Bununla beraber kitleye dönük siyasal rollerde (muhtar, aşiret reisi, kooperatif, köy kalkınma kurulu, su komitesi vb.) kadınların katılımı son derece kısıtlı olup, bu rol ve sorumlulukları erkekler üstlenmektedir.

Kadın ve erkeğin toplumdaki sorumlulukları, hakları ve üretim sürecindeki rol ve görevleri ve diğer özellikleri toplumsal cinsiyete göre şekillenmektedir. Bunun sonucunda da kadınlar özel alana, erkekler ise kamusal alana yönlendirilmektedir

1.2. Eğitim Hizmetlerine Erişim

Eğitim, istihdamdan, bebek ölüm hızına, siyasal katılmadan şiddete kadar çeşitli alanlarda kadınların durumunun iyileştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Ne kadar çok sayıda kadın ne kadar uzun süre eğitim alabiliyorsa, bir ulusun insani, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişme göstergeleri o kadar yüksek olmaktadır.

Eğitim alanındaki gelişmeler açısından kadın okur-yazarlığı önemli bir gösterge niteliğindedir. Türkiye’de yetişkin nüfus (15 yaş üzeri) içinde okumaz-yazmazlık oranı kadınlarda %13,8 iken, erkeklerde ise % 3,4’tür (TUİK 2009 ADNKS verileri). Yıllar içinde okuryazarlık oranı sürekli artmasına rağmen henüz hedeflenen noktaya ulaşamamıştır. Okuma yazma bilmeme her iki cinsiyet için de gençlerden yaşlılara, kentsel nüfustan kırsal nüfusa ve batıdan doğuya gidildikçe artmaktadır. Ancak bu değişkenler kadınları erkeklerden daha fazla etkilemektedir. 2009 ADNKS verilerine göre kadın okumaz-yazmazlığının en fazla olduğu yer %29,5 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi, %28,3 ile Orta Doğu Anadolu bölgesidir. En az olduğu yer %7,5 ile İstanbul ve% 8,8 ile Doğu Marmara Bölgesidir. Bu oran her ne kadar bölgeler arasındaki büyük farklılıkları gösterse de okumaz yazmazlığın en düşük olduğu bölgede bile azımsanmayacak kadar yüksek bir oranın olduğunu göstermektedir.

Kadın okur-yazarlığının düşüklüğünün temel nedenleri arasında; erken yaşta evlilik, kız çocuklarının okumasının önemsizmemesi/okumanın bir getirisinin olduğuna inanılmaması, olumsuz geleneksel değer yargıları, ailede kız çocuklarına anneye yardımcı gözü ile bakılması ve bu çocukların 10–11 yaşlarından sonra okuldan alınması, kız çocuklarının erken biyolojik

gelişimleri sayılabilir. Ayrıca yerleşim yerinin dağlık coğrafyası, dağınık ve küçük yerleşim birimlerinin çokluğu kız/erkek çocuklarının eğitim hizmetlerine erişimini engellemekte, bu dağınık ve küçük yerleşim birimlerinde yaşayanlar, ulaşılabilir mesafede ise en yakın merkezdeki okuldan yararlanmakta ya da okul dışı kalmaktadır.

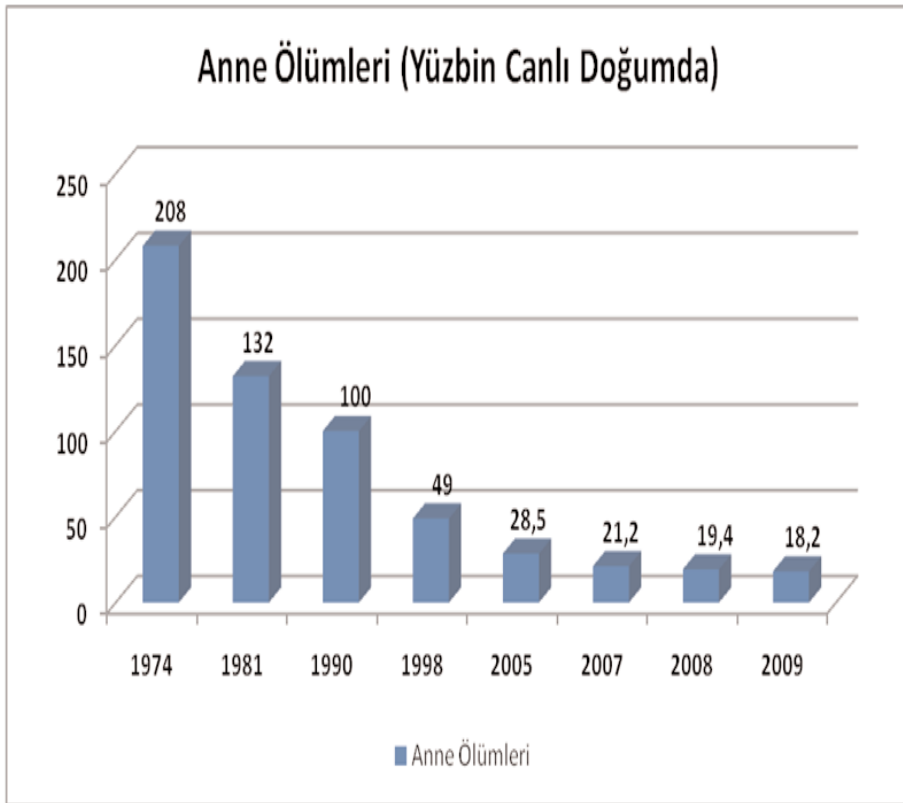
Ancak, son yıllarda kız çocuklarının okula gönderilmesinde önemli değişimler olmaktadır. Bu değişimlerde; kentlerle kurulan bağlantılar, ailelerdeki zihniyet değişikliği, kitle iletişim araçlarının giderek yaygınlaşması, zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılması, YİBO'ların sayısının artması, kız çocuklarının eğitim sürecinde olmasını destekleyen kampanyaların düzenlenmesi, ilköğretim, lise ve üniversiteye gönderilen çocukların ailelerine yapılan şartlı nakit desteği ve başarılı yoksul kız çocuklarına yönelik eğitim bursu kampanyaların düzenlenmesi, çocukların eğitimde kalma sürelerinin artmasına ve eğitimdeki başarılarını olumlu etkilemiştir.

Kadınlar arasında eğitim düzeyinin yükselmesi hem bir modernleşme göstergesi hem de geleceğe ilişkin değişimler açısından önemli bir işaret niteliğindedir. Okul altyapısının iyileştirilmesi yanında özellikle kadın okur-yazarlığını artırılmasına yönelik olarak işlevsel okur-yazarlık programlarının kırsal alanda ve kentlerin yoksul mahallerinde düzenlenmesi, genel olarak eğitimin ve özel olarak kadınların eğitilmesinin önemi konusunda toplumsal bilincin artırılmasına önemli katkıları olmuştur. Örneğin bu kurslar devam eden kadınlardan olan G. (29 yaşında, 5 çocuklu) ***“Eskiden çarşıya çıktığımda hangi mahalleye nasıl gidilir, bilmiyordum. Artık sokak tabelalarını okuyup, yolumu buluyorum. Otobüse biniyorum. Doktora gittiğimde levhaları okuyabiliyorum. Hangi doktora gitmem gerekiyorsa kimseye sormadan gidebiliyorum. Başkasına muhtaç olmamak çok güzel bir şey.”***diyerek duygularını ifade etmiştir.

Kadının eğitim açısından yetersiz olması kamusal hayata katılımını engellemekte ve kamu hizmetlerine ulaşmasında sorunlar yaratmaktadır. Ayrıca, kadının eğitim düzeyinin düşüklüğü genel olarak toplumun eğitim ve sağlık standartlarının iyileştirilmesindeki genel çalışmaların performansını da olumsuz etkilemektedir.

1.3. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Sağlık hizmetlerinden yararlanmak temel insan haklarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu hakkın kullanılması insanların toplumsal yaşama katılma yetenekleri açısından büyük önem taşımaktadır. Kadınların sağlık haklarının insan hakları içinde değerlendirilmesi ile birlikte, sağlık konusunda kadınların dezavantajlı olduğu durumlar hak ihlali olarak düşünülmekte ve bu alandaki örneklerden biri de anne ölümleri olarak görülmektedir..

Kaynak:1974-1981:DİE, 1990: Tahmini hesaplama, 1998: Sağlık Bak. Hastane Kayıtları Çalışması, 2005: Ulusal Anne Ölümleri Çalışması, 2007-2008-2009 Sağ. Bak. Kayıtları

Yukarıdaki Tablo'da göstergelerin de ortaya koyduğu gibi yıllar itibariyle ülkemizde anne ölüm oranları düşmektedir. Örneğin 1998 yılında anne ölüm oranı yüz bin canlı doğumda 49 iken, 2009 yılında bu oran 18,2'ye düşmüştür. Bununla birlikte Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008 sonuçlarına göre; Türkiye'de bebek ölüm hızında da çok hızlı bir azalma olmuştur. Bebek ölüm hızı, 1998-2003 ile 2003-2008 yılları arasındaki beş yıllık dönemde binde 48 oranında azalmıştır. Aynı dönemde çocuk ölüm hızında binde 33; beş yaş altı ölüm hızında ise binde 41 oranında azalma gerçekleşmiştir. Son 10 yılda binde 9-10 düzeyinde durağanlık gösteren çocuk ölüm hızında son beş yılda meydana gelen bu azalma oldukça dikkat çekicidir.

2008 -TNSA verilerine göre ülke genelinde binde 26 olan bebek ölüm hızı, kentsel yerleşim yerlerinde (binde 22) kırsal yerleşim yerlerine göre oldukça düşüktür (binde 33). Bölgesel bazda bebek ölüm hızının en yüksek olduğu üç bölge sırasıyla Doğu Anadolu (binde 39), Güneydoğu Anadolu (binde 30) ve Kuzeydoğu Bölgesidir (binde 24) .

Kadın ve çocuklar, insan sağlığı ile ilgili elverişsiz koşullardan en fazla etkilenen nüfus grubunun başında gelmektedir. Kırsal alanda yaşayan kadınların sağlık hizmetlerine erişimi, kent merkezinde ve varoşunda yaşayan kadınlara oranla daha sınırlıdır. Bu sınırlılık, kentlerin gecekondu mahallerinde alt gelir grubunun yaşadığı maddi imkansızlık, doktora gitme konusunda olumsuz geleneksel değerlerden – erkek doktor olması, yerel ebe ve hocalardan yararlanılması- kaynaklanan hassasiyet gibi ortak sorunlardan kaynaklanmaktadır.

Kadınların gündelik iş yükleri sağlıklarıyla ilgili çeşitli riskler yaratmaktadır. Özellikle kırsal alanda ve kentlerin gecekondu mahallelerinde kadınlar ekmek yapımı (gebelik döneminde) -kadınların yaklaşık günde iki saatini almaktadır- su taşıma- özellikle dağ köylerinde içme suyu temini çok zahmetli bir iştir -suya gidip dönmek bir günde 3-4 saati gerektirmekte, yazın enfeksiyon riski taşıyan kimi dere, gölet gibi su kaynaklarında çamaşır yıkama, dağdan ya da tezekten elde edilen yakacak temini hastalanma riskini artırmaktadır. Bunların yanı sıra gıda hijyeni konusunda yeterli bilgi ve olumlu tutumlara sahip olmayan kadınlar, tütün ve pamuk gibi ürünlerin toplanması ve çapalanması sırasında tarlaya atılmış olan tarımsal ilaçların zararlı etkilerinden kaynaklanan enfeksiyon hastalıkları ile karşı karşıya kalmaktadır.

Yetersiz beslenme, çocuk denecek yaşta erken evlenme, çok sayıda ve sık aralıklarla gebe kalma kadınların vücutlarına ağır yük indirmektedir. Ülkemizde az gelişmiş bölgelerde erken evlilik kadınlar için sosyo-kültürel bir zorunluluk olarak görülmektedir.

1.4. Doğurganlık Düzeyi/ Erkek Çocuk İstemi

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi ülkemizde de doğurganlık ve çocuk sayısı nüfus politikaları ve programlarıyla doğrudan ilgilidir. TNSA-2008 verilerine göre, Türkiye’de bir kadın doğurganlık çağıının sonuna geldiğinde 2003 yılında ortalama 2.23 doğum yaparken, 2008 yılında bu sayı 2.16’ya düşmüştür.

Toplam doğurganlık hızı 1978’ler de 4.33’lerde idi. Ülkemizde doğurganlık hızı 20-29 yaş grubunda yığılma göstermektedir. Doğurganlık hızlarında belirgin bölgesel farklılıklar ortaya çıkmaktadır. TUİK (2009) verilerine göre ülke geneli toplam doğurganlık hızı 2.06’dır. TUİK 2009 verilerine göre, toplam doğurganlık hızının en yüksek olduğu bölge 3,46 çocuk ile Güneydoğu Anadolu, en düşük olduğu bölge ise 1,51 çocuk ile Batı Marmara Bölgesi’dir. Kırsal alanlarda yaşayan kadın başına düşen çocuk sayısı 2.7 iken, kentsel alanda bu sayı daha düşüktür -2.0 çocuk-. Eğitim düzeyi ile doğurganlık arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek olan kadın daha az çocuk sahibi olmaktadır.

Çocuk sahibi olmak özellikle kırsal alanda hala temel değerlerden biridir. Kadınların toplumda var olma nedenleri doğurma kapasitelerine göre şekillenmektedir. Doğurganlık oranının yüksek olması ve çocuk sahibi olmanın nedenleri arasında; olumsuz geleneksel yapılar, doğum kontrol yöntemlerinin yeterince uygulanmaması, annelerin eğitim düzeyinin düşük olması, çocukların tarlada ve evde iş yükünü büyük ölçüde yüklenmeleri, yaşlılıkta sosyal ve ekonomik açıdan destek olmaları ve doğurganlığın toplumda kabul görmesi sayılabilir. En önemlisi de ailelerin erkek çocuk sahibi olma arzusu ki bu arzu nedeniyle kadınlar peş peşe hamile kalmakta, ikinci, üçüncü kız ise erkek çocuk olması için dört, beş hatta altıncı doğuma kadar gidilebilmektedir

Doğurganlık, erkek çocuğu destekleyen, teşvik eden, toplumun sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Bu açıdan bakıldığında geleneksel toplumlarda çocuk doğurmak ve özellikle erkek çocuk doğurmanın belirgin bir şekilde kadının yararına olduğuna inanılmaktadır.

Eğitim ve kültür düzeyi ne olursa olsun tüm birey ve ailelerde aleni ya da üstü örtülü olarak **“erkek ocuk sahibi olmak”** ideali mevcuttur. Bazı örneklerde ise bu durum abartılmakta ve teknolojik olanaklar da kullanılarak **“kıza gebe”** anne adaylarına ilgi, bakım, sağlık kontrolleri yeterince sağlanmamaktadır. Hatta bazı toplumlarda anne karnındaki bebeğin kız olduğu öğrenildiğinde isteyerek düşüklere başvurulması ile kadının yaşama hakkının elinden alınmasına ilişkin ürkütücü örneklerle rastlanmaktadır. Yani negatif ayrımcılık doğumdan önce başlamaktadır

Erkek ocuk olmadığı için kadın psikolojik şiddet görebilmekte, eşi tarafından ikinci eş üzerine kuma getirilmesi ya da boşanmayla tehdit edilebilmektedir. Bazen de fiziksel şiddete maruz kalıp, intihar etme noktasına getirilmektedir.

M. 57 yaşında... dört kız, bir erkek ocuk sahibi, “bende gençliğimde erkek ocuk sahibi olana kadar kocamdan baskı gördüm, hem de kıyamet gibi. nce dört kızım oldu, her doğumda ” erkek niye doğurmadın, yine kız doğurdun beni konu komşuya rezil ettin” baskısı, beşinci ocuğumun oğlan olması ile bu baskı sona erdi. Ancak beşinci doğumunda Allaha çok yalvardım, ya rabbi ya öldürürsün ya oğlanı getirirsin diye çok dua etim. Allah dualarımı kabul etti” (Trabzon, gecekondü mah.)

Erkek ocuk isteminde kadınlar bazen komşuları tarafından zihinsel açıdan kötü muamele görmektedir.

P. 32 yaşında... İki kız, bir erkek ocuk sahibi,” Erkek ocuk konusunda koca baskısı yanı sıra komşu baskısı da var. Benim önce iki kızım oldu. Komşularım ” sürekli hadi bir tane daha yap, bakarsın oğlan olur, gündüz biz bakarız, gece sen bakarsın” diyerek bana baskı yaptılar. Ortalama iki ocuk iyi, durum iyi olursa  çocukta olabilir. Ancak kaç ocuk olursa olsun sonunda yine yalnız kalıyorsun” (Trabzon, gecekondü mah.)

A. 37 yaşında... ilk çocuğunun kız olduğunu komşularına söylediğinde komşuları “ vah vah vah... zlme inşallah sağlıklı olur “diyerek kendisini aşağladıklarımı dile getirmiştir (şanlıurfa, kent merkezi).

Erkek çocuk ailenin soyunu devam ettirecek kişi olarak görüldüğü için kız çocuğundan ayrı bir statüye sahiptir. Bu bakımdan kadının çocuk sahibi olması, özellikle de erkek çocuğu sahibi olabilmesi son derece önemlidir. Geleneksel aile yapısında erkek çocuk yaşlılıkta dayanılacak güç aynı zamanda da ailenin devamı için önemli bir kişi olarak görülmektedir. Aynı zamanda ilk çocuğun erkek olmasının, diğer kardeşlere yol gösterme, yardımcı olma açısından kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir. Erkek çocuğun önemini bazıları “**erkek sopadır, güçtür, kudrettir, sopsuz bizim yörelerde dolaşamazsınız**” diyerek ifade etmektedir.

Kız çocuklarını ise elde edeceği geliri bir başkasına/ele götüreceği, aynı zamanda da kayıp aile üyesi gözüyle bakıldığı için aileler genellikle erkek çocuklarını tercih etmektedir.

Aslında dünyaya çocuk getirmek, özellikle de erkek çocuk getirmek hem erkeklerin hem de kadınların birincil kaygılarını oluşturmaktadır. Çünkü annelik, kadınları en fazla güçlendiren deneyimlerden biri kendilerini var edebilecekleri meşru bir alan ve erkek çocuk geleceğe yönelik ekonomik sigorta olarak görülmektedir.

H. dört eşi, 32 çocuğu ve 105 torunu var. 70 yaşındaki H. çok çocuk istediğini ifade edip “çocuk ve torunlarım olmazsa tarlada kim çalışır, hayvanları kim güder” diyor. H. son eşinden 5 çocuğu var. En küçük kızı üç yaşında, torunu ile aynı yaşadadır (Diyarbakır, kırsal alan).

Az gelişmiş toplumlarda kırsal alanda olduğu gibi kentsel alanda da çocuk, hem insan gücü hem de ailenin devamını sağlama açısından önemli bir değere sahiptir. Genellikle evliliğin ilk veya ikinci yılında çocuk yapılmaktadır. Özellikle erkek çocuk ailenin soyunu devam ettirecek kişi olarak görüldüğü için kız çocuğundan ayrı bir statüye sahiptir. Bu bakımdan kadının çocuk sahibi olması, özellikle de erkek çocuğu sahibi olabilmesi son derece önemlidir. Çok çocuk istenmesinin gerekçeleri arasında “**ailelerin güçlü olmak istemesi**”, “**büyüklerin erkek çocuk beklentisi**” ve “**Allah rızkını verir**” gibi yazgıcı gerekçeler dikkati çekmektedir.

Kadın 65 yaşında..., 18 yaşında iken kocası tarafında kaçırılarak evlenir. Trabzon'un kırsal alanında İstanbul'a gelip yerleşirler. Evliliğin ilk yıllarında geniş bir aile içinde yaşayan kadına yönelik kocası ve kayın validesi tarafından erkek çocuk doğurması için sözlü olarak ” niye doğur mu yorsun, kısır mısın, erkek çocuk doğur ki evde yerin sağlam olsun gibi”psikolojik baskılar yapılır. İlerleyen zaman için kadının ilk iki

doğumda kızı çocuğu olur, aile pek mutlu olmaz, ancak üçüncü doğumda erkek çocuk olunca kocası iki kurban kesip komşulara dağıtır. Kocası ve aile büyüklerinin erkek çocuk sevdası dördüncü ve beşinci doğumda da devam eder.. Ancak yine kız çocukları olur. En son doğumda da ikiz kız bebekleri olur, ancak doğumda bebekler ölür. Kadının sağlık sorunları ortaya çıkınca, bir daha doğurmaz (İstanbul, kentsel alan).

Az gelişmiş toplumlarda doğan çocukların hayatta kalmaları ise tamamen doğal bir seleksiyon sonucudur, nitekim çocuğa gösterilmesi gereken özen ve çocuk bakımı konusunda bilinç düzeyi neredeyse yok denecek kadar azdır. Çocuk bakımı konusunun çok bilinmediği çocuğa karşı olan tutumdan da anlaşılmaktadır. Bu konuda genç nesil anneler, orta yaş grubundaki annelerden daha bilinçli olmalarına rağmen çocuk ile ilgili hakim görüş, “**saldık çayıra, mevlam kayıra**” şeklinde ifade edilmektedir.

İlk çocuğun özellikle erkek olmasının, diğer kardeşlere yol gösterme, yardımcı olma açısından kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir. Babanın kısa veya uzun süreli evden ayrılması, hatta ölümü halinde en büyük erkek çocuğun ailenin diğer üyeleri özellikle küçük kardeşler açısından “**baba figürü**” olarak “**otorite boşluğunu**” doldurabileceği ve aileye kol-kanat gereceği düşünülmektedir.

Ailesi tarafından 2 yıl önce 16 yaşındayken para karşılığı evlendirilen bir “çocuk kadın” ailesini ve kardeşlerini çok özlediğini söyleyerek söze başlıyor. Eşini hiç görmeden evlendiğini anlatan çocuk kadın, kaderi kendisine benzemesin diye kız çocuğu olmasını bile istemiyor. Adının açıklanmasını istemeyen bu kız çocuğu, “Bizim oralarda kız olarak doğmuşsanız çileniz daha bebekken başlar. Kimi zaman okula gidemezsiniz, kimi zaman erkeklere alınan bir çift ayakkabıdan bile mahrum kalırsınız. Hep, ‘kızımın sonu da benim gibi mi olur’ diye düşünüyorum” diyor. Aşkta yalnızca televizyonda izlediği filmlerde gördüğünü anlatan kız çocuğu, şöyle devam ediyor: “Kız olduğumuz için bizim televizyona bile bakmamız yasaktı (Adıyaman, gecekondulu mah).

Son olarak gözden uzak tutulmaması gereken bir başka nokta da genellikle tek düze, az gelişmiş ve yoksul topluluklarda çocuklar, ailenin geleceği, gururu, değişimin ve umudun tek kaynağını oluşturabilmektedir. Çocuğun cinsiyeti kadın için önemli, çünkü erkek çocuğu olduğunda kocası ile bağının daha güçlü olacağına, kocasının ve ailesinin gözünde statü ve değerinin daha yükseleceğine inanılmaktadır. Erkek açısından ise çocuk cinsiyeti, erkek çocuk istemi kadına göre çok daha önemli, erkek adamın erkek oğlu olur inancı, baba soyunun devamı ve aileye kaynak sağlamaları gibi beklentiler bu önemi artırmaktadır.

2. EVLİLİĞİN KURULMASI

Ülkemizde evlenme önemli ve yaygın bir olgu olarak kabul görmektedir. Sosyal örgütlenmenin temel birimi olan ailenin kurulabilmesi kadın ya da erkeğin üyesi bulunduğu sosyal grubun içinden yada dışından bir kimse ile evlilik bağı kurmasıdır. Bu evlilik bağının geçerli olması toplumca geçerli olan iç evlilik ve dış evlilik kuralına bağlıdır. Evlenecek olan bireyin eşini üyesi bulunduğu grubun dışından seçmesi kuralını esas alan evlilik; dış evlilik, tam tersi durum ise yani evlenilecek kişinin aynı sosyal grubun içinden seçilmesinin zorunlu olduğu evlilik ise iç evlilik olarak adlandırılmaktadır.

2.1. Nikah

Az gelişmiş bölgelerde evlilik örüntüleri aşiret, akraba ve aile ilişkileri sisteminde oluşan sözlü hukuk kurallarının geçerli olduğu sistemin dışında düşünülemez. Evlilikler kurulurken mutlaka dini nikah yapılmakta, ancak bazen resmi nikaha başvurulmamaktadır. Resmi nikah genellikle karı-koca çocuk sahibi olduktan sonra, çocuklarına nüfus kağıdı çıkaracakları zaman zorunlu olarak başvurulmaktadır.

Seher 32 yaşında; evlendiğimde resmi nikah istiyorum dediğimde, kayınpederim “aceleniz nedir, kocan ölecek mi, ilerde yaparsınız “ dedi. Şimdi dört çocuğum var, kocam öldü, resmi nikahım yok ortada kaldım” diyerek mağduriyetini dile getirmiştir. (Şanlıurfa, gecekondulu mah.).

2.2. Boşanma

Kırsal özellik gösteren toplumlarda genellikle boşanma oranları oldukça düşüktür. Boşanmayı önleyen temel neden akraba evlilikleridir ve bu durum evliliğin temel güvencesi olarak görülmektedir. Gerek kırsal alanda gerekse kentsel alanda erkeklerin yanı sıra kadınlar da boşanmayı uygun görmemektedir. Özellikle kadınlar mutsuz olsa dahi çevre baskısı ve baba evine dönmenin hoş karşılanmaması ve ekonomik durumun yetersizliği gibi nedenlerden dolayı mutsuz olan evliliklerini sürdürmekte ve bazen şiddete dahi maruz kalmaktadırlar.

16 yıldır kocasından şiddet gören bir kadın kocasının kendisini merdivenlerden aşağı atması sonucu sakat kaldıktan sonra boşanmak istediği için kocası tarafından bıçakla tehdit edilir. Kadın Valilik kanalıyla önce huzurevine alınır. 4 gün sonra da şehir dışı ara istasyonlara yönlendirilir. Ancak kadın “çocuklarımı o delinin eline bırakamam” diyerek tekrar evine geri döner (Trabzon, gecekondulu mah.).

2.3. Evliliğin Ekonomisi /Başlık

Başlık bilindiği gibi kız ailesinin erkek ailesinden evlenme sürecinde talep ettiği bir bedeldir. Bu bedel erkeğin ailesi tarafından bazen para, altın ya da taşınmaz mal –hayvan-toprak, ev vb- olarak ödenebilmektedir. Başlık parasının alınıp alınmayacağı yada ne miktarda/ ne türde alınacağı, kültürden kültüre, köyden köye, aileden aileye değişebilmektedir. Başlık parası, her yerde amcaoğlu için düşüktür ya da hiç yoktur.

2006 Aile Yapısı Araştırması sonuçlarına göre ülke genelinde başlık parası alınarak evlenenlerin oranı % 18 iken, bu oran kentsel alanda %14, kırsal alanda ise % 24'tür. Toplumumuzda önemli sosyal yaralardan biri olan başlık geleneği günümüzde kırsal ve kentsel alanda dönüşüme uğramıştır. Kırsal alanda bazı köylerde özelliğini muhafaza eden ve kızın ailesi tarafından alınan başlık parası kıza harcanmakta ya da ailenin ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılmaktadır.

Ayrıca bazı köylerde de başlık parası geleneği başka bir ad altında “amca parası”, “dayı parası” ya da “süt parası” olarak kızın annesine, dayısına, amcasına verilerek gelenek sürdürülmektedir.

Adana'ya Şanlıurfa'dan göç ederek gelen H. (18) 15 yaşına geldiğinde babası tarafından “kızlar okumaz” denilerek ilköğretim 5. sınıftan sonra okutulmaz, 9 bin lira karşılığında başlık parası ile akrabası ile evlendirilir. Evlendirilirken ailesi tarafından kendi rızasının alınmadığını anlatan H., “Bizim oralarda töre böyledir. Evlenirken para karşılığı evlenirsin. Kızlara seviyor mu, sevmiyor mu, onu istiyor mu diye sormazlar. Ben de öyle evlendim. Ama ben şanslıyım, çünkü kocam bana iyi bakıyor. Beni hiç incitmiyor” diyen H. eşinin inşaatlarda çalıştığını, Z.a isminde bir kızı olduğunu , ikiz bebekleri olacağını “başlık parasıyla evlendim ama kocamı seviyorum, çok mutluyum, okumak istedim, ancak töreler yüzünden okuyamadım, kızımı okutmak istiyorum. O okusun ve erkek eline bakmasın. Onun, benim gibi satılmasına izin vermeyeceğim. Kızım okusun büyük adam olsun ve sevdiğiyle evlensin” diyerek gelecek ile ilgili duygularını paylaşmıştır (erişim 16 Aralık 2010)

Bazı yörelerde başlık parası yüksek tutularak yada başlık istenilerek ailelerin onaylamadığı damat adayının kızlarıyla evlenmesi engellenmektedir. Günümüzde az gelişmiş toplumlarda eski Yeşilçam filmlerinde olduğu gibi hala başlık parası biriktirebilmek için yaşadığı yerleşimden büyük kentlere inşaat işlerinde marjinal sektörde çalışarak başlık parası biriktiren gençlere az da olsa rastlamak mümkün olabilmektedir.

3. EVLİLİK BİÇİMLERİ

Evlilik biçimleri; az gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelere, kıra, kente, toplumun değer yargılarına, yaşam biçimine, eğitim durumuna ve sosyal,kültürel ve, ekonomik yapısına göre farklılıklar göstermektedir. Farklı evlilik biçimlerinin oluşmasında, toplumsal değişme sürecinde endüstrileşme ve kentleşmen önemli rol oynamaktadır. Günümüzde sosyo-kültürel değişimlerin yoğun görüldüğü büyük kentlerde tanışıp evlenme giderek yaygınlaşırken, gelenekselliğin ağır bastığı az gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelerde ise çok farklı evlenme biçimlerine rastlanmaktadır. Evlilik biçimleri arasında en yaygın olanı tek eşli evliliktir (monogami). Bir kadının birden fazla erkekle evlenmesi (poliandri) biçimine ülkemizde rastlanmamıştır. Bu tür evlilik daha çok erkeklerin yaşam sürelerinin kadınlara göre daha az olduğu toplumlarda görülmektedir.

Her toplum bir yandan, kendi yapısına uygun evlenme biçimlerini onaylarken, bir yandan da, kişisel ve/ya toplumun değer yargılarına ters düşecek evlenme biçimlerini de engellenmeye çalışmaktadır.

3.1. Akraba Evliliği (Akraba/Kuzen)

Özellikle az gelişmiş bölgelerde ve gelişmekte olan ülkelerde soy birliği ve dayanışmanın devamlılığının sağlanabilmesi ve ekonomik bütünlüğün bozulmaması için iç evlilikler yani yakın akraba evlilikleri özellikle de amca kızı-amca oğlu evlilikleri oldukça yaygındır. Kan bağına dayalı toplumsal ilişki örüntülerine göre düzenlenmekte olan bu tür evlilikler, bu örüntülerin sürdürülmesinin bir güvencesi olarak görülmektedir. Böylesine yaygın evlilik tipinin sosyal yapı içindeki yeri ve yaygınlığına bakıldığında erken yaşta evlilikler, sakat çocuk doğumu, çocuk ölüm oranlarının artışı, erken gebelikler, kadın hastalıkları ve beraberinde gelişim bozukluklarının ortaya çıkması, okulda olması gereken kız çocuklara küçük anne rollerinin verilmesi, çocukluğunu yaşayamadan gelin olan çocukların durumu daha net ortaya çıkmaktadır. Bu tip evliliklerde toprak mülkiyeti önem taşımakta ve toprak bütünlüğü korumak istenmekte, başlık parasının az olması veya tümüyle kaldırılması ve soyun devam ettirilmesi arzusu ve politik gücün artırılması geçerli olabilmektedir

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼ 2006 Aile Yapısı Araştırması'nın verilerine g¼re; ¼lkemizde, akraba evliliği yapanların oranı %22'dir. Kır-kent ayırımına bakıldığında, bu oranın kırsal alanda yaşayanlar için %25, kentte yaşayanlar için ise %20 olduğu g¼r¼lmektedir. B¼lgesel d¼zeyde akraba evliliğinin %44 oran ile en y¼ksek G¼neydoęu Anadolu B¼lgesinde, %6 ile en d¼ř¼k Batı Marmara b¼lgesinde olduğu saptanmıştır. ¼lkemizde özellikle az gelişmiş b¼lgelerde - Doğu Karadeniz B¼lgesi, Doğu Anadolu B¼lgesi ve GAP B¼lgesi- evlilikler öncelikle amcaoğlu-amcakızı arasında yapılmaktadır. Kızın amca oğlu evlenmesinin adeta bir kural olduğu bu b¼lgelerde "*öncelikle güven duyulan akrabadan olandır*" anlayışı yaygındır.

"S., kendisini isteyen bir genci çok istemekte ve beğenmekteymiş. Ancak amca oğlu askere gitmeden önce onu annesinden istemiş(hane reisi annesi olduğu için). O dönem anne, oğlan işsiz olduğu için Saliha'yı vermemiş. Fakat Amca oğlu önceden istediği için S. sevdiği genç ile evlenme şansı (annesini razı olmasa bile) ortadan kalkmış. S. sevdiği gence "amca oğlu dururken, senin ile evlenemem "der ve törelere uyup, sevdasından vazgeçer (Diyarbakır, gecekondu Mah.)."

16 yaşında halamın oğlu ile evlendim. Eşimi sevmiyordum onu akrabam olarak g¼r¼yordum. Sakat çocuğum olur diye akraba evliliği istemiyordum. Annem "bana yakın evde oturursun, ben yaşlanınca bana bakarsın, hem halanın oğlu sana bir şey yapmaz ki" diyerek gön¼ls¼z bir şekilde beni evlendirdi (H., 22 yaşında, Trabzon, gecekondu mah.).

Bir genç erkek amcasının kızıyla evlenmek isterse, kızın babasının bu teklifi ret etmesi olanaksız değilse bile zordur. Akrabalık sisteminin çok önemli olduğu geleneksel yapıların hala varlığını sürdür¼ę¼ baba soyuna dayanan aşiret/s¼lale birliğini muhafaza eden özellikle az gelişmiş b¼lgelerde akraba/kuzen evlilikleri kentlerin gecekondu mahalleri ve kırsal alanlarında sıklıkla rastlanmaktadır.

3.2. Berdel (Değiş-Tokuş)

Başlık parasının verilmek istenmediği durumlarda berdel/değiş-tokuş evlilik biçimi tercih edilmektedir. Daha çok Doğu ve G¼neydoęu Anadolu B¼lgelerinde rastlanılan berdel tür¼ evlilik, iki ailenin kız ve erkek çocuklarını karşılıklı olarak evlendirmesidir. Aynı zamanda bu tür evlilikde baba kızını verip kendisine karşı ailenin küçük kızını ikinci eş

olarak alabilmektedir. Kızlardan biri evlilik yaşında olsa bile ona karşılık verilecek diğer kızın yaşı önemsenmemekte, çok küçük yaşta olması bu gayri resmi evliliğe engel olmamaktadır. Bu tür evliliklerde ailelerin birbirlerine başlık vermesi söz konusu değildir.

Karşılıklı ilkesine dayalı olarak yapılan bu evlilikte her iki çifti de bağlayıcı kurallar söz konusu olmakta ve bu kurallar evlilik süresince devam etmektedir. Berdel evliliği yapmış çiftlerden biri ayrılırsa diğeri mutlu dahi olsa, ayrılmak zorundadır.

“ Z. 21 yaşında. 10 yaşında iken annesi ölür, üç ay sonra babası onu 25 yaşındaki bir adamla evlendirir, karşılığında da adamın kızını kendisine alır. Z. evlenir evlenmez art arda üç çocuğu olur, Çocuklar okul çağında geldiğinde nüfus kağıtları yoktur Resmi nikahı olmadığı için de çocuklar kayınpederin üzerine kayıt yaptırılır. Erken yaşta evlilik nedeniyle rahim kanserine yakalanır. Ve bir daha çocuk sahibi olamayacağı anlaşılınca, kocası ikici kez evlenmek ister “ sen artık erkek gibisin bana çocuk veremezsin babanın evine git” deyip Z’ye psikolojik ve fiziksel baskı uygulamaya başlar. Z. berdel türü evlilik yaptığı için babasının evine gidemez, çünkü gittiğinde babasının da evliliği yıkılacaktır. İntihara teşebbüs eder, komşuları tarafından kurtarılır. Komşuları ve akrabalarının telkini ve yardımı ile kendine toparlar, yazın Karadeniz’e fındık toplamaya gider. Eve döndüğünde bir başka kadını evde görür. Kocasını Muş’tan 5 bin TL karşılığında bir kız getirmiştir. Z. buna dayanamaz kocasını yetkililere şikayet eder, akrabalarının ve yetkililerin baskısı sonucunda kocasına resmi nikah yaptırır, çocuklarını üzerine alır. Kocasını diğer genç kızı Muş’a ailesinin yanına gönderir (Batman, gecekondulu mah.).

3.3. Beşik Kertme

Ülkemizde çok yaygın olmamakla birlikte yakın ailelerin aynı günlerde doğan çocukları arasında söz kesilmesidir. Ancak, çocukların aynı gün doğmaları, beşik kertme için kesin bir kural değildir. Sözelimi, çocuklardan erkek büyük, kız küçük olabilir; bunlardan birinin (özellikle kızın) iki yaşını doldurmamış olması gerekir. Çocuklar, daha beşikteyken birbirleriyle ileride evlenmek üzere nişanlanırlar, ancak evlenmeğe değin geçen sürede anlaşmazlık olduğunda ya da çocuklardan biri bir başkasını severse beşik kertmesi bozulabilmektedir. Bu durumda aileler arasında herhangi bir maddi ve manevi bir yaptırım uygulanmaz, aileler “**nasip kısmet değilmiş**” deyip, bu olayı bir daha gündeme getirmemektedirler.

3.4. Levirat

Ölen kardeşin karısının, bekar olan erkek kardeşle veya evli olan kardeşin ikinci eşi olarak evlendirilmesi ile gerçekleştirilen bir evlenme biçimidir. Bu tür evliliklere az da olsa az gelişmiş bölgelerin kırsalında rastlanmaktadır. Geleneksel değerlerin geçerli olduğu toplumlarda görülen bu evlilik biçimi, “**namusu başkalarına kaptırmamak**“ anlayışıyla gerçekleştirilmektedir. Ayrıca dul kadın ve çocukların yaşamının teminat altına alınmasıyla kurulmuş olan akrabalık bağların devam ettirilmesi de sağlanmaktadır.

3.5. Sorarat

Erkeğin karısı öldüğünde eşinin bekar olan kız kardeşi ile evlenmesidir. Bu tür evliliğe, levirat türü evlikte olduğu gibi az da olsa az gelişmiş bölgelerin kırsalında rastlanmaktadır. Bu evlilik biçiminde öksüz kalan çocuklara üvey anne olarak seçilen teyze “**annenin yarısı**” olarak düşünülmekte ve bu bağlamda daha “**hoşgörülü davranabileceği**” düşüncesi bu evlenme biçiminin tercih edilmesinde etkili olabilmektedir.

3.6. Kan Bedeli Karşılığı Evlenme

Kan bedeli karşılı evlenmelere geçmiş yıllara göre çok az rastlanılmaktadır. Aileler arasında kan davası olması halinde, bunun bitirilmesi için aşiretler-aileler arasında çeşitli anlaşma yolları bulunmaya çalışılmaktadır. Anlaşma yollarından biri kan bedeli karşılığı olarak belirlenen miktarın karşı tarafa ödenmesi, bir diğeri ise ölüm sayısının denk olmadığı durumlarda ise karşı tarafa başka bir deyişle kan davalı olunan aileye kız verilmesidir. Bu durumda kan davası sıfırlanmış olmaktadır.

Kan davalarının hala güncelliğini koruduğu bazı yörelerde, bazı hane reisleri “*burada ne kadar çok olursan o kadar iyidir... Çünkü vurmakla bitmeyeceksin....*” şeklindeki anlayışları da çok çocuk sahibi olma yöneliminde etkilidir.

3.7. Kaçarak Evlenme/Erken Yaşta Evlenme

Bazı yörelerde erken evlilik kadınlar için sosyo-kültürel bir zorunluluk olarak görülmektedir. Çünkü kadının başta gelen görevlerinden biri tez zamanda çok sayıda çocuk özellikle de erkek çocuk doğurmasıdır.

Geçmiş yıllara göre büyük ölçüde azalmış olmakla beraber az gelişmiş bölgelerde ailelerin rızası olmaksızın erken yaşta kaçarak evlilikler yapılmaktadır. 2006 Aile Yapısı Araştırmasına göre eşyle kaçarak evlendiğini belirtenlerin oranı %6'dır. Bu oran kırsal alanda %8, kentsel alanda ise %5'dir. Kaçarak evlenme halinde genellikle kızın kendi ailesiyle arası açılmakta ve barışma yıllarca sürebilmektedir. Çünkü bu durum kaçan/kaçırılan kızın olduğu kadar ailesinin de toplum içindeki prestijini düşüren bir olaydır. Kaçma/kaçarak evlenme karşısındaki tutumlar yöreden yöre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin bazı yörelerde bir genç kızın kaçması ölüm ile sonuçlanırken, bazı yörelerde ise uzun süre küs kalınmakta yada erkek ailesi başlık adı altında bir bedel ödenmekte, bu bedel maddi olabileceği gibi kadın/genç kız da olabilmektedir.

Bir akşam eve geç kaldım, korkumdan içeri giremedim, bende sevdiğime kaçtım. 13 yıllık evliyim, üç çocuğum var, babam hala yüzüne beni almıyor (Trabzon, gecekonu mah).

Gecekonuda yaşayan kadınlar arasında kaçarak evlenme, kırsal alana göre daha yüksektir. Kırdan kente göç eden kadın/genç kız beraberinde getirdiği değerlerini yeni yerleşim alanında muhafaza ederek şehirleşme çabası içine girmekte ve yeni yaşam alanında sosyal kontrolün daha fazla olması, sosyal mekan yetersizlikleri, yeni bir kimlik bulma çabası bu nüfus grubunu farklı yönelmelere sürükleyebilmektedir. Böylece ergen/ genç kızlar toplumsal ve aile baskılarının belirginleşmeye başladığı bu çağlarda, kendisi tarafından sevildiğini düşündüğü bir kişiye veya odaya yönelmekte, bunun sonucunda ergen/genç kızlar ailelerin istemediği kişi ile evlenebilmektedir.

3.8. Çok Eşli Evlilik (Poligami)

Bir erkeğin birden çok kadınla evlenmesi geleneği (poligami), giderek yaygınlığını yitirmekte ise de bazı yörelerde hala varlığını sürdürmektedir. Bu tür evlilik biçimi ekonomisi tarıma dayalı olan geleneksel kuralların etkili olduğu ve tarımsal faaliyetlerde kadınların daha fazla çalıştığı toplumlarda görülmektedir. Bu toplumlarda birden fazla eşle evlilik ve çok çocukluluk hem ekonomik -kadın ve çocuk hazır işgücü olarak görülmekte- hem de toplumsal değerlerle yakında ilişkilidir. Az gelişmiş toplumlarda çok eşli evlilik, ailenin gücünü, itibarını belirleyen ölçütlerden birisi ve hala anlaşmazlıklarda önemli bir faktör olarak görülen çok

çocukluluk –özellikle erkek çocuk istemi- ve toplumsal yapının boşanmayı onaylamaması nedeniyle çok eşli evlilik, yüksel prestij olarak toplumsal değerler arasına yerleşmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda ise çok eşlilik açık olarak toplumsal normların içinde kendine yer bulamamaktadır.

Birden fazla kadınla evlenme çeşitli nedenlere bağlı olarak yapılmaktadır. Bunun en yaygın sebeplerinden biri keyfi ve ilk eşten çocuk özellikle de erkek çocuğun olmamasıdır. Kadın döl almadığı veya erkek çocuk sahibi olmadığı durumlarda; aile içindeki itibarı düşmekte ve üstüne gelen kumaya katlanmaktadır. Kadının koca evindeki yeri/saygınlığı erkek çocuk sayısı ve yaşının ilerlemesi ile artmaktadır.

Çok eşliliğin diğer nedenleri arasında kadın geleneksel olarak aşiretler ve/ya büyük aileler arasındaki çatışmalarda ya da kan davalarında bir barış aracı olarak ikinci, üçüncü eş olarak kullanılması, ev-tarla işlerinin yoğunluğu ve ailelerin kalabalık olması, çocukların bakımı sayılabilir.

Kuması olan kadınların yarıdan çoğu kuma ile aynı evi paylaşmaktadır. Her iki kadının aynı evde yaşaması, kumalar arasında bazen çatışmalara neden olabilmekte ve kumalar arasında zamanla yaş farkına bağlı olarak bir tür gelin-kaynana ilişkisine benzer bir hiyerarşik ilişki ortaya çıkabilmektedir. Tarımsal faaliyetler ve geleneksel değerlerin baskın olduğu toplumlarda çok kadınla evlenme kimilerince “*eski elbise ile yeni elbise bir olmaz*” deyişiyle onaylanmaktadır.

II. BÖLÜM: İLGİLİ ULUSAL VE ULUSLARARASI MEVZUAT

1. ULUSAL MEVZUAT

1.1. Anayasa

Anayasa devletin en üst hiyerarşik normu olması sebebiyle alt komisyonun konusu ile ilgili çeşitli maddeler ihtiva etmektedir. Anayasa'nın kanun önünde eşitlik başlıklı 10. maddesine göre:

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek cümle: 12/9/2010-5982/1 md.) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

(Ek fıkra: 12/9/2010-5982/1 md.) Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.”

Anayasa'nın 10. maddesinde de görüleceği üzere devlet daha çok kadınların mağdur olduğu başlık parası, geleneksel evlilikler ve kadın üzerindeki psikolojik şiddeti önleyici ve giderici tedbirleri almak zorundadır.

Bununla birlikte Anayasamızın 12. maddesinde de kişi temel hak ve hürriyetleri düzenlemiştir. Buna göre:

“Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.”

Anayasa'nın 41. maddesi de ailenin korunması ve çocuk hakları konusu madde metninde yer almıştır. Buna göre:

(Değişik: 3/10/2001-4709/17 md.) Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.

(Ek fıkra: 12/9/2010-5982/4 md.) Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 12/9/2010-5982/4 md.) Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

Anayasa'nın 90. maddesinin 5. fıkrası uyarınca Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.)Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.

Anayasa'nın 174/4. maddesi de muteber evliliklerin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair inkılap kanununun geçerliliğinden bahsetmektedir.

Görüüleceği üzere bir kişinin en temel hakkı olan eşini seçebilme, rızasıyla evlenebilmenin aksine başlık parası, berdel ve diğer sebeplerle zorla ve istemeyerek evlendirmeler Anayasamızın 12, 31, 90 ve 174/4. maddelerine aykırılık oluşturmaktadır.

1.2. Türk Medeni Kanunu

TMK'nın evlenme ehliyeti ve engelleri başlıklı ikinci ayırımının ehliyetin koşulları düzenleyen yaş başlıklı 124. maddesine göre “Erkek veya kadın onyediyi yaşını doldurmadıkça evlenemez.

Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple onaltı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir.”

Küçükler hakkındaki 126. maddeye göre “Küçük, yasal temsilcisinin izni olmadıkça evlenemez.

TMK'nun 127. maddesine göre ise: “ Kısıtlı, yasal temsilcisinin izni olmadıkça evlenemez”.

Bununla beraber TMK'nın 129. maddesi evlenme engellerinden birincisi olan hısımlılığı düzenlemiştir. Buna göre: "Aşağıdaki kimseler arasında evlenme yasaktır:

1. Üstsoy ile altsoy arasında; kardeşler arasında; amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenleri arasında,

2. Kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üstsoyu veya altsoyu arasında,

3. Evlât edinen ile evlâtlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında.

Aynı zamanda TMK'nun 130. maddesine göre de "Yeniden evlenmek isteyen kimse, önceki evliliğinin sona ermiş olduğunu ispat etmek zorundadır." Yani TMK'nun 130. maddesi açıkça çok evliliği yasaklayıcı hüküm getirmiştir. TMK'nun 134. maddesi ve devamı da resmi evliliklerin hangi usul ve esaslara göre yapılacağını belirtmektedir. TMK'nun 145. maddesi ve devamında mutlak butlanla batıl olan evlilikler belirtilmiştir. Hukuken geçersiz evliliklerin tespiti için önemli bir maddedir. Hiç kimse zorla evlendirilemez ve herkes evleneceği kişiyi seçme hakkına sahiptir. İstemediği biriyle evliliğe zorlanan kişi Cumhuriyet Savcılığı'na şikayette bulunabilir. İstem dışı evliliğin gerçekleşmesi durumunda ise kişi evliliğin iptali davası açabilir.

4721 sayılı Türk Medeni Kanununun yukarıda belirttiğimiz ilgili maddelerine bakıldığında, evlenmenin maddi şartları olarak evlenme ehliyeti ve evlenme engellerini gösterebiliriz. Evlenme ehliyeti de a)ayırt etme gücüne sahip olma b)evlenme yaşı c)yasal temsilcinin izni olarak üçe ayrılmaktadır. Kesin evlenme engelleri ise a) yakın hısımlık b)akıl hastalığı c)mevcut evlilik olarak gösterilebilir¹ TMK'nun 129. maddesinde hangi akrabalar arası evliliklerin yasak olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Aynı maddenin gerekçesine bakacak olursak sahih ve gayrisahihs nesep ayrımı yapılmaksızın "üst soy ile alt soy" arasında evlenme yasağı olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca kardeşlerin ana ve baba bir ya da ana bir baba ayrı, baba bir ana ayrı ayrımı yapılmaksızın bütün bunları kapsayacak bir ifade olarak "kardeşler arasında" demek suretiyle evlenme yasağı ortaya koyulmuştur.

TMK'nun bu maddeleri hukuken geçerli evlilikler ve bunun sonuçları anlamında da çok önemlidir. Evlilik birliği içinde dünyaya gelen çocukların sahip olduğu haklar ile bu birlik dışında dünyaya gelen çocukların uğradığı mağduriyetler dikkate alındığında bu maddelerin ne denli önemli olduğu açıktır.

---

¹AKINTÜRK, *Turgut, Medeni Hukuk, Beta Yayınları, İstanbul, 2004, s.238-239.*

1.3. Türk Ceza Kanunu

5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 29. maddesi alt komisyon konumuzla doğrudan olmasa da dolaylı olarak etki edecek hükümlere yer vermektedir. Buna göre: “ Haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elemin etkisi altında suç işleyen kimseye, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine onsekiz yıldan yirmidört yıla ve müebbet hapis cezası yerine oniki yıldan onsekiz yıla kadar hapis cezası verilir. Diğer hâllerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilir.”

Bu maddedeki düzenleme nedeniyle bir suçun mağduruna yönelik olarak gerçekleştirilen fiiller dolayısıyla fail haksız tahrik indiriminden yararlanamayacaktır. Örneğin; geleneksel evlilikler türlerinden biriyle zorla evlendirilmek istenen kız evden kaçır veya evlenmek istemediği için veya sair sebeplerle töre ve namus adına öldürülürse öldüren kimse TCK'nın haksız tahrik indiriminden yararlanamayacaktır.

TCK'nın Aile Düzenine Karşı Suçlar başlıklı sekizinci bölümünün, birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören başlıklı 230. maddesi de konuya ilişkin önemli bir maddedir. Buna göre:

“1) Evli olmasına rağmen, başkasıyla evlenme işlemi yaptıran kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Kendisi evli olmamakla birlikte, evli olduğunu bildiği bir kimse ile evlilik işlemi yaptıran kişi de yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

(3) Gerçek kimliğini saklamak suretiyle bir başkasıyla evlenme işlemi yaptıran kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçlardan dolayı zamanaşımı, evlenmenin iptali kararının kesinleştiği tarihten itibaren işlemeye başlar.

(5) Aralarında evlenme olmaksızın, evlenmenin dinsel törenini yaptıranlar hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir. Ancak, medenî nikâh yapıldığında kamu davası ve hükmedilen ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar.

(6) Evlenme akdinin kanuna göre yapılmış olduğunu gösteren belgeyi görmeden bir evlenme için dinsel tören yapan kimse hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.”

Bununla birlikte, TCK'nın 82. maddesinde adam öldürmenin töre saikiyle yapılması ağırlaştırıcı bir sebep olarak düzenlenmiş olması geleneksel yapılara ve zorla evlendirilmelere karşı çıkan genç kızların öldürülmesini önlemeye yönelik etkili bir düzenlemedir.

Yukarıdaki düzenleme medeni kanunun evli çiftler yönünden taşıdığı hukuki sonuçları garantiye alan ve evlilik dışı birlikteliklerin, tarafların birbirine sunduğu emeği yok sayan yanına dikkat çektiği için önemlidir. TCK bu madde ile bireylerin dini değer yargılarını yok saymamakta ancak laik bir hukuk devleti olma özelliği ve hukukun bireylere sağladığı korumayı öne çıkarmaktadır. Madde metninden de görüleceği üzere, resmi evlilik işleminin tamamlanmasından sonra isteyen dini inanışlarına uygun bir töreni de yaptırabilecektir.

Diyarbakır- Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Bölümü öğretim üyeleri tarafından yapılan araştırmaya göre: “ Çok eşli evliliği kabul etme nedenleri arasında, ilk eşler için %83’ü dinsel kültürel zorunluluk, %10’u kısırlık, %5’i erkek çocuk doğurmama, %1’i de tıbbi hastalık; ikinci eşler için ise %78’i dinsel kültürel zorunluluk, %22’si de severek evlenme olduğu” saptanmıştır. Aynı araştırmada “Çok eşli evlilikler, başta ilk eşler olmak üzere eşlerde çok sayıda psikososyal sorunlara neden oluyor” denilmektedir.

Yapılan bu araştırma çok eşli evliliklerin %83’ünün, irade dışı ve gerici gelenek ve göreneğe karşı çıkamama nedeni ile ortaya çıktığını göstermektedir.²

Türk Ceza Kanununun Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar başlıklı 6. Bölümünün çocukların cinsel istismarı başlıklı 103’üncü maddesine göre; “(1) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismar deyiminden;

a) Onbeş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,

b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar,

Anlaşılır.

(2) Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, sekiz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

---

² SARIHAN, Şenal, *Türk Ceza Kanunu Kadınlara Neler Getiriyor?*, Ankara, 2005, s. 51-52.

(3) **(Değişik: 29/6/2005 – 5377/12 md.)** Cinsel istismarın üstsoy, ikinci veya üçüncü derecede kan hısmı, üvey baba, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, sağlık hizmeti veren veya koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler tarafından ya da hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle veya birden fazla kişi tarafından birlikte gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(4) Cinsel istismarın, birinci fıkranın (a) bendindeki çocuklara karşı cebir veya tehdit kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(5) Cinsel istismar için başvuru cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması halinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

(6) Suçun sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması halinde, onbeş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur.

(7) Suçun mağdurun bitkisel hayata girmesine veya ölümüne neden olması durumunda, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.”

Madde metninde çocukların cinsel istismarı fiilleri suç olarak tanımlanmıştır. Erişkin kişilere karşı işlenen fiiller açısından cinsel saldırı ifadesi kullanılmasına rağmen, çocuklar açısından cinsel istismar ifadesi kullanılmıştır. Erişkin kişilere karşı gerçekleştirilen cinsel davranışların kişinin rızasına aykırı olması gerekir. Aksi takdirde, yani kişinin rızasının bulunması hâlinde, ceza hukuku sorumluluğunu gerektiren davranışlardan söz edilemez. Erişkin kişilere karşı gerçekleştirilen cinsel davranışlar açısından rızanın varlığı, ceza sorumluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Buna karşılık, onbeş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen cinsel davranışlar açısından, rızanın varlığı ceza sorumluluğunu ortadan kaldırmamaktadır. Başka bir deyişle, kendisine karşı gerçekleştirilen cinsel davranışlar açısından bu çocuğun rıza açıklamasında bulunması, fiili suç olmaktan çıkarmayacak ve kişinin ceza sorumluluğunu ortadan kaldırmayacaktır. Bu bakımdan, onbeş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte maruz kaldığı fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan kişilere karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, cinsel istismar olarak kabul edilmiştir.

Onbeş yaşını tamamlamış ve maruz kaldığı fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen cinsel davranışların cinsel istismar olarak nitelendirilebilmesi için, bunların cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilmesi gerekir. Bu nitelendirme, cinsel saldırı ve cinsel istismar fiilleri açısından ortaya konan ayırım ölçütüne aykırı olmakla birlikte; suçun mağdurunun çocuk olması ve bu fiiller karşısında direncinin zayıflığı göz önünde bulundurularak, söz konusu fiillerin de bu madde kapsamında suç olarak tanımlanması yoluna gidilmiştir. Fıkranın (b) bendinde söz konusu edilen cinsel istismar bakımından, çocuğun iradesinin ortadan kaldırılmış olması değil, “iradeyi etkileyen neden“ ifadesi kullanılmıştır.

Geleneksel evlilik tipleri nedeniyle TCK'nın 103'üncü maddesinde belirtilen şartlar altında erken yaşta bir kız ile evlenen kişi evlenmelerine müsaade edip imkan tanıyan anne ve babalar ceza hukuku anlamında sorumludur.

TCK'nın 104'üncü maddesine göre ise; “(1) Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikayet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Bu maddede de ise reşit olmayan kişiyle cinsel ilişkide bulunmak bağımsız bir suç olarak tanımlanmıştır.

1.4. Ailenin Korunmasına Dair Kanun

Ailenin Korunmasına Dair Kanunun uygulaması hukuken geçerli olmayan bazı geleneksel evlilik türlerini kapsamadığı için söz konusu tedbirlerden bu şekilde evlilik yapmış kişiler faydalanamamaktadır. TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Mevzuattaki Ve Uygulamadaki Noksanlıkların Tespitine İlişkin Komisyon raporunda önerdiği çözümlerden biri olan bu eksiklik kısa sürede giderilmelidir.

Kadınların bedensel dokunulmazlık haklarının yalnızca açık ve doğrudan şiddete değil bunun yanında gelenek ve görenek, töre ya da namus gerekçesi ile yürütülen pek çok uygulamaya karşı da korunması gereklidir. Örneğin erkek çocuk sahibi olana kadar çocuk doğurmaya zorlamak kadının temel insan hakları ihlalidir. Ya da evden dışarı çıkmanın koca iznine bağlı olması, erken yaşta ve istek dışı evlendirilme, kadınların yaşadığı yaygın hak ihlalleridir.

Türk Ceza Kanunu, kadınlara yönelik şiddet suçlarını “aileye ve topluma karşı işlenmiş suçlar” başlığı altından çıkararak “kişiye karşı işlenmiş suçlar” olarak tanımlamış ve böylece kadınları yasa önünde eşit haklara sahip birer birey olarak tanımlamıştır.

2. ULUSLARARASI MEVZUAT

Kadınlar, insanlık ailesinin birer üyesi olarak, insan hakları evrensel bildirgesindeki yer alan bütün haklara sahiptirler. Ancak, yine de “kadının insan hakları” başlığı altında bir dizi hakkın tanımlanması gerekmiştir. Çünkü bilindiği gibi, bütün kültürlerde ve toplumlarda, kadınlara yönelik ayrımcı uygulamalar vardır. Bunların ortadan kaldırılabilmesi için, herkes için geçerli olan hakların kadınlar için de geçerli olduğunu söylemek yetmez. Kadınlara yönelik ayrımcılık biçimlerine özel bir dikkat harcanması, bunlarla mücadele edilmesi gerekir. İşte bu düşünceden yola çıkılarak uluslar arası topluluğun temel metinleri arasına girmiş olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) hazırlanmıştır.

2.1.CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)

Türkiye, kadın – erkek eşitliği alanında uluslararası düzeyde bağlayıcı tek yasal doküman olan Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine (CEDAW) 1985 yılında taraf olmuştur.

Söz konusu sözleşmenin temel hedefi; toplumsal yaşamın her alanında kadın-erkek eşitliğini sağlamak amacıyla, kalıplaşmış kadın-erkek rollerine dayalı önyargıların yanısıra geleneksel ve benzer tüm ayrımcılık içeren uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Bu sözleşmenin 16.0 maddesinde evlenme ve aile ilişkileri alanındaki haklar düzenlenmiştir. Buna göre:

“1. Taraf Devletler evlilik ve aile ilişkileri ile ilgili bütün konularda kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle erkeklerle kadınların eşitliğini öngören aşağıdaki hakları tanır:

- a) Evlenmede aynı hakka sahip olma;
- b) Serbestçe eş seçmede ve serbest ve kendi rızasıyla evlenmede aynı hakka sahip olma;

c) Evlilik döneminde ve boşanma sırasında aynı haklara ve yükümlülöklere sahip olma;

d) Medeni durumları ne olursa olsun, anne ve baba olarak çocuklarla ilgili konularda aynı haklara ve yükümlölöklere sahip olma; her hal ve karda çocukların menfaatlerine üstünlük tanınır;

e) Çocukların sayısına ve dünyaya getirilme zamanına serbestçe ve makulce karar verme

konusunda aynı hakka sahip olma ve bu hakları kullanabilmeleri için gerekli bilgiye, eğitime ve araçlara sahip olma;

f) Velayet, vasilik, kayyımlık ve evlat edinme, veya bu kavramların bulunduğu ulusal mevzuattaki benzer kurumlar bakımından aynı haklara ve yükümlölöklere sahip olma; her hal ve karda çocukların menfaatlerine üstünlük tanınır;

g) Soyadı, meslek ve iş seçme hakları da dahil, karı ve koca olarak aynı kişisel haklara sahip olma;

h) Eşlerin malarına sahip olma, kazanma, işletme, idare etme, kullanma ve mallarını bir bedel karşılığında veya bedelsiz olarak elden çıkarma konusunda aynı haklara sahip olma.

2. Çocuğın nişanlandırılması ve evlendirilmesi hiç bir hukuki sonuç doğurmaz; asgari evlenme yaşını tespit etmek ve evliliklerin resmi sicile kaydının zorunlu hale getirilmesi için yasama tedbirleri de dahil gerekli tüm işlemler yapılır.”

Yukarıda sayılan tüm hususlar Anayasanın 90. maddesi uyarınca temel hak ve özgürlükleri içerdiğinden bu maddelere aykırı yasal mevzuat olursa Cedaw kuralları üstün tutulmak zorundadır. Aynı zamanda devlet organları bu sözleşmede belirtilen kuralları yaşama geçirmek zorundadır.

2.2. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Beyannamenin 16. maddesine göre:

1. “Evlilik çağına varan her erkek ve kadın, ırk, uyrukluk veya din bakımından hiçbir kısıtlamaya tabi olmaksızın evlenmek ve aile kurmak hakkına haizdir. Her erkek ve kadın evlenme konusunda, evlilik süresince ve evliliğın sona ermesinde eşit hakları haizdir.

2. Evlenme akdi ancak müstakbel eşlerin serbest ve tam rızasıyla yapılır.

3. Aile, cemiyetin tabii ve temel unsurudur, cemiyet ve devlet tarafından korunmak hakkını haizdir.

Zorla evlendirmeler açıkça insan hakları ihlalidir. Kızların geleneksel evlilikler sebebiyle erken evlendirilmeleri veya zorla evlendirilmeleri sonucu okula gidememeleri İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 26. maddesi uyarınca insan haklarına aykırıdır.

2.3. Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre 18 yaşına kadar herkes çocuk sayılır. Çocuklara bu sözleşmede verilen haklar taraf devletlerce yerine getirilmek zorundadır.

III. BÖLÜM: ALT KOMİSYON TOPLANTILARINDA DİNLENEN UZMANLARIN SUNUMLARI

1. Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Uzman Dr. Mustafa NURUAN

25 Haziran 2010 Cuma günü saat 15.00’de Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’den Uzman Dr. Mustafa NURUAN, Alt Komisyon tarafından dinlenmiştir.

Dr. Mustafa NURUAN, 2006 Aile Yapısı Araştırması Hakkında kısaca bilgi verip, konuya ilişkin araştırma kapsamında elde edinilen bulguları paylaşmıştır.

Araştırmanın örnek büyüklüğü, Türkiye toplam, Türkiye kent/kır, İBBS Düzey 1 (12 coğrafi bölge) ve üç seçilmiş il (İstanbul, İzmir Ankara) bazında tahmin verebilecek şekilde tasarlanmıştır. Araştırma kapsamında 12 206 haneye gidilmiş, 18 yaş yukarı yaştaki 24 647 kişiyle görüşülmüş ve 48 235 kişinin bilgisi alınmıştır. Araştırma, Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı (TÜİK) ile işbirliği yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında bireylerin çocuğa nasıl bir değer atfettiklerini belirlemek amacıyla bazı değer yargıları verilerek bunlara katılıp katılmadıkları sorulmuştur.

Çocukla ilgili düşüncelerin genel görünümüne bakıldığında yüksek oranda bulunan ilk üç sıradaki ifadelerin genel kabul gören düşünceler olduğu görülmektedir. Dördüncü sırada yer alan “Çocuk, büyüdüğünde anne-babasına maddi katkı sağlar” düşüncesine katılanların oranı % 78 gibi yüksek bir oranda bulunmuştur. Toplumumuzda erkek sahibi olmaya atfedilen değerle ilgili olan “Soyun devamını erkek çocuk sağlar” ve “Erkek çocuk annenin itibarını artırır” ifadelerine katılanların oranı sırasıyla %41 ve %35; “Çocuk sahibi olan kadın olmayana göre daha itibarlıdır” ifadesine katılanların oranı ise % 36 bulunmuştur.

Tablo 1: Çocuk İle İlgili Düşünceler

Çocuk İle İlgili Düşünceler	<i>Evet</i>	<i>Hayır</i>	<i>Toplam</i>	<i>Sayı</i>
Çocuk, yaşlılıklarında anne-babasına bakmalıdır	88,8	11.2	100,0	24647
Her aile ekonomik durumun göre çocuk yapmalı	84,8	15.2	100,0	24647
Çocuk eşleri birbirine yakınlaştırır	84,5	15.5	100,0	24647
Çocuk, büyüdüğünde anne-babasına maddi katkı sağlar	78,2	21.8	100,0	24647
Çocuk annenin sosyal/ eğitim/ iş hayatını olumsuz etkiler	45,6	44.4	100,0	24647
Soyun devamını erkek çocuk sağlar	41,3	58.7	100,0	24647
Çocuk sahibi olan kadın olmayana göre daha itibarlıdır	36,0	64.0	100,0	24647
Erkek çocuk annenin itibarını artırır	34,0	66.0	100,0	24647
Çocuk babanın sosyal/ eğitim/ iş hayatını olumsuz etkiler	22,1	77.9	100,0	24647

Tablo 2’de çocuk ile ilgili düşünceleri bazı sosyal ve demografik özelliklere göre dağılımı yer almaktadır. Bu kapsamda, “Çocuk, yaşlılıklarında anne-babasına bakmalıdır” ifadesine katılanların oranı kırsal alanlarda, kenetlere göre daha yüksektir (kentlerde % 87, kırdada % 95); erkekler ve kadınlar arasında çok az farklılaşmayla kadınlarda daha yüksektir (kadınlarda %90, erkeklerde %88); alt gelir gruplarında ve alt öğrenim düzeyindeki bireyler arasında üst gelir grupları ve üst öğrenim düzeyindekilere göre daha yüksektir; yaş grupları açısından ise önemli bir farklılaşma görülmemektedir.

“Her aile ekonomik durumuna göre çocuk yapmalı” ifadesine katılanların oranı kenetlerde kırsal alanlara göre biraz daha yüksektir; erkekler ve kadınlar arasında önemli bir farklılaşma olmamakla birlikte kadınlarda biraz daha yüksektir. Gelir grupları açısından da önemli bir farklılık görülmezken, öğrenim durumları bakımından bir miktar farklılaşmanın olduğu ve üst öğrenim düzeyindeki bireyler arasında bu düşünceye katılanların biraz daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Çocuk İle İlgili Düşünceler

<i>Çocuk ile ilgili düşünceler</i>	<i>Çocuk babanın sosyal/ eğitim/iş hayatını olumsuz etkiler</i>	<i>Erkek çocuk annenin kadını ararır</i>	<i>Çocuk sahibi olan kadını olmayana göre daha itibarlıdır</i>	<i>Soyun devamını erkek çocuk sağlar</i>	<i>Çocuk annenin sosyal/ eğitim/iş hayatını olumsuz etkiler</i>	<i>Çocuk büyüdüğünde annesine babasına maddi katkı sağlar</i>	<i>Çocuk eşleri birbirine yakınlıktan uzaklaştırır</i>	<i>Her aile ekonomik durumuna göre çocuk yapmalı</i>	<i>Çocuk, yaşlılık larında annesine bakmalıdır</i>
TÜRKİYE	22,1	34,0	36,0	41,3	45,6	78,2	84,5	84,8	88,8
YERLEŞİM YERİ									
Kent	20,2	28,4	30,3	45,3	46,0	73,4	82,4	86,1	86,6
Kır	24,8	41,8	43,7	38,2	45,1	84,8	87,4	82,9	95,13
ÜÇ BÜYÜK KENT									
Ankara	18,6	27,6	24,1	39,4	38,8	69,7	74,4	83,4	80,8
İstanbul	18,6	22,6	24,2	36,1	48,3	74,7	80,0	85,8	85,8
İzmir	14,6	17,9	21,3	24,7	49,3	59,1	72,7	88,2	78,2
CİNSİYET									
Erkek	22,9	35,0	36,4	45,3	47,7	77,5	87,4	83,6	89,8
Kadın	21,5	33,3	35,6	38,2	44,0	78,7	82,2	85,7	88,0
GELİR									
400 YTL'den Az	22,2	40,4	42,6	46,8	44,9	84,7	85,1	82,9	92,1
401-600 YTL	22,2	35,2	36,1	41,9	47,3	78,7	85,5	85,1	89,6
601-800 YTL	22,2	31,6	34,6	40,9	47,4	74,4	85,7	84,3	88,0
801-1200 YTL	20,2	26,6	31,3	37,0	44,6	67,4	85,4	83,9	84,1
1201-2500 YTL	21,5	18,2	20,9	33,0	45,9	51,5	81,4	83,5	76,7
2500 YTL'den fazla	18,6	9,6	17,5	29,4	46,3	49,2	73,4	83,1	70,6

EGITIM_DURUMU

Okur-Yazar Değil	25,5	52,2	52,6	58,7	42,7	90,1	84,6	80,8	92,4
Okur-Yazar- Hiç Okula Gitmeyen	25,6	45,0	45,7	51,5	49,4	89,6	85,6	82,7	92,9
İlkokul Mezunu	22,8	37,0	38,6	41,2	48,2	83,5	86,7	85,0	91,2
İlköğretim+Ortaokul Mezunu	21,1	27,3	29,4	37,9	46,3	74,2	84,5	86,4	87,5
Lise/Lise Dengi Mezunu	18,3	18,8	22,0	31,8	41,4	64,4	81,2	87,0	84,9
Üniversite Ve Lisans Üstü	17,8	11,6	16,3	22,9	40,2	46,1	76,8	86,2	73,2
YAS GRUBU									
18-24	20,4	27,9	28,2	37,3	42,6	77,5	82,5	87,7	90,1
25-34	19,6	27,6	30,1	36,4	46,1	72,1	84,1	85,6	87,1
35-44	22,6	32,7	35,7	39,4	46,2	76,6	84,9	84,1	88,5
45-54	22,6	35,4	37,1	41,2	44,6	79,0	85,2	83,6	88,2
55-64	25,2	43,1	44,8	48,7	49,0	84,7	86,8	84,8	90,5
65+	24,3	45,4	46,6	51,8	45,2	86,3	83,5	82,4	90,2
SAYI	24647	24647	24647	24647	24647	24647	24647	24647	24647

“Çocuk eşleri birbirine yakınlaştırır” ifadesine katılanların oranı kırsal alanlarda kentlere göre biraz daha yüksektir; kadınlar, en üst gelir grupları, en üst öğrenim düzeyinde ve büyük yaşta olan arasında biraz daha düşüktür.

“Çocuk, büyüdüğünde anne-babasına maddi katkı sağlar” ifadesine katılanların oranı kırsal alanlarda kentlere göre daha yüksektir (kentlerde %73, kırdada %85); erkekler ve kadınlar arasında çok az farklılaşmayla kadınlarda daha yüksektir. Alt gelir gruplarında ve alt öğrenim düzeyindeki bireyler arasında üst gelir grupları ve üst öğrenim düzeyindekilere göre belirgin bir şekilde daha yüksektir; yaş grupları açısından ise büyük yaşlarda daha yüksek bulunmuştur.

“Çocuk annenin sosyal/ eğitim/iş hayatını olumsuz etkiler” ifadesine katılanların oranında kent ve kırsal arasında çok az farklılık bulunurken (% 46 ve 45) büyük kentlerde biraz daha fazladır. Erkekler arasında bu ifadeye katılanlar kadınlara göre biraz daha fazladır (% 48 ve 44). Orta alt gelir grubu, orta alt öğrenim düzeyinde olan bireyler arasında daha fazladır. yaş grupları açısından ise 18-24 yaş grubunda olanlar arasında diğer yaş gruplarına göre biraz daha azdır.

“Soyun devamını erkek çocuk sağlar” ifadesine katılanların oranı kenetlerde kırsal alanlara, göre daha yüksektir (kentlerde % 45, kırsal %38); buna karşılık büyük kentlerde genel kent ortalamasına göre daha düşüktür; özellikle İzmir’de bu oran % 25’e düşmektedir. Erkekler ve kadınlar arasında erkeklerde daha yüksektir; alt gelir gruplarında ve alt öğrenim düzeyindeki bireyler arasında üst gelir grupları ve üst öğrenim düzeyindekilere göre daha yüksektir; yaş grupları açısından ise büyük yaşlarda daha yüksek bulunmuştur.

“Çocuk sahibi olan kadın olmayana göre daha itibarlıdır” ifadesine katılanların oranı kırsal alanlarda, kenetlere göre daha yüksektir (kentlerde %44, kırsal % 30); büyük kentlerde genel kent ortalamasına göre daha düşüktür. Erkekler ve kadınlar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır. alt gelir gruplarında ve alt öğrenim düzeyindeki bireyler arasında üst gelir grupları ve üst öğrenim düzeyindekilere göre daha yüksektir; yaş grupları açısından ise büyük yaşlarda daha yüksek bulunmuştur.

“Erkek çocuk annenin itibarını artırır” ifadesine katılanların oranı kırsal alanlarda, kenetlere göre daha yüksektir (kentlerde %41, kırsal % 28). Üç büyük kent arasında İstanbul ve İzmir’de daha düşüktür.. Erkekler ve kadınlar arasında erkeklerde biraz daha yüksektir. Alt gelir gruplarında ve alt öğrenim düzeyindeki bireyler arasında üst gelir grupları ve üst öğrenim düzeyindekilere göre daha yüksektir; yaş grupları açısından ise büyük yaşlarda daha yüksek bulunmuştur.

“Çocuk babanın sosyal/ eğitim/iş hayatını olumsuz etkiler” ifadesine katılanların oranı kırsal alanlarda, kenetlere göre biraz daha yüksektir (kentlerde %25, kırsal % 20). Erkekler ve kadınlar arasında erkeklerde biraz daha yüksektir. Alt gelir gruplarında ve alt öğrenim düzeyindeki bireyler arasında üst gelir grupları ve üst öğrenim düzeyindekilere göre biraz daha yüksektir; yaş grupları açısından ise büyük yaşlarda biraz daha yüksek bulunmuştur.

İlk Evlenme Yaşı

İlk evlenme yaşı önemli bir demografik göstergedir. Araştırma kapsamında evlilik deneyimi yaşayanlara sorulan ilk evlenme yaşı ile ilgili sorudan alınan cevaplara göre; evlenen bireylerin %20'sinin 18 yaşın altında evlendiği tespit edilmiştir. Örneklemin yarıdan fazlası (%59) 18-24 yaşları arasında evlenmiştir. 35-39 yaşları arasında evlenenler ise oldukça düşük bir orandadır (%0,4). Aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi ülkemizde evliliklerin büyük çoğunluğu (% 77) 18-29 yaşları arasında gerçekleşmektedir.

Tablo 3: İlk Evlenme Yaşı

<i>İlk Evlenme Yaşı</i>	<i>Yüzde</i>
-18	19,9
18-24	58,9
25-29	17,6
30-34	3,1
35-39	,4
Toplam	100.0

Türkiye genelinde ilk evlenme yaşı olarak yüksek oranda 18-24 yaş arası tercih edildiğinden yerleşim yerine göre de bu yaş grubunda önemli bir farklılık görülmemektedir. Kentte bu yaş grubunda evlenenlerin oranı yüzde 59 kırdada da benzer şekilde %58'dir. Kentte 18 yaş altı evlenenlerin oranı %17 iken kırdada beklenildiği üzere bu oran biraz daha artarak %25'e ulaşmaktadır. Kentte ve kırdada paralel bir şekilde 25 yaş üstü evlilik yapanların oranı düşmektedir. Yerleşim yerine göre hem kırdada hem kentte 35-39 yaş arasında evlenenlerin oranı oldukça düşüktür .

Tablo 4: Bölge, Yerleşim Yeri ve Üç Büyük Kente Göre İlk Evlenme Yaşı

	<i>-18</i>	<i>18-24</i>	<i>25-29</i>	<i>30-34</i>	<i>35-39</i>	<i>Toplam</i>
TÜRKİYE	19,9	58,9	17,6	3,1	,4	100,0
YERLEŞİM YERİ						
Kent	17,0	59,2	19,8	3,5	,5	100,0
Kır	24,8	58,4	14,0	2,5	,3	100,0
BÖLGE						
İstanbul	12,8	60,7	22,1	3,9	,5	100,0
Batı Marmara	15,7	61,2	18,3	4,3	,5	100,0
Ege	18,5	58,9	19,1	3,0	,5	100,0
Doğu Marmara	18,3	61,4	17,5	2,5	,3	100,0
Batı Anadolu	19,5	61,5	15,7	2,8	,4	100,0
Akdeniz	18,9	55,0	20,3	5,1	,7	100,0
Orta Anadolu	26,3	58,5	13,7	1,3	,3	100,0
Batı Karadeniz	25,0	58,4	14,2	2,1	,4	100,0
Doğu Karadeniz	22,5	58,9	15,2	3,2	,2	100,0
Kuzeydoğu Anadolu	27,0	53,8	16,8	2,0	,4	100,0
Ortadoğu Anadolu	29,0	54,1	14,2	2,4	,2	100,0
Güneydoğu Anadolu	26,4	58,8	12,4	2,0	,4	100,0
TOPLAM	19,9	58,9	17,6	3,1	,4	100,0

12 bölge içerisinde 18 yaşın altında evlenenlerin, en düşük oranda İstanbul (% 13) ve Batı Marmara'da (%16) bölgelerinde yaşayanlar arasında; en yüksek oranda ise Ortadoğu (%29) ve Kuzeydoğu Anadolu (%27) bölgelerinde yaşayanlar arasında olduğu görülmektedir. İlk evliliğini 18-24 yaşları arasında yapanların oranı, batı bölgelerinden doğuya doğru gidildikçe düştüğü görülmektedir.

Kadınlar arasında 18 yaş altında evlenme oranı erkeklere göre daha yüksektir (erkeklere %7, kadınlarda %32). Bu bulgu, Türkiye’de genel görünüm itibariyle kadınların erkeklerden daha küçük yaşta evlendiklerini göstermektedir. 18-24 yaş grubunda yapılan evliliklerin oranının hem fazla hem de her iki cinsiyette de birbiri ile benzer oranlarda olduğu görülmektedir (erkeklerde %59, kadınlarda %59). Erkeklerin %29’u 25-29 yaşları arasında evlenirken, kadınların sadece %7’sinin bu yaş grubunda evlendiğine ilişkin bulgu da yukarıdaki bulgulara paralellik göstermektedir. Hem kadınlarda hem de erkeklerde ilk evlenme yaşı daha ileri yaş gruplarına fazla kaymamaktadır; kadınların sadece %1’i, erkeklerin ise %5’i 30 yaşından sonra evlenmektedir. Bu durum, ülkemizde yıllar itibariyle ilk evlenme yaşının yükselme eğiliminde olmakla birlikte yine de evliliklerin çoğunun yirmili yaşlarda gerçekleştiğini göstermektedir

Başlık Parası

Başlık geleneği ülkemizin de yer aldığı bölgede ve dünyanın başka birçok yerinde geleneksel yapı içinde var olan bir uygulama olmuştur. Türkiye’de toplumsal değişim sürecine bağlı olarak azalmasına rağmen belli bir oranda günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Aile Yapısı Araştırması kapsamında, evlilik yapan bireylere “Evliliğinizi gerçekleştirirken başlık parası verildi mi?” şeklinde sorulan soruya verilen cevaplar değerlendirildiğinde, evliliklerin % 18’inde böyle bir uygulamaya rastlanmaktadır. Kentte yaşayanların %14’nün, kırdaki yaşayanların ise % 24’ünün başlık parası ile evlendikleri görülmektedir.

Bölgelere göre başlık parası ile evlenenlerin dağılımına bakıldığında; başlık parası ile evlenenlerin en yüksek oranda Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde olduğu görülmektedir (% 49). Bunu %46 ile Ortadoğu Anadolu ve % 43 ile Güneydoğu Anadolu bölgesi izlemektedir. Bu bölgelerde yapılan evliliklerin hemen hemen yarısının başlık parası verilerek yapıldığı görülmektedir. Başlık parası uygulamasının en düşük olduğu bölgeler ise Ege (% 7), İstanbul (% 10), Batı Marmara (%11) ve Batı Anadolu (% 11) bölgeleridir.

Tablo 5 : Türkiye Geneli, Yerleşim Yeri ve Bölgelere Göre Başlık Parası

<i>Evliliğinizi gerçekleştirirken başlık parası verildi mi?</i>	<i>Evet</i>	<i>Hayır</i>	<i>Toplam</i>
TÜRKİYE	17,6	82,4	100,0
YERLEŞİM YERİ			
Kent	13,6	86,4	100,0
Kır	24,3	75,7	100,0
BÖLGE			
İstanbul	10,1	89,9	100,0
Batı Marmara	10,7	89,3	100,0
Ege	6,6	93,4	100,0
Doğu Marmara	16,9	83,1	100,0
Batı Anadolu	11,2	88,8	100,0
Akdeniz	11,2	88,8	100,0
Orta Anadolu	23,8	76,2	100,0
Batı Karadeniz	23,0	77,0	100,0
Doğu Karadeniz	18,3	81,7	100,0
Kuzeydoğu Anadolu	48,8	51,2	100,0
Ortadoğu Anadolu	45,5	54,5	100,0
Güneydoğu Anadolu	42,8	57,2	100,0

Yaş gruplarına göre başlık parası uygulamasının dağılımında, yaş küçüldükçe başlık parası ile evlenenlerin oranının azaldığı görülmektedir. 25-34 yaş grubunda başlık parasıyla evlenme oranı %12 iken halen 55 yaş ve üzerindeki yaş gruplarında %28 ve %30'a çıkmaktadır. Yaş gruplarına göre olan bu farklılaşmadan zaman içinde başlık parası uygulamasındaki değişimle ilgili sonuçlar çıkarılabilir. Buna göre, yaklaşık 30-40 yıl önce yapılan evlilikleri yansıtan üst yaş gruplarındaki % 30 civarındaki başlık parası ile evlenme oranı son 5-10 yıldaki evlilikleri yansıtan küçük yaş gruplarında %12'ye düşmektedir. Yani son 30-40 yıllık dönemde başlık parasıyla evlenme oranı yaklaşık %18 oranında azalarak %30'lardan % 12 civarındaki oranlara düşmüştür.

Tablo 6: Cinsiyet, Yaş, Gelir ve Öğrenim Durumuna Göre Başlık Parası

	<i>Evet</i>	<i>Hayır</i>	<i>Toplam</i>
YAŞ GRUBU			
18-24	12,3	87,7	100,0
25-34	11,0	89,0	100,0
35-44	13,7	86,3	100,0
45-54	19,3	80,7	100,0
55-64	28,4	71,6	100,0
65+	30,1	69,9	100,0
GELİR			
400 TL'den Az	24,7	75,3	100,0
401-600 TL	16,6	83,4	100,0
601-800 TL	13,1	86,9	100,0
801-1200 TL	11,4	88,6	100,0
1201-2500 TL	6,4	93,6	100,0
2500 TL'den fazla	5,3	94,7	100,0
ÖĞRENİM DURUMU			
Okur-Yazar Değil	43,9	56,1	100,0
Okur-Yazar- Hiç Okula Gitmeyen	32,1	67,9	100,0
İlkokul Mezunu	16,1	83,9	100,0
İlköğretim+Ortaokul Mezunu	8,6	91,4	100,0
Lise/Lise Dengi Mezunu	4,1	95,9	100,0
Üniversite ve Lisans Üstü	2,5	97,5	100,0
TOPLAM	17,6	82,4	100,0

Alt gelir grubu ve alt öğrenim düzeyindeki bireyler arasında başlık parasıyla evlenenlerin oranı daha yüksek, üst gelir grubu ve üst öğrenim düzeyindeki bireyler arasında ise daha düşüktür. 400 TL'den az geliri olan bireyler arasında % 25 olan başlık parasıyla evlenme oranı 2500 TL den fazla geliri olanlar arasında % 5'e düşmektedir. Öte yandan okur-yazar olmayanların %44'ü, okur-yazar olup hiç okula gitmeyenlerin %32'si başlık parası ile evlenirken, üniversite ve lisans üstü öğrenim görenler arasında bu oran % 3'e düşmektedir.

Akraba Evliliği

Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'deki evli bireylerin %22'sinin eşleri ile arasında akrabalık bağı bulunmaktadır. Kentte yaşayanların %20'sinin, kırsal alanlarda yaşayanların ise % 25'inin akraba evliliği yaptığı görülmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki evli bireylerin %44'ünün eşiyile arasında akrabalık ilişkisi vardır. Eşiyile arasında akrabalık ilişkisi bulunan evli bireylerin yoğun olarak bulunduğu diğer bölgeler sırasıyla Ortadoğu Anadolu (% 36) ve Kuzeydoğu Anadolu'dur (% 32). Batı Marmara ise eşiyile arasında akrabalık ilişkisi bulunan bireylerin en az olduğu bölgedir (% 6).

Tablo 7: Yerleşim Yeri, Üç Büyük Kent ve Bölgelere Göre Akraba Evliliği

	<i>Eşi Akraba Olanlar</i>	<i>Eşi Akraba Olmayanlar</i>	<i>Toplam</i>
TÜRKİYE	21,9	78,1	100,0
YERLEŞİM YERİ			
Kent	19,8	80,2	100,0
Kır	25,4	74,6	100,0
BÖLGE			
İstanbul	15,4	84,6	100,0
Batı Marmara	5,7	94,3	100,0
Ege	18,8	81,2	100,0
Doğu Marmara	15,1	84,9	100,0
Batı Anadolu	22,4	77,6	100,0
Akdeniz	25,7	74,3	100,0
Orta Anadolu	24,4	75,6	100,0
Batı Karadeniz	20,8	79,2	100,0
Doğu Karadeniz	29,4	70,6	100,0
Kuzeydoğu Anadolu	31,3	68,8	100,0
Ortadoğu Anadolu	35,7	64,3	100,0
Güneydoğu Anadolu	43,5	56,5	100,0

Akraba evliliği yapanların oranı cinsiyete göre farklılaşmamaktadır; her iki cinsiyette akraba evliliği yapanların oranı birbirine benzerdir (% 21,5 ve %22,2). Diğer yandan, gelir düzeyinin akraba evliliğiyle ilişkisine bakıldığında, alt gelir grubunda olanların akraba evliliği yapma oranı daha yüksektir. En alt gelir grubunda akrabasıyla evlenme oranı % 25 iken en üst gelir grubunda %10'dur. Öğrenim durumuna göre akraba evliliği yapanların dağılımına ilişkin bulgular, eğitim düzeyi düştükçe akrabalarla yapılan evliliklerin daha fazla olduğunu göstermektedir .

Tablo 8 : Cinsiyet, Yaş Grubu, Gelir ve Öğrenim Durumuna Göre Akraba Evliliği

	<i>Eşi Akraba Olanlar</i>	<i>Eşi Akraba Olmayanlar</i>	<i>Toplam</i>
CİNSİYET			
Erkek	21,5	78,5	100,0
Kadın	22,2	77,8	100,0
YAŞ GRUBU			
18-24	21,2	78,8	100,0
25-34	20,5	79,5	100,0
35-44	21,9	78,1	100,0
45-54	22,1	77,9	100,0
55-64	23,3	76,7	100,0
65+	23,7	76,3	100,0
GELİR			
400 TL'den Az	24,8	75,2	100,0
401-600 TL	19,4	80,6	100,0
601-800 TL	21,3	78,7	100,0
801-1200 TL	18,2	81,8	100,0
2500 TL'den fazla	10,4	89,6	100,0
ÖĞRENİM DURUMU			
Okur-Yazar Değil	31,7	68,3	100,0
Okur-Yazar- Hiç Okula Gitmeyen	29,4	70,6	100,0
İlkokul Mezunu	22,7	77,3	100,0
İlköğretim+Ortaokul Mezunu	17,0	83,0	100,0
Lise/Lise Dengi Mezunu	14,5	85,5	100,0
Üniversite Ve Lisans Üstü	11,0	89,0	100,0
Toplam	21,9	78,1	100,0

Öte yandan akraba evliliği yapmış olan bireylere akrabalığın derecesi sorulmuştur. Elde edilen Sonuçlara göre akraba evliliği yapmış bireylerin, % 21'inin amcasının çocuğuyla, %13'ünün teyzesinin çocuğuyla, %12'sinin dayısını çocuğuyla ve %11'inin halasını çocuğuyla evlendiği tespit edilmiştir. Akraba evliliği yapanların yarıya yakını ise uzaktan akrabaları ile evlilik yapmışlardır (% 43). Yerleşim yerine göre eşleriyle aralarında akrabalık bağı bulunan bireylerin akrabalık dereceleri dağılımında kentte yaşayanlar ile kırsal kesimde yaşayanlar önemli bir farklılık bulunmadığı görülmektedir. Yaklaşık 2 puanlık bir farklılaşmaya göre, kırdan amca çocuğuyla evlenenler kentte ise teyzesinin çocuğuyla evlenenler biraz daha fazladır.

Tablo 9: Yerleşim Yeri, Üç Büyük Kent ve Bölgelere Göre Eş İle Akrabalık Derecesi

	<i>Amca çocuğu</i>	<i>Hala çocuğu</i>	<i>Dayı çocuğu</i>	<i>Teyze çocuğu</i>	<i>Diğer akraba</i>	<i>Topla m</i>	<i>Sayı</i>
TÜRKİYE	20,9	11,3	11,9	13,2	42,8	100,0	4858
YERLEŞİM YERİ							
Kent	19,6	11,2	11,3	13,9	44,1	100,0	2480
Kır	22,2	11,4	12,5	12,4	41,5	100,0	2378
ÜÇ BÜYÜK KENT							
Ankara	12,9	6,7	10,8	12,9	56,7	100,0	194
İstanbul	18,1	6,8	12,7	9,5	52,9	100,0	221
İzmir	19,2	12,3	7,7	13,1	47,7	100,0	130

BÖLGE

İstanbul	19,0	8,9	11,0	10,4	50,7	100,0	337
Batı Marmara	18,4	7,9	13,2	21,1	39,5	100,0	76
Ege	15,0	12,4	12,2	13,4	47,0	100,0	613
Doğu Marmara	10,5	11,3	12,1	16,7	49,4	100,0	257
Batı Anadolu	16,8	9,4	10,5	16,6	46,8	100,0	554
Akdeniz	18,7	12,0	12,3	16,5	40,6	100,0	552
Orta Anadolu	12,4	12,1	11,0	13,8	50,7	100,0	355
Batı Karadeniz	19,4	15,3	13,2	15,3	36,8	100,0	372
Doğu Karadeniz	12,3	11,7	13,7	10,3	52,0	100,0	300
Kuzeydoğu Anadolu	25,1	11,1	10,1	12,5	41,1	100,0	287
Ortadoğu Anadolu	28,0	12,0	10,9	8,9	40,3	100,0	350
Güneydoğu Anadolu	36,9	9,8	12,8	9,7	30,8	100,0	805

Araştırma bulgularına göre, üç büyük kent içerisinde akrabasıyla evli olanların İzmir’de %19’u, İstanbul’da %18’i amca çocuğu ile evlenmiştir. Ankara’da amca çocuğu evliliğinin daha düşük olduğu görülmüştür (% 13). Bölgelere göre eşiyle arasında akrabalık ilişkisi bulunanların akrabalık derecelerine bakıldığında; Kuzeydoğu Anadolu (%25). Ortadoğu Anadolu (%28) ve özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde (%37) amca çocuğuyla, Batı Marmara bölgesinde ise teyze çocuğu (% 21) ile evlenme oranlarının diğer bölgelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Cinsiyet ve yaş grubuna göre, akraba evliliği yapanların eşleriyle akrabalık dereceleri önemli bir farklılık göstermemektedir. Gelir düzeyi ve öğrenim durumuna göre dağılımda ise; amca çocuğu evliliği yapanların, düşük gelir grubu ve alt öğrenim düzeyinde olanlarda daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 10: Cinsiyet, Yaş, Gelir ve Öğrenim Durumuna Göre Akrabalık Derecesi

	<i>Amca çocuğu</i>	<i>Hala çocuğu</i>	<i>Dayı çocuğu</i>	<i>Teyze çocuğu</i>	<i>Diğer akraba</i>	<i>Toplam Sayı</i>	
CİNSİYET							
Erkek	21,3	10,8	12,2	13,3	42,4	100,0	2078
Kadın	20,5	11,6	11,7	13,1	43,1	100,0	2780
YAŞ GRUBU							
18-24	18,8	10,7	12,8	15,0	42,7	100,0	234
25-34	18,9	10,0	10,5	14,0	46,6	100,0	1000
35-44	22,5	11,1	11,2	13,1	42,1	100,0	1223
45-54	21,2	12,9	12,4	11,9	41,5	100,0	997
55-64	21,8	10,0	12,4	12,3	43,4	100,0	707
65+	20,1	12,3	13,5	14,3	39,7	100,0	697
GELİR							
400 YTL'den Az	25,4	11,0	11,2	12,4	40,0	100,0	780
401-600 YTL	19,8	10,8	12,0	13,3	44,1	100,0	758
601-800 YTL	19,3	10,9	11,7	12,5	45,7	100,0	497
801-1200 YTL	14,6	13,3	13,6	13,8	44,7	100,0	369
1201-2500 YTL	11,2	10,3	10,3	16,8	51,4	100,0	107
2500 YTL'den fazla	13,3	0,0	6,7	20,0	60,0	100,0	15
ÖĞRENİM DURUMU							
Okur-Yazar Değil	26,8	11,9	13,9	11,7	35,6	100,0	1126
Okur-Yazar- Hiç Okula Gitmeyen	24,4	9,3	14,2	11,1	40,9	100,0	450
ilkokul Mezunu	19,5	11,3	10,9	13,8	44,5	100,0	2463
ilköğretim+ortaokul mezunu	16,3	12,1	12,4	14,1	45,1	100,0	306
lise/lise dengi mezunu	15,3	9,3	9,9	15,3	50,1	100,0	365
Üniversite ve lisans üstü	9,5	14,2	10,1	14,2	52,0	100,0	148
TOPLAM	20,9	11,3	11,9	13,2	42,8	100,0	4858

Evlilik Kararı

Evlilikle ilgili kararların nasıl alındığının bilinmesi evlilikle ilgili önemli konulardan birisidir. Aile tarihiyle ilgili araştırmalarda endüstri öncesi toplumlarda evliliklerin bireylerin kendi seçimlerinden ziyade ailelerin kararıyla gerçekleştiği, bireylerin kendi seçimleriyle evlenmelerinin ancak günümüz toplumunda yaygınlaşabildiği vurgulanmaktadır. Araştırma kapsamında evlilik kararının nasıl alındığını belirlemeye dönük bir soruya yer verilerek bu konuda veri toplanmıştır.

Evlilik kararıyla ilgili olarak araştırmada elde edilen bulgulara göre, evli bireylerin yüzde 30'unun eşiyle ailesinin kararıyla görücü usulüyle evlendiği, %30'unun kendi kararıyla görücü usulüyle, %31'inin ailesinin onayını alarak kendi seçimiyle evlendiği tespit edilmiştir. Türkiye'de evlenme önemli ve yaygın bir olgu olarak kabul görmektedir. Evlenmeye ilişkin gelenek ve adetlerin yerine getirilmesinde çiftlerin aileleri önemli bir role sahiptir. Ancak evliliklerin %61'inde bireylerin kararı ve ailelerin onayının olduğu %31'inde ise ailenin kararıyla evlendiği anlaşılmaktadır. Araştırma bulgularına göre ailenin bilgisi, izni/onayı olmadan kendi kararıyla evlenenlerin ve kaçarak evlenenlerin oranının da yüzde 8 civarında olduğu tespit edilmiştir.

Kentte yaşayanların %35'inin kendi seçimiyle ailesinin de onayını alarak evlenmelerine karşılık bu oranın kırdaki yaşayanlar arasında % 24'e düştüğu görülmektedir. Bunun yanında eşiyle tanışma ve evlenmesinde aile kararıyla görücü usulüyle evlenenlerin oranı kırdaki yaşayanlarda %35 iken kentte yaşayanlarda belirgin olarak düşmüştür (% 27). Kentte eş ile evlenme şeklinde bireysel ve kente özgü tutumların belirgin olduğu söylenebilir.

Tablo 11: Yerleşim Yeri ve Bölgelere Göre Evlilik Kararı

	<i>Kendi seçimim, aile onayı</i>	<i>Kendi kararım, ailemin bilgisi dışında</i>	<i>Ailemin karşı çıkmasına rağmen</i>	<i>Görücü usulüyle benim kararımla</i>	<i>Görücü usulüyle, ailemin kararıyla</i>	<i>Kaçarak</i>	<i>Diğer</i>	<i>Toplam</i>
TÜRKİYE	31,1	1,6	6	29,8	30,8	5,9	0	100,0
YERLEŞİM YERİ								
Kent	35,2	1,8	8	29,8	27,4	4,8	1	100,0
Kır	24,4	1,4	4	29,8	36,3	7,6	0	100,0
BÖLGE								
İstanbul	42,9	1,5	1,3	27,8	21,8	4,5	0	100,0
Batı Marmara	38,7	2,3	6	27,5	16,1	14,6	1	100,0
Ege	30,8	2,4	3	33,8	27,3	5,3	1	100,0
Doğu Marmara	36,2	2,0	8	24,9	26,7	9,3	0	100,0
Batı Anadolu	25,2	2,0	3	31,7	38,1	2,7	0	100,0
Akdeniz	28,2	1,6	9	29,5	33,6	5,9	0	100,0
Orta Anadolu	17,5	1,1	4	35,3	39,	5,9	1	100,0
Batı Karadeniz	28,2	1,0	6	24,3	36,4	9,5	1	100,0
Doğu Karadeniz	29,8	1,6	3	26,5	31,8	9,9	0	100,0
Kuzeydoğu Anadolu	29,1	1,5	5	40,8	22,4	5,7	0	100,0
Ortadoğu Anadolu	30,3	4	4	31,0	34,6	2,7	0	100,0
Güneydoğu Anadolu	23,3	7	1	29,7	45,1	1,1	0	100,0

Evli bireylerin eşleriyle nasıl evlendikleri konusunda bölgeler arasında belirgin farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Eşiyle kendi seçimiyle ailesinin de onayını alarak evlenenlerin en fazla %43 ile İstanbul'da olduğu görülmektedir. Bunu % 39 ile Batı Marmara, %36 ile Doğu Marmara, % 31 ile Ege izlemiştir. Bu konuda en düşük oran Ortadoğu Anadolu (%18) ve Güneydoğu Anadolu'da yaşayanlarda bulunmuştur (% 23). Eşiyle görücü usulüyle kendi kararıyla evlendiğini belirtenlerin en fazla Kuzeydoğu Anadolu'da yaşayanlar arasında olduğu saptanmıştır (% 41). Diğer yandan Güneydoğu Anadolu'da yaşayanların % 45'i, Batı Anadolu'da yaşayanların %38'i ve Batı Karadeniz Bölgesinde yaşayanların %36'sı görücü usulüyle ve ailelerinin kararıyla evlendiklerini belirtmişlerdir. Bölgeler arasında kaçarak evlenenler ise %15 ile en yüksek oranda Batı Marmara Bölgesinde bulunmuştur.

Cinsiyete göre evlilik kararının verilmiş biçimine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde, araştırmada görüşülen kadın ve erkekler arasında bazı farklılıkların bulunduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan evli kadınların önemli bir bölümü (% 36) ailesinin kararıyla görücü usulü ile evlendiğini ifade etmiştir. Bu şekilde evlenen erkeklerin oranı ise daha düşüktür (% 25). Evlilik kararına ilişkin diğer seçeneklerde erkeklerin kendi seçimleriyle evlenme oranlarının biraz yüksek olduğu görülmektedir.

Yaş gruplarına göre evlilik kararına bakıldığında içinde bulunulan yaş grubu küçüldükçe bireylerin evliliklerinde kendi kararları doğrultusunda evlendikleri ama ailenin onayının da alındığı tespit edilmiştir. 18-24 ile 25-34 yaşları arasında olup eşleriyle görücü usulüyle tanışarak kendi kararları doğrultusunda evlendiklerini ifade edenlerin oranının diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer yandan yaş gruplarına göre yapılacak karşılaştırma ile son 30-40 yıllık dönemde bu konudaki değişimin değerlendirilmesi mümkündür. Çünkü yukarıda anılan oranlar son yıllarda yapılan evliliklerle ilgili değil, bu gün için nüfusun genelinde evli olan bireylerin, evlilikleri ile ilgili oranlardır. Dolayısıyla, içerisinde 40 yıl önce yapılan evlilikler de vardır. Bu nedenle yaş gruplarına göre yapılacak değerlendirmede, son yıllarda yapılan evliliklerle ilgili oranlara bakmak ve zaman içindeki değişimle ilgili değerlendirme yapmak mümkündür. Bu açıdan görücü usulü ve ailesinin kararıyla evliliklerini belirtenlerin yaş grupları açısından dağılımına bakıldığında; 65 yaşın üzerinde olanlar arasında görücü usulü ve ailesinin kararıyla evliliklerini belirten bireylerin oranı % 51 iken bu oran daha küçük olan yaş gruplarında azalarak 18-24 yaş grubunda % 20'ye düşmektedir. Bu oranlar görücü usulü ve ailesinin kararıyla yani ailelerinin isteğine göre yapılan evliliklerin son 30-40 süre içinde yaklaşık yüzde 30 oranında bir değişim olduğu ve belirgin bir biçimde bu tür evliliklerin düşme eğiliminde olduğunu görülmektedir.

Nikâh Türü

Araştırmaya katılan bireylerin evliliklerinde gerçekleştirdikleri nikâh türüne ilişkin bulgular değerlendirildiğinde evli bireylerin büyük çoğunluğunun (%86) hem resmi hem de dini nikahlı oldukları tespit edilmiştir. Sadece resmi nikahla evlenenlerin oranı yüzde 10 sadece dini nikahla evlenenlerin oranı ise, %4'tür. Bunun yanında Türkiye'de nikahsız birlikteliklerin oranı ise yok denecek kadar azdır (% 0,6).

Yerleşim yeri ile nikah türü arasındaki ilişkiye bakıldığında, kentte ve kırdaki yaşayanların çoğunluğunun (kentte %85, kırdaki %87) hem resmi hem de dini nikahı ile evlendikleri görülmektedir. Öte yandan, kentte yaşayanlar arasında sadece resmi nikahla evlenenlerin (%11), kırsal alanlarda ise sadece dini nikahla evlenenlerin oranı (% 8) biraz daha yüksektir.

Bölgelere göre evli bireylerin eşleriyle evlenirken gerçekleştirdikleri nikâh türünün bazı farklılıklar gösterdiği anlaşılmaktadır. Bölgeler arasında, İstanbul (%17), Akdeniz (%14) ve Orta Anadolu (% 14) bölgelerinde sadece resmi nikâhli evliliklerin; Güneydoğu Anadolu (%16) ve Ortadoğu Anadolu Bölgelerinde (%8) sadece dini nikâhli olanların oranı diğer bölgelere göre daha yüksektir.

2. Başkent Üniversitesi Kadın-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü Prof.Dr. Ayşe AKIN

25 Haziran 2010 Cuma günü saat 15.00'de Başkent Üniversitesi Kadın-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü Prof. Dr. Ayşe AKIN, Alt Komisyon tarafından dinlenmiştir.

Prof. Dr. Ayşe AKIN, "Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının beklenen sonuçları, erken evlilikler, cinsiyet seçimi, berdel, başlık parası" başlıklı sunumunda erken ve/veya zorla evlendirmeler, erkek çocuk tercihi, başlık parası, berdel vb gibi uygulamaların tümünün;

- Yoksulluk,
- Ataerkil yapı,
- Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı,
- Toplumun genel eğitimsizliği ancak özellikle kadının eğitimsizliği,
- Kadının statüsünün düşük olması,
- Eğitimsizlik,
- Ekonomik bağımlılık gibi benzer nedenlere dayandığını,

Esas olarak sorunların çözümüne yönelik müdahale programlarının uygulanması gerektiğine ve de sorunların nedenlerinin anlaşılabilmesi için kız çocuklarına karşı yapılan cinsiyet temelli ayrımcılıkların incelenmesinin önemine dikkat çekmiştir. Bunlar;

- Daha doğum öncesi dönemde, gebeliğin fetüsün cinsiyeti nedeni ile sonlandırılması (erkek çocuk tercihi),
- İhmal/ istismar,
- Şiddet (bekaret denetimi, bazı ülkelerde uygulanan kadın sünneti-FGM, berdel, zorla evlendirmeler vb.),
- Eğitimde fırsat eşitsizliği,
- Evlilik öncesi cinsel ilişki konusunda iki cinsiyete uygulanan çifte standart,
- Töre cinayetleri
- Sosyal dışlanma vb.

AKIN'a göre; kız çocuğunun daha doğumundan önce başlayan ve bütün yaşamı boyunca devam eden toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sonucu,

- Özgüvenin düşük olması, kadının istekte bulunma yeteneğini azaltır,
- Ekonomik, sosyal ve kültürel engeller, sağlık hizmetlerine erişimlerini sınırlandırır,
- Eğitimsizlik, kadınların kendi bedenlerini anlayamamalarına veya sağlık hizmeti gereksinimleri konusunda uygun bir değerlendirme yapamamalarına, hizmete ulaşamamalarına yol açmaktadır.

Uygulanan cinsiyet temelli ayrımcılık sonucu kadın;

- Yaşam hakkını elde etmekten (cinsiyet seçimi, anne ölümü olgularında olduğu gibi),
- Eğitimden (okula yollamama, okuldan alma,erken yaşta evlilik vb nedenlerle),
- Çalışma yaşamından, eşit işe eşit ücret almaktan,
- Evlenme konusunda özgürce karar vermektan,
- Karar mekanizmalarında yer almaktan, yani “insan haklarını kullanmaktan” dışlanmaktadır.

Prof. Dr. Ayşe AKIN, Uluslararası Mevzuata göre;

- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948) ve benzeri Uluslararası belgelerde çocuk evliliği, bir insan hakkı ihlali olarak kabul edilmektedir.

• Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde (1989) “Taraflar devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.” denilmektedir.

• CEDAW (1979) (Taraflar devletler, kadınlara, serbestçe eş seçmede ve kendi rızasıyla evlenmede, erkeklerle aynı haklara sahip olmalıdır), şeklinde yer aldığını, belirterek Türk hukuk sisteminde ise, çocuk gelin kavramının, kanunlara göre değiştiğini ve;

• Türk Medeni Kanunu'na göre 17 yaşını doldurmamış kızların,
• Çocuk Koruma Kanunu'na göre 18 yaşını doldurmamış kızların,
• Türk Ceza Kanunu'na göre ise 15 yaşını doldurmamış kızların çocuk gelin sayılmakta olduğunu, belirtmektedir. Kanunlar arasındaki bu uyumsuzlukla, geleneksel yaşayışa sahip ailelerin kız çocuklarını erken yaşta evlendirmelerine karşı verilen tüm mücadelelerin zaafa uğratıldığını ve sonuçsuz kalmasına yol açtığını belirtmiştir.

Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerinin sonuçları;

• Kız çocuğu, ailesi tarafından kocaya bağımlı bir hayata hapsedilmektedir. Üstelik aile, toplumsal, tıbbi ve hukuki olarak kabul edilmez durumu “normal” saymaktadır.

• Çocuk evlilikleri, genellikle yasal olmayan evlilikler şeklinde gerçekleştiğinden, çocuk gelinler, medeni nikah ile kazanacakları haklardan da mahrum bırakılmaktadırlar.

• Evlenmek suretiyle öğrenimini tamamlayamayan, dolayısıyla öğrenim hakkından mahrum edilmiş olan çocuk gelinler, üretime katılma yani çalışma haklarından da yoksun bırakılmaktadırlar.

• Bu ise, kadının toplumdaki statüsünün düşmesine ve daha yoğun cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmasına neden olmaktadır.

• Sosyologlara göre, 14-19 yaş grubunu kapsayan gelişme çağındaki nüfus, toplumsal olarak olgunlaşmamış bireyler olarak tanımlanmaktadır.

• Bu yaş gurubundaki bireylerin, gerekli toplumsal rollere uyum sağlayamadıkları ve toplumsal gelişimlerini tamamlayamadıkları kabul edilmektedir.

• Dolayısıyla bu yaş aralığında evlenen kızlarda, evlilik sonrasında, arkadaşlarından kopma, özgüven eksikliği, toplumsal faaliyetlere katılımdan uzaklaşma gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

• Halen gelişmekte olan ülkelerde, yaklaşık 82 milyon genç kız, erken evlilik nedeniyle eğitimlerini yarıda bırakmışlardır.

• Küçük yaşta gebelikte yani 15-19 yaş arasında gebeliği olanlar ve doğum yapan genç kadınlarda anne ölümü yirmili yaşlardaki kadınlara oranla iki kat daha fazla, her yıl doğum yapan 14 milyon ergenin birçoğu gebeliğe bağlı ciddi sağlık sorunlarıyla karşılaşmaktadır.

• Yapılan araştırmalar, Türkiye’de çocuk gelin görülme sıklığının %30 ila %35 arasında olduğuna işaret etmektedir,

• Türkiye’de kızlarda evlenme yaşı 12’ye kadar düşmektedir, şeklinde belirtmiştir.

Erken yaştaki evliliklerin, çocuk gelinlerin sağlığı üzerindeki, olumsuz etkilerine dikkat çeken Sayın AKIN, sağlığın sadece hastalık ya da sakatlığın olmaması değil, fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden tam bir iyilik hali olduğuna ve sağlıklı olmanın da temel bir insan hakkı olduğuna vurgu yapıp;

• Hekimlere göre, 14-21 yaş aralığı, genital sistemin olgunlaşma süreci sayılmaktadır. Bu yaş aralığındaki kızlar cinsel gelişimlerini tamamlamamışlardır.

• Dolayısıyla bu yaş aralığında evlenen kızlarda, evlilik sonrasında, gebe kalamama, düşük yapma, prematüre doğum, zor doğum, gebelikte kan basıncının yükselmesi (gebelik zehirlenmesi-toksemi), rahim kanseri gibi sağlık sorunları görülebilmektedir.

• Cinsel ilişkiye girmeye biyolojik olarak hazır olmayan kızların, çocuk evliliği yaparak, kendilerini cinsel eylem içinde bulmaları, genital bir dizi hastalığa davet çıkarmanın yanı sıra, kalıcı psikolojik etkilerinin oluşmasına da neden olmaktadır.

• Şu halde, kızların hangi gerekçeyle olursa olsun, on sekiz yaşını doldurmadan (daha da tercih edilen 20 yaşına gelmeden) evlendirilmeleri sosyolojik olarak ve tıbben doğru değildir.

• Nitekim uluslararası belgeler, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerinin, kız çocuklarına yönelik şiddet olarak kabul edildiğini söylemiştir.

AKIN, gerçek yaşamdan bir örnek olayı paylaşır. **H.T. Öldüğünde 32 yaşındadır, daha 17 yaşında iken amca oğlu ile evlendirilir. Ardı ardına yedi doğum yapar. Sekinci doğumda bebeğin çok iri olması**

nedeniyle kan kaybından hastanede ölür. Bu örnekte olduğu gibi, eğitimden yoksun, sosyal statüsü düşük **bir çocuk gelin**, aşırı doğurgan, büyük bir olasılıkla hizmete ulaşamadığı için aile planlaması yöntemi de kullanamamış sonuçta sekizinci doğumunda , iri bebek , zor doğum aşırı kan kaybı nedenleri ile kaybedilmiş. Bu vaka bile somut olarak erken yaşta evliliklerin yol açabileceği pek çok olumsuzluğu gözler önüne sermektedir.

Prof. Dr. Ayşe AKIN, Türkiye’de erişkin yaştaki her beş kadından birinin hâlâ okuma yazma bilmediğini belirtip, gebelikte cinsiyet seçimi - erkek çocuk tercihi - nedenlerini şu şekilde açıklamıştır.

Gebelikte cinsiyet seçimi-erkek çocuk tercihi, Türkiye’nin de içinde olduğu geleneksel toplumlarda, gelişmekte olan ülkelerde yaygın olup, kırsal bölgelerde bu tercih daha fazladır. Doğurganlığın artmasına neden olur. (aşırı doğurganlık-anne ölümü). Cinsiyet seçiminde “erkek çocuk soyu devam ettirir, ailenin itibarını arttırır düşüncesi de etken olup eğitimsiz gruplarda daha yaygındır. Erkek çocuğun, evliliğin garantisi gibi görülmesi (!), kız babası olmanın erkeğin statüsünü düşürüyor gibi düşüncelerin varlığı , kız çocuk ailenin namusudur yani bir anlamda kız çocuğun risk olarak algılanması gibi nedenler erkek çocuk tercihinin temelindeki nedenlerdir.

Prof. Dr. Ayşe AKIN, sonuç olarak dişi fetüsün daha doğmadan yaşam hakkının elinden alındığını, annenin ise, bedenen ve ruhen etkilenmesinin yanı sıra

- Gebelikte cinsiyet seçimi (erkek çocuk tercihi),
- Başlık parası (kadının meta gibi görülmesi),
- Berdel (kadının meta gibi görülmesi, karar hakkının elinden alınması,
- Kuma (kadının aşağılanması, cinsel ve psikolojik şiddet),
- Kısırlık (kadının suçlanması, aşağılanması, dışlanması) gibi nedenlerle de,

kadının, sosyal olarak da dışlandığını açıklamıştır.

3. Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü öğretim üyelerinden Doc.Dr. N. Serpil ALTUNTEK

5 Ocak 2011 Pazartesi günü saat 10.00’de Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü öğretim üyelerinden Doc.Dr.N.Serpil ALTUNTEK konu ile dinlenilmiştir.

Doc.Dr. N. Serpil ALTUNTEK, sunumunda konuyu, toplumdaki bireylerin paylaştığı ortak anlam ve simgeler sistemi olan kültür içinde irdelemiştir. Kültürde bireyin düşünce, duygu ve eylemlerine rehberlik eden birden fazla kültürel model (toplumsal kabuller) olabileceğini söyleyen Serpil ALTUNTEK, bir toplumdaki kültürel modellerin bazen birbirini desteklediğini ama genellikle birbiriyle çelişki ve çatışma içinde olduğunu ifade etmiş, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne yönelik olarak “kültürel modelleri” üç başlık altında ele almıştır;

- Aşiretçilik/ Kabilecilik;
- Dinsel inanç sistemi (özellikle İslam ve bunun çeşitli yorumları);
- Modernite zihniyeti (ilerleme anlayışı, özerk birey anlayışı, vb.) ve onun unsurlarını (laik okul, hastane, iletişim-ulaşım araçları, vb.) alt başlıklar halinde belirten Serpil ALTUNTEK, ilk iki kültürel modelin bazen çelişkili unsurları (örn. miras pratiği) olmakla birlikte genellikle iç içe geçmiş bir geleneksel yapının görünümü (örn. nesep anlayışı; evlenilemeyecek kişi kategorisi) olduğunu ve toplum merkezli kültür modeline örnek teşkil ettiğini; ancak birey merkezli kültür modelinin unsurlarına (bireysel eş seçimi; kadına miras haklarından pay verilmesi; kız çocuklarının okutulması gibi) karşı güçlü bir direnç olduğunu belirtmiş, bu kültürel modellerden aşiretçilik/kabilecilik aşağıdaki gibi açıklamıştır.

Güçlü bir aile ideolojisine sahiptir ve aile-akrabalık üyeleri arası güçlü bir bağlılık vardır. Bunu “ortak kader” anlayışı olarak da ifade etmek mümkündür.

- Aile bütünlüğünün korunması ve savunulması önemlidir: “Şeref” Kavramı. Bir erkek kendisine ve ailesine yönelik yapılan iyiliğe ve kötülüğe aynı şiddette karşılığını vermelidir; aksi takdirde “şeref”ini kaybeder.

• Birey sosyal bağlamdan kendini ayırmadığı için grup-içindekilerle daha fazla ilişki halindedir ve onlardan daha az farklılaşır.

• Birey kendi gereksinim ve istekleri yerine grup-içi üyelerinkini dikkate alır. Birey “kendini daima ötekilerin gözleriyle” görmeye çalışır.

• Grup-içi hiyerarşi ve uyum bu model açısından son derece önemlidir. Toplum merkezci kültür modeli grubun iyiliği ve bütünlüğü adına bireylerden (kadın ve erkek) fedakarlık bekler ve hatta toplumsal uyumu sağlamak adına bireyleri feda edebilir (birey namus veya kan davası adına öldürebilir ve ölebilir).

Serpil ALTUNTEK, dini inançlardan kaynaklanan kültürel model açısından da “aile”nin en temel değerlerden biri olduğunu; kadın ve erkek arasındaki ayrımı çok güçlü bir şekilde vurguladığını, yerel uygulamalarda cinsiyetçi bakış açısı ile kız ve erkek çocuklar “ayrımli” sosyalizasyon sürecinden geçtiğini, böylece kimlik-benlik kazanımında cinsiyetçi bakışın içselleştirildiğini; yaradılış inancından köken alan İnsan (Adem): Toplum: Erkek modelinin bilişsel şemalarda yer etmiş çok güçlü bir insan tasavvuru olduğunu, yerel yorumda kadın ve çocuğun “eksik” insan olarak kategorileştirildiğini, örneğin kadının “eksik etek” veya “aklı kısa” vb. tanımlandığını belirtmiştir.

Erkek söylemi ve kadın açısından, şayet bir erkeğin çocuğu ve özellikle erkek çocuğu yoksa, yaratıcı (:tohum) ve soyunu devam ettirici, mülkiyetini koruyucu gücünün olmadığını düşünülüp, alaya alındığını, küçümsendiğini, topluluk içinde sözünün pek muteber olmadığını, sahip olduğu mülkiyetin gasp edilebileceğini belirten Serpil ALTUNTEK, erkekler arası ilişkide onun artık “eksik” bir erkek olarak kabul edildiğini ifade etmiştir. Bu nedenle erkeğin kaygı eşiği yüksektir ve erkekliğini her yolla ispatlamaya çalışır. Önce “eksik” erkek, “kısır” kadın veya “verimsiz toprak” olarak tersyüz edilir ve sonra kadın fizyolojik, psikolojik ve toplumsal baskılarla mücadele etmek zorunda bırakılır. Hatta erkek başka bir verimli toprağa (kadına) yönelir ve kadın “kuma”ya razı gelmek zorunda kalır der.

Sepil ALTUNTEK yerel anlayışa göre çocuğun çiftdeğerli olduğunu belirtmiştir: Çocuk hem çok istenen hem de fizyolojik ve toplumsal gelişimini tamamlamadığından bir yetişkin kadar değer verilmeyen bir varlıktır (“eksik insan”). Özellikle erkek çocuğun değeri nesepçi anlayıştan kaynaklanmaktadır. Erkek çocuk babasoylu yapıda soyun var kalmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda mülkiyetin korunmasında, aileler arası çatışmalarda bir tür “nefer”dir. Kız çocuk hiç istenilmeyen bir varlık değildir, ancak erkek çocuğun aile için üstlendiği fonksiyon aile açısından daha hayati görülmektedir.

Amca kızı-amca oğlu evliliğinin en fazla tercih edilen evlilik tipi olduğunu açıklayan Serpil ALTUNTEK, Berdel türü evliliğinin kız kardeş değış-tokuşu; kız kaçırarak yapılan evliliğin bireysel seçimlere bir alternatif, Levirat evliliğinin kayınbirader evliliği ve Soraratevliliğinininde baldız evliliği olduğunu belirtip bir örnek vakayı paylaşmıştır.

Örnek vaka: Bir ailedeki erkek kardeşlerin çocukları, torunları ve torunlarının çocukları arasında yapılan 37 evlilikten 23'ünün aile içinden; 7'sinin kabile/ aşiret içinden; 7'sinin aşiret dışından gerçekleştirildiği saptanmıştır (6 erkek dışarıdan kız almış, buna karşın sadece 1 kız dışarıya verilmiş).

Serpil Altuntek bu tür evliliklerde dikkat edilen en temel ilkenin aile/ aşiret içindeki erkeklerin başka gruplardan kız almamasından ziyade kızların başka gruplara verilmemesi olduğunu, her bir amca kızı-amca oğlu evliliği farklı gerekçelerle yapılabildiğini, Örneğin; ailenin “saf”lığının korunumunu sağladığını, erkekler arası (kabile/ aşiret içi) dayanışmada dolayımlayıcı bir rolü olduğunu, kardeşlerin oluşturduğu birleşik hane yapısının (kazanç, kazan ortaklığı) bozulmasını geciktirdiğini, kız çocuklarına mirastan pay verilmediğini ancak amca oğlu evliliği yapan kızlar baba evindeki yaşam standardını aynen sürdürülebilmekte olduğunu söylemiştir.

Evliliğin ekonomisi başlığı altında “başlık” konusuna değinen Serpil Altuntek, başlığın her zaman kadının para karşılığı “satıldığı” anlamına gelmeyeceğini, genellikle evlenen çiftin yeni evinin kurulmasında (çeyiz, vs.) kullanıldığını, kadına prestij sağladığını ve erkeğin birden fazla evlilik yapmasının önündeki önemli bir engel oluşturduğunu açıklamıştır.

Serpil Altuntek, ne zaman evlenilir? sorusunu çocukluk kavramının modernite düşüncesiyle birlikte ortaya çıktığını, oysa İslam inancında bir birey (kadın ve erkek) ergenlikle birlikte yetişkinlik aşamasına geçtiğinin kabul edildiğini ve evlenmemeleri için bir engel kalmadığını, tarihsel olarak tarım toplumlarında ortalama ömür 35 yaş civarında olduğunu, bu durum “evlat” edinmek için bireylerin erken yaşlarda evlenmelerini teşvik ettiğini ve günümüzde ise, ortalama ömrün uzadığı ve modern değerler içinde 14-20 yaş arası çocukluk ve gençlik çağları olarak adlandırılmaya başlandığı şeklinde açıklamıştır.

Çeşitli nedenlerle -siyasi, ekonomik, eğitim, gelişen ulaşım hizmetleri, vs - insanların artık sürekli hareket halinde olduğunu ifade eden Serpil Altuntek, özellikle son yıllar içinde kentsel alana göç etmiş insanların kendilerine rehberlik eden kültürel modeller (aşiretçilik/ kabilecelik ve dinsel inançlar) ile bireyci/ özerk kültürel model arasındaki çatışmayı çok yoğun hissettiklerini, ancak bununla nasıl başa çıkacaklarına dair donanımdan yoksun olduklarını, modernite zihniyetine (özerk birey anlayışı) yabancı olduklarından genç kuşakların bireysel tercihleri (eş seçimi, kız çocuklarının okuma arzusu, vb) karşısında eski kültürel modeller içinde cevap aradığını belirtmiştir.

4. Hacettepe Üniversitesi Nüfusu Etütleri Enstitüsü öğretim üyelerinden Dr. İlknur YÜKSEL-KAPTANOĞLU ve Doç. Dr. Banu ERGÖÇMEN

5 Ocak 2011 Pazartesi günü saat 10.00’de Hacettepe Üniversitesi Nüfusu Etütleri Enstitüsü öğretim üyelerinden Dr. İlknur YÜKSEL-KAPTANOĞLU ve Doç. Dr. Banu ERGÖÇMEN konu ile dinlenilmiştir.

Doç.Dr. Banu ERGÖÇMEN, konu ile ilgili sunumlarında, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü olarak bu konuda özel bir çalışmaları olmadığını belirterek bu konu üzerinde bazı niteliksel çalışmalar yapılmış olabileceğini, ancak ülke genelinde sayısal sonuçlar veren, yaygınlığı ortaya koyan niceliksel bir araştırma olmadığını belirtmiştir. Bu nedenle, yapılacak olan sunum için HÜNEE tarafından yürütülmüş geniş kapsamlı niceliksel araştırmaların erken evlilik, başlık parası ve erkek çocuk tercihi gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınlar üzerinde oluşturduğu baskılara ilişkin bulgular ile bazı kamu kurumlarının yapmış oldukları araştırma sonuçlarından yararlandıklarını belirtmiştir. Kadınların yaşadığı sorun alanlarının temelinde çoğunlukla toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan geleneksel uygulamalar yer aldığından Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınlar üzerinde oluşturduğu baskılara örnek olarak erken evlilik, başlık parası ve erkek çocuk tercihinin odaklandıklarını söylemiştir.

İlknur Yüksel-Kaptanoğlu sunumunu aşağıda yer alan başlıklar altında aktarmıştır:

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği

Kadınların yaşadığı sorun alanlarına ilişkin geleneksel uygulamaların altında yatan neden toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklandığından sunum başlığı “Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınlar üzerinde oluşturduğu baskılara örnekler: erken evlilik, başlık parası, erkek çocuk tercihi” olarak belirlenmiştir. Bu nedenle, Türkiye’de kadın ve erkek arasında birçok alanda var olan eşitsizliklere örnekler verilmiştir. Kadınların erkeklerle hayatın her alanına eşit oranda katılmadıklarını gösteren bu örnekler oldukça çarpıcı bir biçimde kadın ve erkek dünyalarının farklılığına dikkat çekmektedir.

TNSA-2008 araştırması sonuçlarına göre, Türkiye genelinde, 45-49 yaş grubundaki kadınların sadece %1'i evlenmemiştir. Bu yüzde, evliliğin yaygınlığını göstermektedir. 15-49 yaş grubundaki kadınların eşlerinin kendilerinden ortalama 4,2 yıl daha büyük oldukları, 1,6 yıl daha fazla eğitim aldıkları görülmektedir. TÜİK 2009 verilerine göre; kadınların işgücüne katılım oranları 2009 yılı içinde % 23,5 iken, erkeklerde bu oran % 69,1 düzeyindedir. Ayrıca, siyasal katılım açısından oranların kadınların aleyhindedir. Bu göstergeler, erkeklerin kamusal alanda, kadınların ise özel alanda daha çok var olduklarına ve kadınların hayatının büyük bir bölümünün evlilik içinde geçtiğine rakamlarla işaret etmektedir. Buradan hareketle, kadınlar açısından çok önemli olan evliliğin kuruluşuna ilişkin bazı göstergeler geleneksel evlilik kapsamında değerlendirilmiştir. Bunlar; erken evlilikler, evlilik kararını ailenin vermesi, birinci derece akraba evliliği, başlık parası uygulaması ve sadece dini nikahla gerçekleştirilen evliliklerdir.

Göstergelerin sayısal ifadesi

Yukarıda sözü edilen evliliğin kuruluşuna ilişkin olarak TNSA-2008'den elde edilen yüzdeler, TÜİK tarafından yayınlanan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ndeki (ADNKS) 15-49 yaş grubundaki kadın nüfus esas alınarak 2008 yılı için sayılara dönüştürülmüştür. Sunulan her konuyla ilgili olarak, yüzdelerle verilen sorun alanlarının kaç kadına denk geldiğinin tahmin edilmesi, sorunun daha görünür olmasını sağlamak amacıyla tercih edilmiştir. Bu tahminler, 2008 yılında, ülke genelinde 15-49 yaş grubundaki evlenmiş 13.701.178 kadın temel alınarak yapılmıştır. Geleneksel evlilikler konusunda birçok açıdan farklılaşma gözlenmekle birlikte, bu sunumda sadece eğitim ve bölgesel farklılaşma üzerinde durulmuş ve bu uygulamalara ilişkin grafikler gösterilmiştir.

Evliliklerin kuruluşuna ilişkin göstergeler (TNSA-2008)		
	%	Kadın sayısı
18 yaşında ve daha genç evlilik	39,7	5,439,367
Evlilik kararını ailenin vermesi	52,3	7,170,423
Başlık parası verilmesi	14,6	2,001,686
Birinci derece akraba ile evlilik	12,4	1,700,062
Sadece dini nikah ile evlilik	3,3	452,139

Erken evlilikler

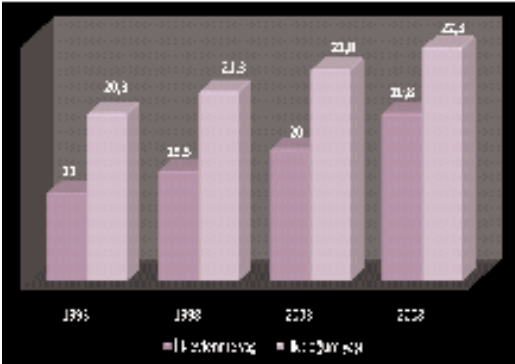
2001 yılında Medeni Kanun’da yapılan değişikliğe rağmen Türkiye’de halen erken evliliklerin olması dikkat çekicidir. Medeni Kanun’un 124. maddesine göre “*Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple 16 yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir*”. TNSA-2008 araştırması sonuçlarına göre, evlenmiş kadınların yüzde 39,7’si, 18 yaş ve 18 yaşından daha önce evlendiklerini belirtmişlerdir.

İlk evlenme yaşı, (TNSA-2008)

İlk evlenme yaşı	%	Kadın sayısı
<18	28.2	3,863,732
18	11.5	1,575,635
19-24	47.0	6,439,554
>25	13.3	1,822,257

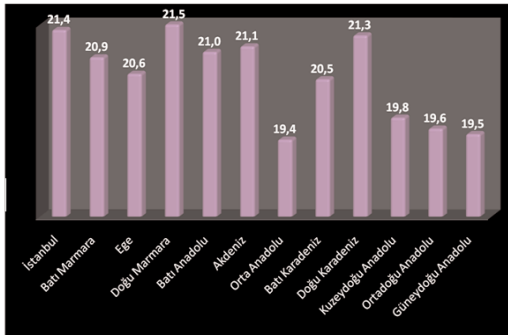
Ayrıca, 1993, 1998, 2003 ve 2008 yıllarında gerçekleştirilen Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları'nın ilk evlenme yaşı ve ilk doğum yaşına ilişkin verileri karşılaştırmalı olarak verilmiştir. TNSA-1993'de 19 olan ortalama ilk evlenme yaşı 2008 yılında 20,8'e çıkmıştır. Ortalama ilk evlenme yaşının 20,8 olması, kadınların yarısının bu yaşa gelmeden evlendiklerini göstermektedir. İlk evlenme yaşındaki artışa rağmen, doğum yaşı ile aradaki farkın çok değişmemesi, toplumun kadınlardan beklentisinin evlilik ve hemen ardından çocuk sahibi olmalarıdır.

İlk evlenme ve doğum yaşı durumu

Hiç eğitimi olmayan ya da ilköğretim düzeyini tamamlamamış olan kadınlarda 19 olan ilk evlenme yaşı, lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip kadınlarda 24'e çıkmıştır. Ayrıca, bölgeler arasında da farklılık gözlenmektedir.

Bölgelere göre ortalama ilk evlenme yaşı

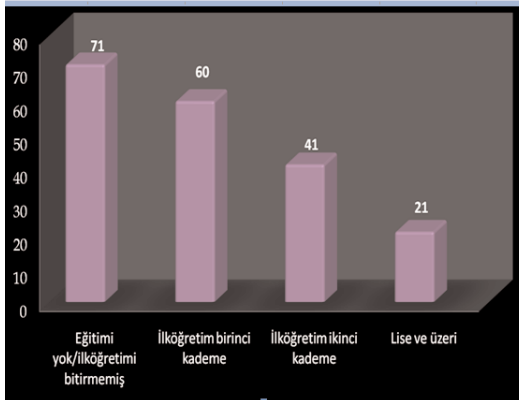

Kadınların erken evlenmeleri eğitimden erken ayrılmalarına, işgücüne katılma ihtimallerinin azalmasına, eşleri ve eşlerinin aileleri tarafından daha fazla baskı ve şiddete maruz kalmalarına ve kontrol edilmelerine, erken yaşta çocuk sahibi olmaları nedeniyle kendilerinin ve çocuklarının sağlığının olumsuz etkilenmesine, fiziksel sağlıklarının yanı sıra erken yaşta üzerlerine aldıkları ağır sorumluluk nedeniyle ruhsal sağlıklarının da olumsuz etkilenmesi gibi sonuçlar yol açmaktadır.

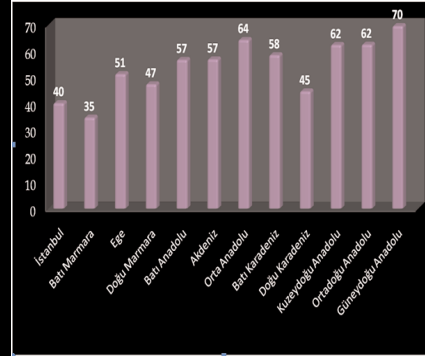
Evlilik kararı

TNSA-2008'in sonuçları, evlilik kararının, kadınların onayı alınsın ya da alınmasın daha çok aileler tarafından verildiğini göstermektedir. 15-49 yaş grubundaki kadınların % 52,3'ü evliliklerine ailelerinin karar verdiğini belirtmiştir. Eğitim düzeyinin az olması bu oranı %71 ile Türkiye ortalamasının üzerine çıkarmaktadır. Bölgeler arasında da farklılaşma söz konusudur.

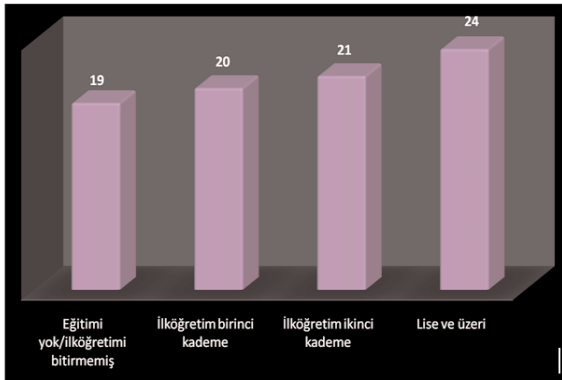
Eğitim düzeyine göre evlilik kararı ailelerin verme oranı

Bölgelere göre ailelerin evlilik kararı verme oranı

Eğitim düzeyine göre ilk evlenme yaşı

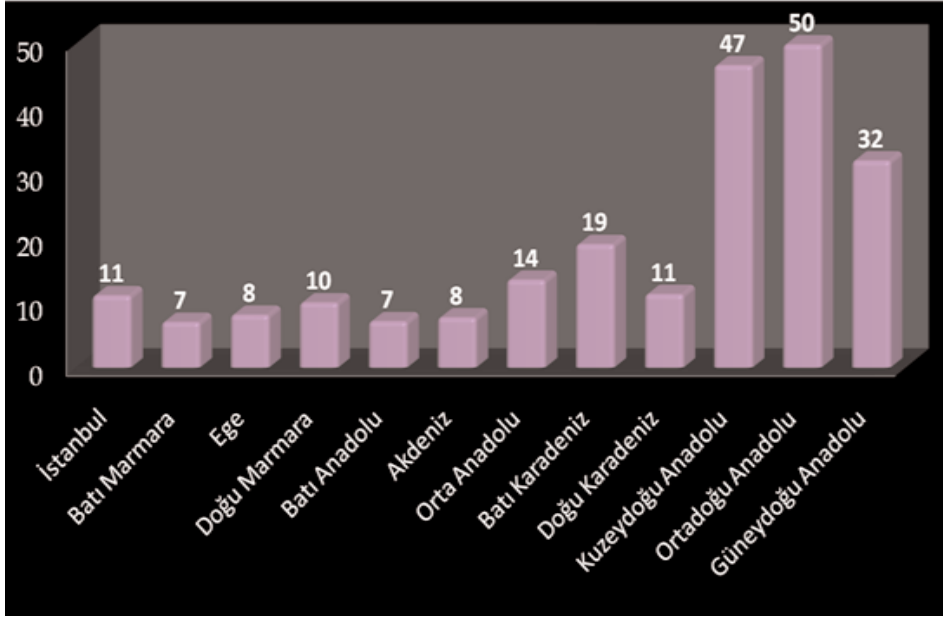

Başlık Parası

Geleneksel olarak kadınların evlenmesinde uygulanan bir yöntem olan başlık parası uygulaması halen devam etmektedir. TNSA-2008'in sonuçları, evlenmiş kadınların %14,6'sı ailesine evlenir-

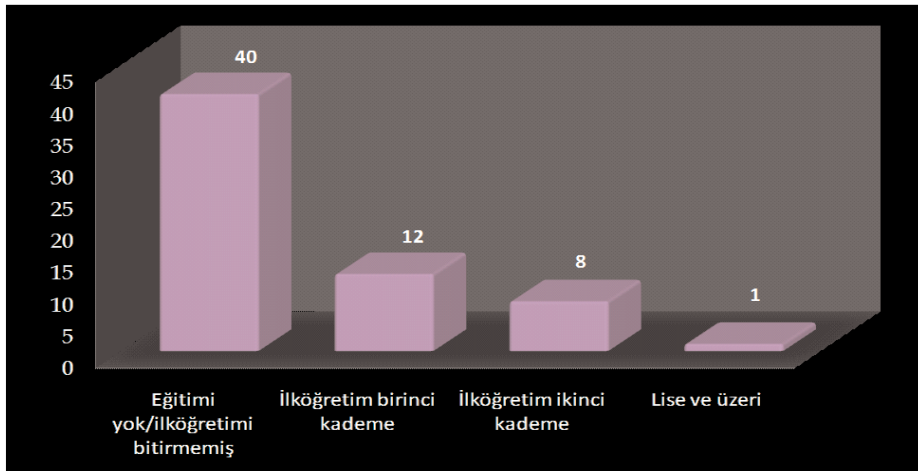
ken başlık parası ödendiğini belirtmiştir. Başlık parasının yaygın olarak uygulanması kadınların hiç eğitiminin olmadığı ya da ilköğretim düzeyini tamamlamadığı durumlarda söz konusu olmaktadır (%40).

Bölgelere göre başlık parası oranı

Benzer şekilde, başlık parası uygulaması Doğu bölgesinde diğer bölgelere oranla daha fazladır.

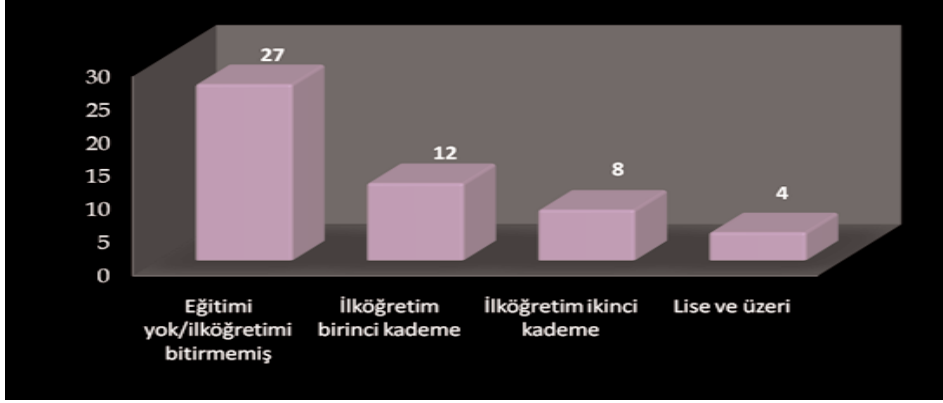
Eğitim düzeyine göre başlık parası yüzdesi

Akraba evlilikleri

TNSA-2008 kapsamında görüülen 15-49 yaş grubundaki kadınların %12,4'ünün birinci derece akrabalarıyla (amca kızı-oğlu; teyze kızı-oğlu) evlendikleri saptanmıştır. Akraba evlilikleri, lise ve daha fazla eğitime sahip kadınlarda %4'e düşmekte ve en az Batı Marmara bölgesinde gözlenmektedir.

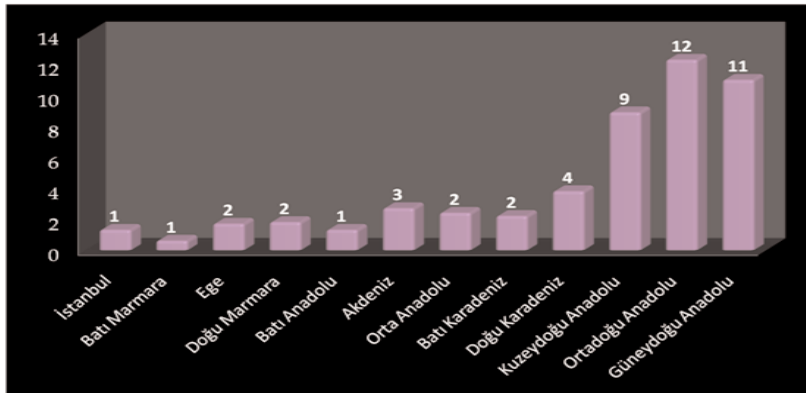
Eğitim düzeyine göre birinci derece akraba evlilikleri oranı

Sadece dini nikahla evlilik

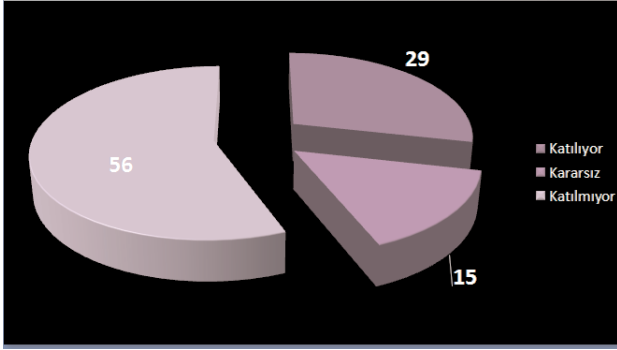
Türkiye genelindeki evliliklerin büyük bir bölümü resmi ve dini evlilikle gerçekleştirilmektedir. Sadece dini nikahla yapılan evlilikler, 15-49 yaş grubundaki kadınlar için ülke genelinde % 3,3'dür. Kadınların yasal haklarını kullanmalarının önünde önemli bir engel teşkil eden sadece dini nikah ile evlilik, eğitime düzeyi ve bölgelere göre farklılaşmaktadır. Doğu bölgelerinde sadece dini nikah ile yapılan evliliklerin diğer bölgelere oranla daha fazla olduğu belirtilmiştir.

Bölgelere göre sadece dini nikah ile yapılan evlilik oranı

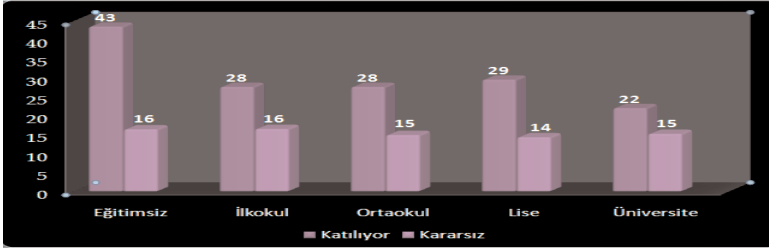

Erkek çocuk sahibi olma

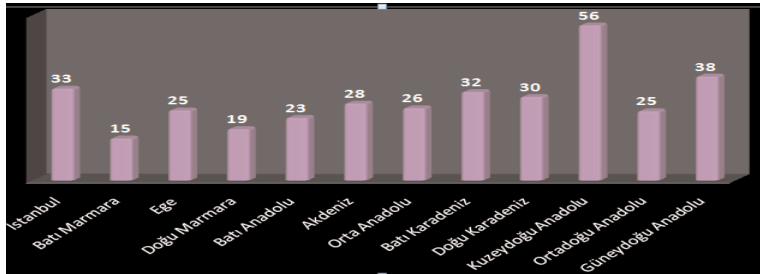
Çocuklarla ilgili temel sorumlulukların kadınların üzerinde olmasından hareketle, erkek çocuk sahibi olmamanın kadınlar üzerinde bir baskı aracı olabildiği durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu bilgi için, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün yayınlamış olduğu "Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması" raporundan yararlanılmıştır. Bu raporda belirtilen, "erkek çocuk sahibi olmak daha çok itibar kazandırır" ifadesine katılıp katılmamaya yer verilmiştir. Raporda, Türkiye genelinde "Erkek çocuk sahibi olmak çok daha itibar kazandırır" bu ifadeye katılmanın % 29 düzeyinde olduğu belirtilmiştir. Daha önceki çalışmalara benzer şekilde, eğitim düzeyi ve bölgesel düzeyde bu çalışmadaki farklılıklarda gündeme getirilmiştir.

Eğitim düzeyine göre "erkek çocuk sahibi olmak daha çok itibar kazandırır" ifadesine katılma oranı

Bölgelere göre "erkek çocuk daha çok itibar kazandırır" ifadesine katılma/katılmama oranı

Cinsiyet oranı

Demografide kullanılan cinsiyet oranı, erkek çocuk tercihi açısından kullanılabilir kaba bir göstergedir. Cinsiyet oranı, erkek çocuk sayısının, kız çocuk sayısına bölünüp 100 ile çarpılmasıyla elde edilir. Cinsiyet oranının 105 olması, 100 kız çocuğa karşılık 105 erkek çocuk anlamına gelmektedir ve 105 civarındaki cinsiyet oranı dengeli bir cinsiyet dağılımına işaret etmektedir. TNSA-2008'e ait cinsiyet oranları, yaşayan çocuk sayısına ve erkek çocuk tercihine yönelik eğilimi görebilmek açısından başka çocuk sahibi olma isteğine göre hesaplanmıştır.

Cinsiyet oranları, (TNSA-2008)			
Yaşayan çocuk sayısı	Tüm çocuklar	Başka çocuk sahibi olma isteği	
		İsteyen	İstemeyen
1	122	113	141
2	121	103	125
3	114	95	115
4+	89	49	92
Toplam	105	94	106

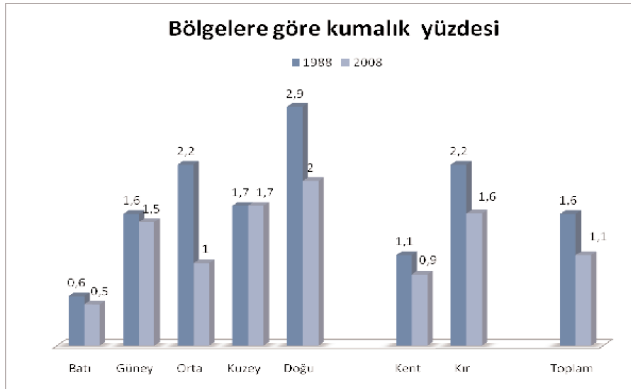
Türkiye geneli için hesaplanan cinsiyet oranı 105'dir. Tek çocuğu olan ve başka çocuk istemeyen kadınlar için ise cinsiyet oranı 146'dır. Cinsiyet oranının 146 olması, 100 kız çocuğuna karşılık 146 erkek çocuk anlamına gelmektedir. Bu oran, erkek çocuğuna sahip kadınların başka çocuk istemediğine işaret etmektedir. Benzer şekilde, başka çocuk sahibi olmak isteyen ve 4 ve daha fazla çocuk sahibi olan kadınlar için cinsiyet oranı 49'dur; bu cinsiyet oranı da 100 kız çocuğuna karşılık

49 erkek çocuğu anlamına gelmektedir. Kız çocuklarının fazla olduğu ailelerde daha fazla erkek çocuk tercihinin olduğunu göstermektedir. TNSA-2008'den hesaplanan bu cinsiyet oranları, kabaca halen erkek çocuk

tercihine yönelik bir eğilim olduğu biçiminde yorumlanabilir. Benzer bir çalışma, 1988 Türkiye Doğurganlık ve Sağlık Araştırması verisi kullanılarak, tek çocuk sahibi olan ve başka çocuk istemeyen kadınlar için 176 olarak hesaplanmıştır (Ünalın, 1989). Bu sonuçların, aradan geçen 20 yıllık süre içerisinde erkek çocuk tercihinde bir azalma olduğunu ancak halen bu eğilimin devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir.

Kumalık

Bu çalışmada kumalık, erkek çocuk sahibi olmamanın sonuçlarından biri olarak değerlendirilmiştir. Bu konuda Türkiye’de niceliksel çalışma sayısı azdır. 2008 yılında yapılan Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması kapsamında görüşülen, 15-59 yaş grubundaki kadınlara “sizin hiç kumanız oldu mu sorusu” sorulmuştur. Bu araştırmaya göre, 15-59 yaş grubundaki kadınların %1,1’i kuması olduğunu belirtmiştir. Aynı yaş grubuna ait ADNKS verileri kullanılarak yapılan hesaplamada, bu oranın 186.782 kadına karşılık geldiğini göstermiştir. Kuma olarak evlenen kadınlar düşünüldüğünde, bu sayının en az iki katına çıktığı düşünülmelidir. Ayrıca, kuma sorusu, 1988 yılında yapılan Türkiye Doğurganlık ve Sağlık Araştırması kapsamında sorulmuştur. Bu araştırmada kuması olan kadınların %1,6’dır. Bu sonuçlar, kadınların güvenini sarsan ve bedenleriyle kurdukları ilişkiyi olumsuz derecede etkileyen kumalığın azalması olarak

değerlendirilebileceği gibi, belirli bir sayıda kadın için de halen bu yapının devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir.

Geleneksel uygulamalar, kadınların kamusal alandan uzak kalmalarına ve daha çok özel alanda var olmalarına neden olmaktadır. Bu bağlamda kadınların işgücüne katılma oranlarını etkilemenin yanı sıra, işten ayrılmalarında da evliliğin ve çocukların etkili olduğu görülmüştür. TNSA-2008 verilerine göre, kadınların çalışmama nedenleri arasında çocuk bakımı

(%31), ev kadını olmak (%22) ve çalışmasına izin verilmemesi ilk sıraları almaktadır. Benzer şekilde, çalışan kadınların işten ayrılma nedenleri arasında da evlilik (%27), çocuk bakımı ve gebelik (%11) ile işle ilgili problemler (%11) ilk sıralardadır.

5. Prof. Dr Sevil ATASOY, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Kontrol Kurulu ö. Başkanı ve İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü e. Müdürü

28 Ocak 2011 Cuma günü saat 11.00'de konu ile ilgili Prof. Dr Sevil ATASOY Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Kontrol Kurulu ö. Başkanı ve İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü e. Müdürü'nün görüşleri alınmıştır.

Prof.Dr. Sevil. ATASOY konuya ilişkin aşağıda yer alan görüşlerini paylaşmıştır.

Dünya üzerinde yaşayan milyarlarca canlı bulunur. Yalnızca insanların sayısı şimdilik 6 milyar kadardır. Bu 6 milyar insanın hiçbiri birbirine benzemez. Her birinin görünümü, davranışı, kimliği farklıdır. Hepsi tümüyle benzersiz ve dünyada tektir. Bizi herkesten farklı kılan tüm bu özelliklerimizin sırrı büyük ölçüde **genlerimizde** yatar. Genler, bir anlamda bizi biz yapan herşeyin üretim şifresini taşıyan, mucizevi biyolojik yapılardır.

Genlerin yaptıkları, vücutta üretilen proteinlerin şifrelerini taşımaktan ibarettir. Her gen, bir proteinin yapımından sorumludur. Proteinler hücrenin hem yapısına, hem işlevlerine çok büyük katkılarda bulunan ve işlev görmesini sağkayan molekülüdür. Kanda oksijen taşınmasını, koku alma, büyüme gibi bedensel işlevlerde rol alan, deri rengini belirleyen, tırnakların uzamasını, hatta düşünmemizi sağlayan onbinlerce proteinin üretimi için farklı genlerimiz bulunur. Sayıları yaklaşık 35 bin kadardır.

Genler hücre çekirdeğinde, **kromozom** adı verilen ve her hücrede (*yumurta ve sperm hücresi hariç*) sayısı 46 olan yapıların içinde bulunur. Her kromozom sentromer adı verilen incelmış bir bölgeye sahiptir. Burası, hücre bölünmesi sırasında iğ iplikçiklerinin kromozomlara tutunduğu yerdir. Kromozomların her iki ucunda yer alan telomerler ise, kromozomun kopyalanması, yapısal ve işlevsel kararlılığının sağlanmasından sorumludur.

Aslında kromozomlar, sıkıştırılmış birer iplikçik yumağıdır. Bu iplikçiklerden birini çekip milyonlarca kez büyüterek baktığımızı varsayalım. Göreceğimiz şey, birbirleriyle sarmal oluşturmuş iki iplikçik

ve bazı proteinlerdir. Bu ikili sarmal yapıyı oluşturan, kısaca DNA adı verilen, dezoksiribonükleik asittir. Yaşamın şifresi, yani genler burada, DNA üzerinde oluşturdukları dizilerde saklıdır.

İster deri hücresi, ister beyin hücresi, ister kan ya da karaciğer hücresi olsun, vücudumuzdaki bütün hücrelerin taşıdıkları genetik bilgi aynıdır. Yani hücrenin yapı ve şekilleri birbirinden farklı olsa da, çekirdeklerinde hep o aynı 23 çift kromozom, kromozomların içinde de yine hep aynı bilgiler yer alır. Sperm ve yumurta hücre çekirdeklerinin içinde 23 çift yani toplam 46 değil, sadece 23 kromozom bulunur.

Genler, tüm hücrelerde aynıdır. Bunun nedeni, hücre bölünmesidir. 23 kromozomlu bir sperm hücresiyle, 23 kromozomlu bir yumurta hücresi birleşirse, insan yaşamının başlangıcını oluşturan ve 46 kromozom taşıyan ilk hücre oluşur. Bu ilk hücre, kromozomlarında bulunan DNA'yı iki katına çıkartarak (DNA'sını kopyalayarak) bölündüğünde, ortaya aynı genetik bilgiyi içeren iki yavru hücre çıkar. Bu sürecin yinelenmesiyle hücreler hem sayıca artar, hem de üretilen hücreler, genetik içerik açısından birbirinin aynıdır.

Yaşamın başlangıcı

İnsan yaşamının başlangıcı, üreme hücrelerinin, yani dışide yumurta hücresi, erkekte spermin birleşmesiyle oluşan ilk hücredir. Sperm ve yumurta hücrelerinin her biri, 23 tek yerine, 23 çift kromozom içerseydi, oluşacak ilk hücrede 23 çift yerine, 46 çift kromozom bulunacaktı. Bu durumda, sperm ve yumurta hücrelerindeki kromozomların çift yerine tek (haploid) olmalarını sağlayan bir işleyişe gerek vardır. Bu işleyişe mayoz bölünme denir. Mayoz bölünmenin ilk aşaması, mitoz bölünmeye çok benzer. Kendilerini kopyalayan kromozomlar, hücrenin bölünmesiyle ikiye ayrılır ve oluşan yeni hücreler de yine kromozomlardan ikişer kopya taşırlar. Ancak bu sefer kromozomların kopyalamadan bölünmeleri sonucunda ortaya çıkan, yalnızca birer kopya kromozom taşıyan (haploid) 4 yavru hücredir.

Kardeşlerin farkı

Anne-babanın genleri hep aynı olduğu halde, kardeşlerin hepsi birbirinden farklıdır. Üstelik hiçbiri anne-babasının aynıysa değildir. Çünkü sperm ve yumurta hücreleri oluşurken gerçekleşen mayoz bölünme sırasında kromozom çiftleri birbirine yaklaşarak parça alışverişinde bulunurlar (rekombinasyon). Bu da sonuçta oluşan sperm ve yumurta hücrelerinin her birinin, bir diğerinden farklı genetik bilgi taşıması anlamına gelir.

Cinsiyetin belirlenmesi

Bebeğin cinsiyetini sperm hücresinden gelen genetik bilgi belirler. İnsan hücresinde 46 kromozom vardır bunlardan iki tanesi cinsiyeti belirleyen kromozomlardır. Erkeklerdeki cinsiyet kromozomu XY, kadındaki cinsiyet kromozomu ise XX olarak tanımlanır. Üreme hücreleri olan yumurta ve spermde ise 23 kromozom vardır. Dolayısıyla cinsiyet kromozomları çift değil tek olarak bulunur. Kadının cinsiyet kromozomu XX olduğu için yumurta hücresinde daima X kromozomu bulunur.

Erkeğin cinsiyet kromozomu XY olduğu için sperm hücrelerinin yarısında X diğer yarısında ise Y kromozomu bulunur. İşte çocuğun cinsiyetini belirleyen de bu kromozomlardır. Eğer erkekten gelen X kromozomu kadında yumurtasındaki X kromozomuyla birleşirse çocuk kız olur. Eğer erkekten gelen Y kromozomu kadın yumurtasındaki X kromozomuyla birleşirse çocuk erkek olur. Dolayısıyla çocuğun cinsiyetini belirleyen sperm hücresindeki kromozomdur.

IV. BÖLÜM: SAHA ÇALIŞMASI

Alt komisyon olarak ülkemizdeki 7 bölgeyi temsilen 7 cazibe merkezi ilde –İstanbul, Trabzon, Mersin, Şanlıurfa, Ankara, İzmir, Van- kamu kurum kuruluş, sivil toplu örgütü ve üniversite temsilcilerinin yer aldığı geniş katılımlı toplantı, kadınlarla yüz yüze, odak grup görüşmeleri ve hane ziyaretleri yapılması planlanmıştır. Ancak zaman kısıtı nedeniyle çalışmanın söz konusu illerden sadece iki ilde -Trabzon ve Şanlıurfa- yapılmasına karar verilmiştir.

Alt komisyon olarak Valiliklerle işbirliği içinde 5-6 Aralık 2010 tarihleri arasında Trabzon ve 2-4 Ocak 2011 tarihleri arasında ise Şanlıurfa illerinde ilgili taraflarla -kamu kurum ve kuruluşları, kadın sivil toplum örgütleri ve üniversite temsilcileri- geniş katılımlı toplantılar düzenlenmiştir. Ayrıca her iki kentin göç alan kent yoksullarının yaşadığı bir mahallede oluşturulan toplum merkezlerinde, kadınlarla yüz yüze, odak grup görüşmeleri yapılmış ve hane ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. İlgili taraflar ve hedef grupla yapılan toplantı ve görüşmelerde “**çocuk cinsiyeti nedeniyle kadın üzerinde oluşturulan psikolojik şiddet, başlık parası ve geleneksel evlilikler**” ana başlığı; aşağıda yer alan soru başlıkları altında irdelenip, çözüm önerileri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

1. Kadınların temel sorun, ihtiyaç ve öncelikleri nelerdir?

2. İlinizde çok eşli evlilikler yaygın mı?
3. İlinizde başlık geleneği var mı ? (para, mal, hizmet karşılığı vb)
4. İlinizde berdel, beşik kertmesi vb. geleneksel evlilikler yaygın mı?
5. Erkek çocuk istemi konusunda neler düşünüyorsunuz?
6. İlinizde çocuk özellikle erkek çocuk sahibi olmadığı için kadına baskı var mı? Bu gibi durumlarda size hiç başvuru oldu mu? Oldu ise ne tür destekler sağladınız ?
7. Eşiniz ile akrabalığınız var mı? Varsa derecesi?
8. Çocuklarınızın kız mı ya da erkek mi olmasını isterdiniz?
9. Sizde bir ailede mutlaka erkek çocuk olmalı mı? Olmalı ise Niçin?

1. TRABZON İLİ SAHA ÇALIŞMASI

Alt komisyon heyeti, Trabzon ilindeki saha çalışmalarını 5-6 Aralık 2010 tarihleri arasında gerçekleştirmiştir. Trabzon'daki saha çalışmaları Trabzon Valiliğini ziyaret ile başlamıştır. Trabzon Valisi yapılan ziyaretten memnuniyetini belirtip, konunun ilgili taraflarla tartışılmasının yerinde olduğunu, Trabzon'un Doğu Karadeniz Bölgesinin en gelişmiş kenti olduğunu, insanların çalışkan bir o kadarda toplumsal olaylara karşı duyarlı olduğunu ifade etmiştir.

Daha sonra Alt komisyon heyeti, Trabzon'un göç alan kent yoksulların yaşadığı bir gecekondu mahallesinde kurulan, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı Değirmendere Toplum Merkezi'ni ziyaret edip, kadın ve genç kızlarla yüz yüze ve odak grup görüşmeleri yapmıştır. Kadınlar ve genç kızlar, hane içi ve hane dışındaki ağır iş yüküne rağmen kadınların yaptıkları işlerin "iş"ten sayılmadığını söylemişlerdir. Bu görüş, toplumun "kadın işi" olarak görülen işlere bakış açısını yansıtmaya açısından oldukça önemlidir.

Toplum merkezine devam eden katılımcılardan biri "**Annem ve babam öldüğünde çok gençtim, kimsemiz yoktu. Komşularım beni Balıkesir'den biri ile evlendirdiler. Ben bilmiyordum, sonradan öğrendim ki, eşimin ailesinden para almışlar**" dedikten sonra kadın güclendirilmesinin öneminden bahsetmiştir.

Geleneksel evlilikler, çocuk özellikle erkek çocuk sahibi olmadığı için kadına baskı var mı? şeklindeki sorulara kadınlar her üç evlilikten birinin akraba evliliği olduğu, başlık geleneğinin artık kalktığı, evlilik kararı veren her iki ailenin düğün hazırlıklarını beraber yaptığını söylemişlerdir.

Kadınlar, evliliğin ilk yıllarında çocuk, özelliklede erkek çocuk hem kadın hem de erkek tarafından istendiğini, öyle ki aileler bebeğin sağlık kontrolüne gittiklerinde ya da doğum anında bebeğin sağlığını değil cinsiyetini sorduklarını belirtmişlerdir. Erkek istemi konusunda kadınlardan bazıları eşlerinin kendilerine psikolojik baskı uyguladığını kız çocuk doğurduklarında **“kız doğurdun beni rezil ettun, niye erkek doğurmadın”** ya da **“yine mi kız doğurdun”** gibi söylemlere maruz kaldıklarını, bazı kadınlarda erkek çocuk baskısının sadece kocadan değil kayın valide ya da komşulardan da geldiğini, erkek çocuk olmadığına eşlerini eve geç geldiğini, kendilerini aşağıladığını ifade etmişlerdir.

Kadınlar ideal çocuk sayısının iki, eğer maddi durumlarının iyi olması halinde üç olabileceğini, erkek çocuk olmasının da iyi olacağını belirtmişlerdir.

Saha çalışmaları kapsamında Alt komisyon heyeti, kamu kurum kuruluş, üniversite ve sivil toplum kuruluş temsilcilerin yer aldığı konu ile ilgili geniş katılımlı bir toplantı Trabzon Merkez’de bir otelde düzenlemiştir. Toplantıda benzer sorunların yanı sıra, kırsal alanda kadınların kamu hizmetlerine erişimdeki sıkıntılar, mevsimlik göç, erkeklerin egemenliği, şiddet gibi konular gündeme gelmiştir.

Katılımcılar tarafından Trabzon’un çevre illerden – Bayburt, Gümüşhane, Zonguldak, Bartın-, Ağrı-Patnos ve Van’dan da olsa göç aldığı, özellikle yoğun göç almış mahallelerde yoksulluk ve işsizliğin önemli bir sorun olduğu söylenmiştir.

Toplantıda kadının eğitiminin, yalnızca toplumdaki dezavantajlı gruplar için değil, her kesim kadın için gerekli yaşamsal bir araç olarak kabul edilmesi gerektiği ve annelik rolünden dolayı özellikle kadınların okumalarının çok belirleyici olduğunun altı çizilmiş, ayrıca akraba evliliğinin yaygın olmamakla birlikte, bu tür evliliklerin yanı sıra kaçarak evlenmelerin görüldüğü ve erkek çocuk isteminin kültürel olarak geçerliliğini koruduğu belirtilmiştir. Evliliklerde başlık parasının alınmadığı da vurgulanmıştır.

Trabzon’da Valilik bünyesinde 3 adet, Belediye’ye ait 4 adet toplum merkezi bulunmaktadır. Bu merkezlerde özellikle kadınlar ve genç kızlara yönelik gelir getirici atölyeler kurulmakta, aile içi iletişim, çocuk hakları, kadın hakları vb. konularda eğitim programları düzenlenmektedir.

2. ŞANLIURFA İLİ SAHA ÇALIŞMASI

Alt komisyon heyeti, Şanlıurfa ilindeki saha çalışmalarını 2-4 Ocak 2011 tarihleri arasında gerçekleştirmiştir. Şanlıurfa ilindeki saha çalışmaları süresince Şanlıurfa Valiliği, Şanlıurfa'nın göç alan Harrankapı Kendirci Mahallesi'nde kurulan Çok Amaçlı Toplum Merkezi (ÇATOM) ziyaret edilmiş, ilgili taraflarla geniş katılımlı bir toplantı, kadınlarla yüz yüze ve odak görüşmelerinin yapılmasının yanı sıra, göç alan bir mahallede de hane ziyaretleri yapılmıştır.

Alt komisyon heyeti saha çalışmasına Şanlıurfa Valiliğini ziyaret ile başlamıştır. Şanlıurfa Valisi, yörede kız çocuklarının okullaşmasının çok önemli olduğunu, bu konuda ciddi çalışmalar yaptıklarını, sivil toplum örgütleri ile yakın çalıştıklarını, Alt komisyonun çalışmasını önemsediklerini, her türlü desteği Valilik olarak vermeye hazır olduklarını söylemiştir.

Alt komisyon heyeti, GAP Bölge Kalkınma idaresi Başkanlığı'na bağlı olan, daha çok kırdan göç etmiş yoksul hanelerin yaşadığı bir gecekondu mahallesi'nde kurulan ÇATOM'u ziyaret edip, kadınlarla yüz yüze ve odak grup görüşmeleri yapmıştır.

ÇATOM'lar, kadınların sosyal ve ekonomik becerileri artırmak amacıyla eğitim programlarının yürütüldüğü toplum merkezleri olup, bu merkezler aracılığıyla kadınların sorunlarının farkına varmalarına, tanımlamalarına ve çözümü için inisiyatif kullanabilmelerine fırsat yaratılmakta, kadınların kamusal alana daha fazla katılımlarını ve kamusal hizmetlerden daha fazla yararlanmaları sağlanmakta ve kadın istihdamını ve kadın girişimciliğini artırılmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm kamu politikalarına dahil edilmesinin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

ÇATOM'da kadınlarla yapılan odak grup ve yüz yüze görüşmelerde yörede kadınların öncelikli sorunlarının yoksulluk, istihdam, eğitime erişim, erken yaşta evlilik ve çok çocuk özellikle de erkek çocuk istemi olduğu ifade edilmiştir. Görüşmelerde kadınlardan biri **“burada kadında erkekde çok erken yaşta evleniyor, daha bugün 15 yaşında bir erkek evlendirildi, bu erkek, 25 yaşına geldiğinde 10 çocuğu olacak, bu çocukların sorumluluğunu nasıl alacak”** derken, bir başka kadın **“10 yaşında evlendirildim, şimdi 32 yaşındayım, kız doğduğumda kayıinvalidem beni hastanede bıraktı, gitti. İkinci çocuğum erkek olduğunda komşulara sigara ve kola dağıttı”** dedi. Kadınlar erkek

çocuğunun yörede çok önemli olduğunu hatta kayın validelerin gelinlerle olan anlaşmazlıklarında “**inşallah oğlan çışı eteğine değmesi**” yada “**hayırsız, oğlumu dolsüz bıraktın**” gibi beddua ve sitemlerde bulunduğunu ifade etmişlerdir.

On yıl önce amca oğluyula berdel türü evlilik yapan kadınlardan biri karşı taraf anlaşamadığı için kendisi ayrılmak istemediği halde evliliklerinin bozulduğunu, artık bu tür evliliklerin yapılmasına izin verilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Kadınlar ve genç kızlar, her zaman erkeğin kadın yanında olmasını, onu dinlemesini, erkeklerin çevrelerini dinlememesini, mutlaka resmi nikah yapılmasını, başlık parası için gençlerin mağdur edilmemesini dile getirmişlerdir.

Erkek çocuk istemi nedeniyle kayınvalide, koca ve komşulardan psikolojik baskı gördüklerini söyleyen kadınlar kendilerine kız çocukları olduğunda “**üzülme bir daha ki kız olur**”, “**iki çocuğunda kız mı**”, “**bize ne zaman erkek müjdesi vereceksiniz**” gibi söylemlerle psikolojik baskının yapıldığını, erkek çocuk olduğunda da memnuniyetin konu komşuya yapılan ikramlara, hediyelere ve davranışlara yansıdığını anlatmışlardır.

Alt komisyon heyeti kırsal alandan yoğun göç alan bir mahallede hane ziyaretleri gerçekleştirmiştir.

Hane ziyareti yapılan evler genellikle 11-14 kişilik kalabalık geniş ailelerden oluşmaktadır. Hane reisleri erkek olup, sağlık nedeniyle çalışma yaşamın dışında kalmışlardır. Hanelerin geçimi erkek çocuklar inşaat işçiliği yaparak ya da ailece, mevsimlik tarım işçiliğine gidilerek sağlanmaktadır. Mevsimlik tarım işçiliğine kadınların yanı sıra kız ve erkek çocukları da katılmaktadır.

Mevsimlik tarım işçiliğine katılan çocukların çoğunluğu okullarını erken terk edip geç başlamaktadırlar. Bu durum hem çocukların okuldan uzak kalmalarına, hem eğitime yeterli ölçüde katılmadıkları için okul başarılarının düşmesine, okuldan soğumalarına ve okulu terk etmelerine neden olmaktadır.

Görüşme yapılan haneler berdel türü evlilik yaptıklarını, bu durumdan hiç memnun olmadıklarını, aile ilişkilerinin olumsuz etkilendiğini, çocuklarını kendi istedikleri kişilerle evlendireceklerini, asla başlık parası almayacaklarını eskiden erkek çocuğun önemli olduğunu ama şimdi kız erkek artık fark etmediğini açıklamışlardır.

Saha çalışmaları kapsamında Alt komisyon heyeti, Şanlıurfa Valiliği Toplantı Salonunda, kamu kurum kuruluş, üniversite ve sivil toplum kuruluş temsilcilerin yer aldığı konu ile ilgili geniş katılımlı bir toplantı düzenlemiştir. Toplantıda 2007-2010 yılları arasında 4320 sayılı kanunun korumasından 299 kişinin yararlanmak için başvurduğunu ancak bunlardan sadece 14 tanesinin mağdur tarafından yapıldığını geri kalanının savcılık tarafından yapıldığı bildirilmiştir. Ayrıca çocuk baskısının sadece kadına değil erkeğe de baskı unsuru olduğu erkeğin de üzerindeki bu baskıyı şiddet olarak eşine aktardığı katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Katılımcılar tarafından Şanlıurfa'da erken yaşta evlilik, akraba evliliği ve şiddet olgusunun yaşandığı belirtilmiştir. Akraba evliliğinin Şanlıurfa'da çok normal bir olgu olarak kabul edildiği bunun sebebinin de toprakların aile dışına bölünmemesi olduğunu bildirilmiştir. Şanlıurfa tarıma dayalı yaşayan bir toplum olduğu için akraba evliliği, başlık parası yaygın olarak görülmektedir. Yoksul insanlar paraları olmadığı için çocukları takas yapıp başlık parası vermekten kaçınmaktadır. Bu türlü bir yapı da geleneksel evlilikleri arttırmaktadır. Şanlıurfa'da erkek çocuk istemi toplumda yaygın bir şekilde yaşanmaktadır. Ayrıca, katılımcılar, akraba evliliğinin yaygın olarak görülmesini yaşanan köyün veya mahallin nerdeyse hepsinin birbirleriyle akraba olmasına bağlamaktadır.

Toplantıda kadınların bir birey olarak toplumda var olabilmeleri için kendilerine okuma yazma kursları verildiği ve sürekli bilgilendirme toplantıları yapıldığı belirtilmiştir. Toplantıya katılan bazı kadınlar akrabaları ile zorla evlendirildiklerini belirtmişlerdir. Bu durum küçükken insanların beynine işlendiği dolayısıyla bu tür evliliklerin ve yaşanan sıkıntıların okullarda anlatılması gerekliliği vurgulanmıştır. Bu konuyla ilgili olarak özellikle bölgedeki kanaat önderlerinin yönlendiriciliği ve dini sohbetlerde de konunun anlatılması gerekmektedir.

Toplantıya katılan bir başka katılımcı berdelin başlık parası veremeyecek olanların oluşturmuş olduğu bir yöntem olduğunu belirtmiştir. Buna göre, başlık parası vermeye maddi olarak gücü olmayan kimse himayesindeki bir kızı başkasının kızı ile değiştirmekte böylece başlık parası vermekten kurtulmaktadır. Toplantıda kan davalarında da berdelin yaygın olduğu belirtilmiştir.

Toplantıdaki bir kamu görevlisi ise karısının baskısı sonucu erkek çocuk sahibi olduğunu ve kadınların etrafındaki diğer kadınların etkisinde kalarak erkek çocuk sahibi olmak istediklerini belirtmiştir.

Bir başka katılımcı “**ataerkil ve feodal bir yapı olan şehrimizde toplum baskısı, eğitimsizlik sebebi ile bu tür geleneksel evliliklerin**” olduğunu belirttiikten sonra kendi görümce çocuklarının berdel yolu ile evlendirildiğini, başlık parasının da aile için bir geçim kaynağı olduğunu, bununla beraber genç kızların namus sebebiyle bir an önce evlendirilip namuslarının birilerine emanet edildiğini dile getirmiştir.

Şanlıurfa Müftülüğü görevlileri ise Aile İrşad ve Rehberlik Bürolarının olduğunu burada başlık parası, berdel ve diğer geleneksel yapılarla ilgilendiklerini bunun yanında kadına yönelik her türlü baskı ile ilgilendiklerini 2008 yılında bunlarla ilgili olarak 11 tane başvuru geldiğini 2010 yılında ise 80 tane kadına yönelik soru geldiğini bunun da olumlu gelişmelerden biri olduğunu belirtmişlerdir.

İl Sağlık Müdürlüğü yetkilileri 2010 yılında Şanlıurfa’da 42.076 doğum olduğunu bunlarda 20 yaş altı doğumların tüm doğumların %6’sını oluşturduğunu, sakat doğumların 49 tane olduğunu ve akraba evliliğinin çok yaygın olarak görüldüğünü belirtmişlerdir. Akraba evliliği sebebi ile 206 tane akdeniz anemisi hastası olduğunu belirtmişlerdir.

Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD Başkanı Prof. Dr. Zeynep ŞİMŞEK toplantıda yapmış olduğu sunumda aşağıdaki hususları belirtmiştir:

Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı tarafından Şanlıurfa ilinde sağlık sorunları ve sağlığın sosyal belirleyicilerine yönelik yapılan araştırmalarda; özellikle az gelişmiş mahalleler ve kırsalda, soy ideolojisinin hakim olduğu, akrabalık sisteminin çok önemli olduğu, baba soyuna dayanan aşiret/sülale birliğini muhafaza etmek için akraba evliliklerinin (%50-%63.6) ve adölesan evliliklerin (%45-98.5) hala yaygın olduğu, tarım ve hayvancılığa dayalı üretim sistemi içinde doğurganlığın yüksek olduğu, kamu hizmetlerinin tam olarak etkinlik gösteremediği görülmektedir. Amca çocuklarının evlilik sıklığı yaklaşık %25’dir. Her 4 evlilikten yaklaşık 1’inin rızasız/aile isteğiyle olduğu, berdel tipi evliliğin ise mahalle ve köylere göre değişim göstermekle birlikte yaygın olarak kullanılan bir evlendirme biçimi (%1-6 arasında değişen oranlarda) olduğu görülmektedir. İl merkezinde yapılan bir araştırmada ailelerin %7.4’ünde çok eşlilik olduğu belirlenmiştir. Derinlemesine görüşmelere dayalı olarak; çocuğunun olmaması ya da erkek çocuğunun olmayışı çok eşlilikte önemli bir faktördür.

Ülkemizde Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan araştırmada hala yaklaşık 10 kadından 5'i aile içinde şiddete uğramaktadır. Anabilim Dalı tarafından, şiddetin fiziksel, psikolojik ve ekonomik olarak tanımlandığı, Şanlıurfa il merkezinde 'Kadına Yönelik Şiddet' araştırmasında da 10 kadından yaklaşık 6'sının şiddete uğradığı saptanmıştır. Aile içi şiddete maruziyeti eşin okula gitmemiş olması yaklaşık 5.2 kat, ruhsal bozukluk durumunun 3 kat, yoksulluğun 2 kat, rızasız evlenmenin 2 kat arttırdığı saptanmıştır.

Prof. Dr. Zuhâl Kara'ya göre, Şanlıurfa bu tür incelemelerin yapılacağı en uygun şehirlerden bir tanesidir. Aileler güvenilir kişi kavramını akraba evliliğinde bulmuşlardır. Şanlıurfa'daki ailelerin bazıları kızlarını 13 yaşına gelene kadar tarlada çalışır sonra gidecek olarak görür ama erkekte verilen emek geri döner erkek güç demektir ancak bu olgular eskisi gibi güçlü değildir.

SONUÇ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Toplumsal değişme süreci içinde yeniliklere karşı olan başlıca faktör, kişinin çeşitli problemler karşısında, gücünün sınırlı olmasına inanmasıdır. Modernleşme, kentleşmedeki artış ve göç örüntüsünde, kır-kent ilişkilerinde, dış dünya ile kurulan bağlantılarda değişimler geleneksel örgütlenme biçimlerinin çözülme sürecine girdiğini göstermektedir. Bu yapıya kadının statüsü açısından bakıldığında, geleneksel sosyal katmanlaşmadan kaynaklanan ve rolleri/statüleri toplumsal olarak belirlenmiş cinsler arası eşitsizliklerin azaldığı görülmektedir. Bu durum özellikle kırsal alanda yaşayan kadın için daha da belirgindir. Diğer taraftan çocuk cinsiyeti nedeniyle kadın üzerinde oluşturulan psikolojik baskı, başlık parası, kadının istemediği kişiyle geleneksel evlilik yapması, toplumsal statüsündeki olumlu yöndeki değişimin önündeki engellerden biridir.

Geleneksel evlilikler, erkek çocuk tercihi, başlık parası gibi toplumun bir kısmının normal olarak kabul ettiği uygulamalar, kadının sadece psikolojik sağlığı üzerine değil fizik ve sosyal sağlığı üzerinde de ciddi bir baskı oluşturmaktadır. Ülkemizdeki riskli gebelik oranlarının artması anne-bebek ölüm hızı oranlarında da artışa neden olmaktadır. Öte yandan erkek çocuk doğurma baskısı sonucu çok sayıda ve sık aralıklarla gebe kalma ve çocuk denecek yaşta erken evlenme, kadınların vücutlarına ağır yük indirmektedir. Bu sonuçlar göstermektedir ki yasalara aykırı olan ve kadınlara karşı işlenen insan hakları suçu kapsamına giren, “erken evlilik”, “zorla evlilik ve nişanlılık”, “başlık parası”, “berdel” ve “kumalık” engellenmesi gereken geleneksel uygulamalardır. Kadınların bedenini ve cinselliğini kontrol eden toplumsal yapı, kadınlara yönelik ayrımcılık ve eşitsizlikleri gelenekler ve kültür aracılığıyla devam ettirmektedir.

Kadına yönelik bu uygulamaların değişmesi uzun soluklu bir çaba gerektirmektedir. Bu dönüşümün zaman alacağından hareketle, birçok çalışmada da belirtildiği gibi yeterli olmasa da, kadınların eğitim düzeyinin, işgücüne katılım oranlarının ve siyasal temsilinin artırılması gerekmektedir. Kadınlara yönelik ayrımcılık ve eşitsizlik barındıran bu tür geleneksel ve kültürel uygulamaların ortadan kaldırılması için her düzeyde gerekli çabanın harcanması ve bu çerçevede bölgesel farklılıkların gözetilmesi önemlidir. Kadınları güçlendirecek mekanizmaların her düzeyde harekete geçirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca kız çocukların eğitimlerinin sağlanması/sürdürülmesi, geleneksel evliliklerin önlenmesinde ve kadının güçlendirilmesinde etkili bir yaklaşımdır.

1. Eğitim

1. Eğitim olanakları nüfusun bütün kesimlerine yaygınlaştırılmalı, özellikle de kadın okur-yazarlığına ayrı bir önem verilmelidir.

2. 1997 yılında sekiz (8) yıla çıkarılan zorunlu temel eğitim, 12 yıla çıkartılmalıdır.

3. Herkesin eğitime ulaşmasını ve zorunlu eğitimin tavizsiz uygulanmasını sağlamak için gerekli önlemler alınmalıdır.

4. Açık ilköğretim ve açık lisede okumak isteyen, ancak kayıt ücretlerini ödemeyen ailelerin kız çocuklarının kayıt paraları devlet tarafından karşılanmalı ve bu kız çocukları için kurslar açılmalıdır.

5. Çocuklarını ilköğretim, lise ve üniversiteye gönderen yoksul hanelerin şartlı nakit transferinden yararlandırılmasına yoğun ve etkili olarak devam edilmelidir.

6. Erken çocukluk gelişim programları yaygınlaştırılmalı, okul dışında kalmış çocukların telafi eğitimi yoluyla eğitime katılımları sağlanmalı, bu amaçla yürütülecek çalışmalar hızlandırılmalıdır.

7. Toplumsal cinsiyet eğitimi yalnızca kadınlara değil kadınların yanı sıra erkeklere de verilmelidir. Ailelere, erkeklere olduğu kadar kamu kurum ve kuruluşlarında zihniyet değişikliğine ihtiyaç bulunmaktadır. Kadın sorunlarına bakış açılarının değiştirilmesine yönelik eğitimlerin düzenlenmesi gereklidir.

8. Toplum önderlerine yönelik farkındalık çalışmalarının yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Kadınlara ve erkeklere toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri düzenlenmelidir.

9. Olumsuz geleneksel ve kültürel yapıların etkisini azaltan, bireyi güçlendiren çağdaş sivil toplum örgütlenmelerin geliştirilmesi, sosyal ve ekonomik gelişmeyi olumlu yönde etkileyecektir. Bu tür örgütlenmelere yönelik kapasite artırıcı eğitim programları düzenlenmelidir.

2. Sağlık

1. Sağlık sistemimizde var olan 15 yaş üstü kadın izlemleri ciddiyetle yapılmalı, akraba evliliği riski olanlar aileleri ile birlikte eğitime alınmalı ve genetik danışmanlık hizmeti verilmelidir.

2. Kırsal kesimde yaşayan nüfusun özellikle kadınların ve çocukların sağlık ve eğitim göstergelerinin iyileştirilmesine yönelik politika ve uygulamalara daha fazla ağırlık verilmelidir.

3. Topluma dayalı sağlık hizmetleri daha fazla yaygınlaştırılmalıdır

4. Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerin her birinde "kriz merkezi" oluşturularak, hastane bünyesinde gerçekleştirilen her başvurunun bu merkezce incelenmesi sağlanmalıdır. Ayrıca bu kriz merkezinde çalışanların toplumsal cinsiyet eşitliği, toplumsal cinsiyet rollerinin kadın üzerinde yarattığı baskılar, aile içi şiddet, geleneksel evlilikler gibi konularda hizmet içi eğitim almaları sağlanmalıdır.

3. Sosyal Hizmetler

1. Kadınların haklarını ve alabilecekleri destekleri tanıtan çalışmalar yapılmalı, bu çalışmalar mahalle düzeyine kadar yaygınlaştırılmalıdır.

2. Toplum Merkezleri kadınların kamusal yaşama ve istihdama katılımlarının artırılmasında önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle bu merkezler özellikle yoğun göç alan yerleşimlerde oluşturulmalı ve bu merkezlerin yanı sıra bağımlı nüfusa (yaşlı, özürlü, hasta, ocuk) yönelik sosyal hizmetler de yaygınlaştırılmalıdır.

3. Kırsal alanda öncelikli riskli gruplara –kadın, yaşlı ve/ya dul bireyler, kronik hasta ve/ya engelliler, yetim ve kimsesiz çocuklar vb- yönelik çalışmalar içinde bulunacak sosyal hizmet kurumları ulaşılabilir bir biçimde oluşturulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

4. SYDV'ları aracılığıyla yürütölmekte olan sosyal yardım ve şartlı nakit transferleri vb. uygulamaların genişletilerek sürdürölmelidir.

5. Yerel yönetimlerde ailelere yönelik hizmet/danışmanlık birimleri oluşturmalıdır.

6. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesinin (a) bendine göre Büyükşehir Belediyeleri ile nüfusu 50.000 aşan belediyelerin yasal sorumluluklarını yerine getirerek, 2006/17 sayılı başbakanlık genelgesinde tanımlandığı şekliyle kadın ve çocuklar için acilen sığınma evleri açmaları gerekmektedir.

4. Gelir ve İstihdam

1. Kadınların ekonomik yaşama katılımını kolaylaştıracak mesleki eğitim ve beceri programları Devlet tarafından bütelendirilerek daha çok geliştirmeli ve uygulanmalıdır.

2. Girişimcilik potansiyeli taşıyan ve kendi işini kurmak isteyen kadın ve genç kızlara yönelik girişimcilik eğitimi ve bireysel danışmanlık hizmeti verilmelidir.

5. Medya/Tanıtım

1. Toplum Sağlığı Merkezleri tarafından toplum liderlerine yönelik akraba evliliğinin muhtemel zararları başta olmak üzere, çocuğun cinsiyetini erkeğin belirlediği gibi konuları kapsayan eğitimler medya aracılığıyla da kamuoyuna duyurulmalıdır.

2. Ulusal ve yerel düzeyde toplumda rol modeli olan aktörlerin (bilim adamı, siyasetçi, sanatçı, yazar, gazeteci vb) interaktif toplantılarla katılımlarının sağlanarak, düzenlenecek olan toplantılarda konunun önemi vurgulanıp, farkındalık yaratılmalıdır.

3. Medyada kadın sorunları ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin farkındalık/duyarlılık yaratılmalıdır.

6. İnsan Kaynakları

1. Sosyal psikologlar, sosyal antropologlar, sosyologlar, sosyal hizmet uzmanları amaca uygun olarak geliştirilecek bir program dahilinde az gelişmiş ve gelişmekte olan yörelerde örgütlü bir biçimde istihdam edilmelidirler.

2. Yerel düzeyde çalışan doktor, öğretmen ve hemşirelere yönelik hem yerel anlayışları yargılamadan “anlama” kapasitelerini geliştirmek hem de bazı yanlış yerel anlayışlarla nasıl mücadele edileceği üzerine hizmet-içi eğitim programları verilmelidir.

7. Genel Politika Alanı

1. Kadınların ve genç kızların kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştıracak mekanizmalar geliştirilmelidir.

2. Nüfusun yarısını oluşturan, ailede ve ekonomik yaşamda kilit roller üstlenen ancak kaynaklara erişim, kaynakları denetim ve kararlara katılım konularında erkeğe göre, toplumsal-kültürel nedenlerden dolayı düşük toplumsal statüde bulunan kadınların durumu mutlaka güçlendirilmeli; kişiler, kurumlar, bölge düzeylerinde ve ülke genelinde toplumsal cinsiyet (*gender*) sorunları ortadan kaldırılmalı, erkeği de içeren “toplumsal cinsiyet eşitliğinin” gerçekleşebilmesi için temel gerekler yerine getirilmelidir.

3. Konu ile ilgili yapılacak bütün uygulama programlarında “toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması”, kadının güçlendirilmesi, statüsünün yükseltilmesi, temel strateji olmalıdır.

4. Kadın sorunları hedef grubun ihtiyaçlarından ziyade kuruluşların algılarına göre belirlenmekte ve projeler bu doğrultuda hazırlanmaktadır. Hedef grubun ihtiyaç ve önceliklerini gözetmeyen projelerin uygulanmasında sorunlar yaşanmakta, projelerde istenilen sonuç elde edilememektedir. Projelerde etkinliğin sağlanabilmesi için projelerin hazırlık aşamasında sorun ve çözüm analizleri katılımcı yaklaşımla doğrudan sorunu yaşayan kadınlarla yapılmalıdır.

5. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve politikalara, yasalara ve mevzuata dahil edilmesine, kadınların ihtiyaç ve önceliklerini dikkate alan kalkınma plan ve programlarının uygulanmasına gerek bulunmaktadır. Kamu kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen hizmetlerin planlanmasından değerlendirilmesine kadar tüm aşamalarında toplumsal cinsiyet eşitliği boyutu dikkate alınmalıdır. Tüm AB ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de kamusal hizmetlerde toplumsal cinsiyete dayalı bütçeleme yapılmalıdır.

6. Türkiye’de erken evlilikler, erkek çocuk tercihi, başlık parası ve berdel gibi durumların boyutu, hazırlayıcı faktörleri ve nedenleri bilinmektedir. Yeni araştırmaların yapılmasının yanı sıra mevcut araştırma sonuçları ve verilerinde dikkatle değerlendirilmelidir.

7. Toplumsal cinsiyet konusundaki çalışmalar birey, aile, topluluk, toplum ve kurumlar düzeyinde eşzamanlı olarak yapılmalıdır.

8. Muhtar, din görevlileri ve öğretmenler gibi toplum liderlerinin erken yaşta evlilikler, geleneksel evlilikler, erkek çocuk tercihi, başlık parası gibi konularda kanuni bilgiye sahip olmaları ve bu konularda topluma bilinçlendirme ve farkındalık yaratma çalışmalarına katılımları sağlanmalıdır.

9. Kadınların ve erkeklerin eşit fırsatlara, eşit haklara, üretimde ve üremede eşit sorumluluklara sahip oldukları bir kültür ve dünya yaratmak için, çok sektörlü çok disiplinli çalışmalar yapılmalıdır.

10. Erkek çocuk istemi baskısı, geleneksel evlilikler, başlık parası gibi konularda özellikle taşrada -vali, kaymakam, muhtar, toplum önderleri-daha duyarlı davranılmaları sağlanmalıdır.

11. Çok eşlilik, erken yaşta evlilik, resmi nikahın olmaması, kız çocuklarının okula gönderilmemesi, nüfusa kayıtlı olmama gibi konularda yasaların uygulanması titizlikle izlenmelidir.

12. Bir ilke olarak, “kalkınmada kadın” yaklaşımı yerine “kalkınmada toplumsal cinsiyet eşitliği” yaklaşımı benimsenmelidir.

8. Hukuki Alan

1. Berdel yaptığı, başlık parası aldığı ve erkek çocuk istemi ile kadına baskı yaptığı tespit edilen kişiye/kişilere cezai yaptırım uygulanması için yasal düzenlemeler yapılmalı, ayrıca evlilikte bireyin rızası alınmaması durumunda zorla evlilik suç ve ceza kapsamına alınmalıdır.

2. Halen yürürlükte olan, 22.11.2001 Tarih ve 4721 Sayılı Türk Medeni Kanununun evlenme yaşı ile ilgili 124. maddesine göre; “ **Erkek ve kadın 17 yaşını doldurmadıkça evlenemez ancak hakim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple 16 yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir.**” demek suretiyle evlenme yaşı; olağan durumlarda 17 yaşını, olağanüstü durumlarda 16 yaşını doldurmuş olmak üzere düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanununun 11. Maddesi “ **Ergenlik 18 yaşın doldurulmasıyla başlar. Evlenme kişiyi ergin kılar.**” Hükmü ile Çocuk Koruma Kanununun Tanımlar başlıklı 3 üncü Maddesinin (a) Bendi “ **Çocuk 18 yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder**” demektir. Ayrıca, BM tarafından 1990 tarihinde yürürlüğe konan Çocuk Hakları Sözleşmesi Türkiye’de 1995 yılında uygulanmaya başlanmış olup, Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1 inci maddesi ile **18 yaşına kadar olan her bir birey çocuk** sayılmıştır. Zira Anayasanın 90.maddesine göre usulüne uygun yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Dolayısıyla **Türk Medeni Kanununun 124.maddesinde yapılacak değişiklikle evlenme yaşı 18 olduğunda** hem iç hukuktaki bu çelişki giderilmiş olacak, hem de uluslararası sözleşmelere uygunluk sağlanmış olacaktır. Aynı zamanda yaş tashihi davaları ile –yaş büyütülmesi- evlenme yaşında – emeklilikte olduğu gibi- hüküm doğurmayacaktır.

3. Başlık parası karşılığı kurulan evlilikler ve geleneksel evlilikler geçersiz sayılması gerekir. Örneğin Medeni Kanunda bir değişiklikle, bu tür evlilikler irade sakatlığı ile kurulmuş kabul edilerek, batıl sayılmaktadır.

4. 5442 Sayılı İl İdaresi Kanununun 5. Maddesinde değişiklik yapılarak “ her ilde toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının güçlendirilmesi ile ilgili görev yapmak üzere en az bir kadın vali yardımcısının atanması zorunludur” cümlesi eklenmelidir.

MUHALEFET ŞERHİ

KONU: Çocuk Cinsiyeti Nedeniyle Kadın Üzerinde Oluşturulan Psikolojik Şiddet, Başlık Parası ve Geleneksel Evlilikler Hakkında Alt Komisyon Raporuna ilişkin Muhalefet Şerhim.

Geleneksel evlilikler ülkemizde çok yoğundur. Kadının insan haklarını kullanmasını engelleyen, statüsünü düşüren, baskılayan bu evliliklerin genelinde evlenen bireylerin “Rızası” söz konusu değildir. Ailelerin, vasiinin karar ve tercihleri doğrultusunda gelişen bu evliliklerde kadına yönelik aile içi şiddet yüksektir. Ülkemizde diğer bir sorun alanı da özellikle sosyo-ekonomik yönden geri kalmış bölgelerimizde kadının bir meta olarak görülme anlayışıdır. Bu anlayışla üzerinden kazanç temin edilen kadınlar başlık parası, kadın değiş-tokuşu olan berdel, akraba evliliği ve erken yaş evliliği gibi geleneksel evliliklerin kurbanı olmaktadır. Yoksulluk oranları arttıkça bu evlilik modelleri de paralel artış göstermektedir. Daha da vahim olanı kız çocuklarının evlendirilmeleri ile direkt para kazanılmasıdır. Bunu artık çok açık bir şekilde insan ticareti olarak tanımlamak gereklidir.

Komisyonun alan çalışması yaptığı illerde çok net olarak görülen, bilinen, bildirilen, dile getirilen bu olayların komisyonca görülmemesi, hasıraltı edilmesi, çeşitli kaygılarla saklanması kabul edilemez bir durumdur.

Çok net bir şekilde kadın-kız çocuklarının insan hakkı ihlali olan ve kız çocuklarının evlendirilmeleri ile üzerinden para kazanılması gerçeğinin raporda yer almaması ile toplumumuza yararlı olamayız. TBMM ihtisas komisyonlarının halkın ve ülkenin çıkarlarını gözeterek, objektif çalışması gerekir. Ön yargılı Komisyon raporları, hazırlayanlar açısından utanç kaynağı olur. Doğruları açıklamak ve yazmak utanılacak-çekinilecek bir davranış değildir.

Güneydoğu'nun yoksul köylerinde köy meydanlarında kız çocuklarının aynen köle pazarlarında olduğu gibi alıcıların beğenisine sunulmuş, satıldıkları gerçeği basında bile yer almıştır. Bir gazete haberi buna bir örnek olarak ekte sunulmuştur.

Kullanmak zorunda kaldığım sözcüklerin hepimiz için rahatsız edici, can acıtıcı olduğu bir gerçektir. Ama bu insan hakkı ihlallerine maruz kalan kadın ve kız çocuklarının canı çok daha fazla acımaktadır. Bu acıları dindirmek için gerekirse acıtıcı kelimeler cesaretle kullanılmalıdır.

Bölgedeki tüm STK'larca bilinen, halkın yaşadığı, bazen de basında bile yer alan gerçeklerin komisyon tarafından görülmemiş, dile getirilmemiş olması da dikkat çekici, can acıtıcıdır.

Komisyonun diğer alan çalışması yaptığı Trabzon ilinde de benzer olgular vardır. İl'de toplum eğitim merkezindeki bir kadın kursiyerin kendi yaşam öyküsünü, evliliğini "satıldım ben" diyerek anlatması, diğer kadın kursiyerlerce de bu olgunun reddedilmeyip, hatta onaylanması ve bilahare valiliğin toplantısında Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nden katılan görevli sosyal hizmet uzmanının da rakam ve olaylarla bu olgunun varlığının altını çizmesi, bu konuya dikkat çekmesi saklanmaması gereken bir gerçektir. İl Sosyal Hizmetler uzmanının ifadesi ile "kırsaldaki yoksul ailelerin ve çeşitli nedenlerle evlenmeleri güçleşmiş kızların bazı aracılara tarafından batı illerindeki erkeklerle evlenmeleri sağlanarak, bu evlilikler üzerinden aracılardan komisyoncu gibi para kazandıkları" kayıtlara geçmiştir.

Sosyal Hizmet uzmanı bu evliliklerde kadına yönelik şiddetin daha fazla olduğunu, bu kadınların kaçarak çocuklarıyla birlikte SHÇEK kurumlarına sığındıklarını da ifade etmiştir. Vaka sayıları çok yüksek olmasa da varlığı yadsınamaz. Bu gerçekler dile getirilmez ve önlem alınmazsa vaka sayılarında artışlar da kaçınılmaz olacaktır. Bir kenti, kentlileri sadece sözde "koruma kaygısı" ile yönenin sorunlarını saklamak, sorunu yaşayan insanlara ve kente haksızlık yapmaktır. Olumsuz davranışların varlığı hiçbir zaman bir kenti ve tüm halkını asla töhmet altında bırakmaz. Sorunları dile getirmek, önlenmesi giderilmesi için çalışmak TBMM üyelerinin asli görevidir.

Kadının insan haklarını ihlal eden, baskılayan geleneksel evlilik modellerinin de ötesine geçen en ağır boyutta insan hakkı ihlali ve insan ticareti boyutuna gelen evlendirme modellerinin varlığının da raporda yer alması amacıyla bu muhalefet şerhi yazılmıştır.

Opr. Dr. Cânân ARİTMAN
İzmir Milletvekili

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ KOMİSYONU
KARAR

Toplantı No: 20

16.03.2011

Karar No: 28

Konu: Komisyonumuzun 16.03.2011 tarihli 20 nci toplantısında “Çocuk Cinsiyeti Nedeniyle Kadın Üzerinde Oluşturulan Psikolojik Şiddet, Başlık Parası ve Geleneksel Evlilikler Hakkında Komisyon Raporu” görüşülerek kabul edilmiş ve basılarak dağıtılmasına karar verilmiştir.

Başkan	Başkanvekili	Başkanvekili
<i>Güldal Akşit</i>	<i>Kemalettin Aydın</i>	<i>Nevin Gaye Erbatur</i>
İstanbul	Gümüşhane	Adana
Sözcü	Kâtip	Üye
<i>Fatih Öztürk</i>	<i>Şenol Bal</i>	<i>Fatma Salman Kotan</i>
Samsun	İzmir	Ağrı
	(Katılmadı)	
Üye	Üye	Üye
<i>İlknur İnceöz</i>	<i>Ali Koyuncu</i>	<i>Ahmet Aydoğmuş</i>
Aksaray	Bursa	Çorum
		(Katılmadı)
Üye	Üye	Üye
<i>Özlem Müftüoğlu</i>	<i>Sebahat Tuncel</i>	<i>Canan Arıtman</i>
Gaziantep	İstanbul	İzmir
		(Muhalefet şerhim var)
Üye	Üye	Üye
<i>Ahmet Ersin</i>	<i>Öznur Çalık</i>	<i>Ahmet Orhan</i>
İzmir	Malatya	Manisa
(Katılmadı)		(Katılmadı)
	Üye	Üye
	<i>Mustafa Hamarat</i>	<i>Safiye Seymenoğlu</i>
	Ordu	Trabzon